

Måling av fryktbasert xenofobi

En kvalitativ studie av en kvantitativ skala

Kari Anne Hagen

Innlevert som hovedoppgave ved Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2010

Forfatter: Kari Anne Hagen

Tittel: Måling av fryktbasert xenofobi. En kvalitativ studie av en kvantitativ skala.

Veileder: Reidar Ommundsen

SAMMENDRAG

Foregående for denne undersøkelsen har det blitt utviklet en kryssnasjonal kumulativ skala bestående av fem ledd, som tar sikte på å måle fryktbasert xenofobi. På tvers av Nederland, USA og Norge fant man at leddene i skalaen dannet en nærmest identisk hierarkisk struktur. Det vil si at leddene er rangert langs en underliggende dimensjon som representerer et felles mønster mellom de ulike landene. Denne undersøkelsen tar sikte på å kaste lys på kvalitative egenskaper ved denne skalaen. Hovedfokus har vært på tre områder: (1) Å innhente informasjon om hvordan respondenter tolker de ulike spørsmålene for å få dypere innsikt i hva de ulike leddene, og skalaen i sin helhet, faktisk måler. (2) Å undersøke om respondentene tolker meningsinnholdet på samme måte, og (3) undersøke hva den underliggende kumulative strukturen representerer ; søke kunnskap om hva den hierarkiske strukturen forteller noe om. Det kvalitative materialet ville også danne grunnlag for en diskusjon av validiteten til skalaen.

Den kvalitative undersøkelsen er basert på materiale som er innhentet ved hjelp av kognitive intervjuer som ble tatt opp på bånd, og deretter transkribert. Det var totalt ti informanter, derav åtte studenter og to ikke-studenter. Analysen av materialet ble utført med utgangspunkt i de ulike aspektene man ønsket å belyse. Undersøkelsen er et selvstendig prosjekt som er en avgrenset del av et større samarbeid, og jeg har utført alle stegene i prosessen på egenhånd.

Det kvalitative materialet ble svært rikholdig og kastet lys på hvilke premisser som mulig kan like til grunn for ulike svar, og hvilke temaer som kan utløses av i de ulike utsagnene. I lys av den sterke hierarkiske strukturen var det overraskende mange informanter som hadde problemer med å forstå flere av ordene i skalaen, og at mange tolket meningsinnholdet i de enkelte spørsmålene på ulike måter. Validiteten til den kumulative skalaen ble dermed utfordret. Men det foreligger intet sikkert grunnlag for å trekke likhetstegn mellom kvalitative undersøkelser og kvantitative spørreundersøkelser. Det ble argumentert for at det kvalitative materialet mulig måler et annet nivå av kognitiv prosessering, og forsyner supplerende og komplementær informasjon, fremfor et speilbilde av prosessene i utfyllingen av spørreskjemaer. Det konkluderes med at det er behov for dypere innsikt i forholdet mellom kvalitativt og kvantitativt materiale.

Tusen takk til...

Jeg vil gi en takk til mamma som har sendt meg gode tanker, og som beroliget meg når jeg var stresset. Og en takk til pappa som har gitt meg trygge, koselige og rolige arbeidsomgivelser. Det er godt å ha dere begge i ryggen. Takk til mine gode venner som har vært støttende, og som alle har vist meg respekt ved å gi meg fred til å skrive. En spesiell takk til Helene Brodersen, Torgrim Nyerrød, Anja Langnes og Anette Godager. Dere har utpekt dere i forhold til å formidle en uforbeholden tro på meg, noe som har gitt meg selvtillit når situasjonen har virket uoverkommelig.

Min veileder, professor Reidar Ommundsen, fortjener en takk for følge på veien, og for sine kloke ord og betraktninger. Du har vært til inspirasjon.

Imidlertid går min største takk til den lille valpen min, Billy. Uten deg ville dette aldri gått. Dine rampestreker og betingelsesløse hengivenhet har vært en stor oppmuntring, og du har tilført liv i en heller ensformig skriveprosess.

Måling av fryktbasert xenofobi

En kvalitativ studie av en kvantitativ skala

”Remember, remember always that all of us, and you and I especially, are descended from immigrants...”

Franklin D. Roosevelt

INNHALDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	10
Økt innvandring, økte utfordringer.....	10
Fordommer mot innvandrere.....	10
Betingelser for integrering.....	11
Xenofobi.....	12
<u>Fryktbasert xenofobi</u>	12
<i>Stereotype Content Model</i>	13
<i>Fire typer trussel som kan skape frykt</i>	13
Kryssnasjonal kumulativ skala som måler fryktbasert xenofobi.....	15
<u>Utvikling av kryssnasjonal kumulativ skala</u>	15
<u>Mokken-analyse</u>	16
<u>Hierarkisk struktur</u>	16
<u>Bakgrunn for kvalitativ undersøkelse</u>	17
Kognitive intervjuer.....	18
<u>TSTI</u>	19
Oppsummering av innledning.....	19
Forskningsspørsmål.....	20
 METODE	20
Apparatus – TSTI.....	20
<u>En beskrivelse av de ulike stegene i TSTI</u>	20
<i>Steg 1: "Think aloud"</i>	20
<i>Steg 2: Fokusert intervju</i>	21
<i>Steg 3: Semistrukturert intervju</i>	21
<u>Rangering av utsagnene</u>	22
Rekruttering.....	22
Deltagere.....	22
Prosedyre.....	23
Analyse.....	23

RESULTATER	24
PROBLEMATISKE BEGREPER OG UTSAGN	25
Begrepet ”innvandrere” og ”innvandring”.....	25
<u>Overordnede sosiale kategorier</u>	26
<u>Spesifikke sosiale kategorier</u>	27
<u>Begrep som provoserer</u>	27
Ord som ”frykter”, ”redd” og ”bekymrer”.....	28
TOLKNING AV DE ULIKE LEDDENE	30
Leddene i den kumulative skalaen	30
Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først.....	30
Innvandringen til Norge er ute av kontroll.....	32
Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker.....	34
Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke den norske levemåte til det verre.....	36
<u>Tolkninger av uttrykket ”den norske levemåten”</u>	36
<u>Hva betyr det å si seg uenig i dette utsagnet?</u>	37
Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel.....	39
<u>Interpersonlig angst</u>	39
<u>Negative stereotyper</u>	40
<u>Ulike tolkninger av ordet ”kontakt”</u>	42
<u>Gjengmentalitet</u>	42
Oppsummering.....	43
Leddene som ble utelatt fra den kumulative skalaen	43
Innvandrere forårsaker økt kriminalitet.....	43
Innvandrere tar arbeidet fra de som allerede bor her.....	44
I krisetider er jeg redd innvandrere vil være lojale mot sitt opprinnelsesland.....	44
Jeg er redd innvandrere kan spre nye ukjente sykdommer.....	45
RANGERINGEN AV LEDDENE	46
Tendenser i rangeringen av leddene.....	46
Ulike utgangspunkt for rangeringen.....	47
<u>Medias fremstilling</u>	47
<u>Hvorvidt man kan ”gjemme” seg bak fakta</u>	48
<u>Om utsagnet er enkle å forstå og dermed enklere å forholde seg til</u>	48

Ulike faktorer som kan spille inn på hvordan respondentene vurderer ”vanskelighetsgraden” til utsagn.....	49
Oppsummering av resultater	49
DISKUSJON	49
SENTRALE MOMENTER I RESULTATENE	50
Begrepet innvandrer.....	50
Fryktrelaterte ord.....	50
Frykt versus forakt.....	51
LEDDENE I DEN KUMULATIVE SKALAEN	51
Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først	51
Innvandringen er ute av kontroll.....	52
Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker.....	53
Jeg er bekymret for at innvandring vil påvirke norsk levemåte til det verre.....	54
<u>Islam en trussel under kontroll?</u>	54
Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel.....	57
Leddene som ble utelatt fra den kumulative skalaen.....	58
VURDERING AV TSTI SOM METODE	58
Systematisk versus heuristisk prosessering.....	59
Eksplisitte versus implisitte holdninger.....	61
Eksplisitte versus implisitte holdninger – hvilke er av størst interesse?.....	64
<u>Personlig kontakt med innvandrere versus meninger om innvandring</u>	64
Kvantitativ skala eller kvalitativ undersøkelse?.....	66
RANGERINGEN AV UTSAGNENE	66
Sammensetningen av faktorer blir avgjørende for utsagnets ”tyngde”?.....	67
Noen faktorer av større betydning enn andre?.....	67
Vurdering av ”Jeg er redd innvandrere ikke vil sette dette landets interesser først”.....	67
En demonstrasjon av argumentasjonen fra TSTI sett i lys av det kumulative mønsteret.....	68
Kan respondentenes rangeringer og argumentasjonsrekker fortelle oss noe om det kumulative mønsteret?.....	71
KONKLUSJON	72

LITTERATURLISTE	73
Vedlegg 1: Leddene i Likert-skalaen.....	76
Vedlegg 2: Den kryssnasjonale kumulative skalaen.....	77
Vedlegg 3: Spørreskjemaet som ble brukt i denne undersøkelsen.....	78
Vedlegg 4: Intervjuguide.....	79
Vedlegg 5: Erklæring om informært samtykke.....	83
Vedlegg 6: Eksempel på transkribert intervju.....	84

INNLEDNING

Økt innvandring, økte utfordringer

Norge er i ferd med å bli et flerkulturelt samfunn. Per 2010 er 11,4 prosent av befolkningen innvandrere, i alt 552 000 personer. Til sammenligning utgjorde andelen innvandrere kun 1,4 prosent av den totale befolkningen i 1950-årene. Det er ikke bare Norge som opplever dette, det er ingen tvil om at man på et internasjonalt nivå ser en dramatisk økning av personer som krysser landegrensener (e.g. Marsella & Ring, 2003; Sloan, 2005). Dette kan anses som et resultat av at det på nasjonsnivå foreligger en ujevn distribusjon av muligheter for arbeid, ubalanse i størrelse på populasjoner, naturkatastrofer og vanskelige politiske forhold i visse land (Faist, 2000). Fattigdom og økonomisk ubalanse trekker individer mot land med utsikter for overlevelse eller bedre inntekter, politiske eller kulturelle spenninger presser individer mot land der de kan leve i fred og trygghet (Yakushko, 2009)

Med en økende innvandrerbefolkning oppstår nye utfordringer for det norske samfunnet. Mange av de som kommer er helt forskjellige fra den gjennomsnittlige nordmannen; mange er mørke i huden, snakker et annet språk, og går med helt andre klær. Av disse benytter mange religiøse klessplagg, enten som hodeplagg eller heldekkende tøy. Moskeer bygges, og vers fra koranen ropes ut gjennom høytalere i flere av Norges gater. Flere av de som kommer har behov for økonomisk bistand, andre benytter seg av den. Noen arbeider ”svart” uten å bidra til den norske skattekasse, og andre tar med seg volds- og vinningskriminalitet. Selv om innvandring ofte er til fordel for både innvandrerne og mottakersamfunnet, byr det nærmest alltid på problemer (Stephan, Renfro, Esses, Stephan, & Martin, 2005).

Fordommer mot innvandrere

En av disse problemene er fordommer og negative oppfatninger hos mottakersamfunnet som kan ha svært alvorlige konsekvenser (Deaux, 2006). Blant annet vil det kan også kunne bidra til en økende polarisering mellom *oss* som mottakernasjon og *dem* som innvandrere (Verkuyten, 2007), dermed en økt segregering som gir grobunn for gettomentalitet som gjerne forbindes med lovløshet og kriminalitet. Gjennom manglende anerkjennelse av innvandreres kulturelle bakgrunn, vil det kunne oppstå krav om *assimilering*; et press på innvandrere om at de er nødt til å bli ”norske” for å bli inkludert i det større samholdet. Forskning viser at dette ofte fører til kulturell forvirring hos innvandrerne, at de isolerer seg for å beholde sin

kulturelle identitet og dårlig psykisk tilpasning. Opplevelse av å bli møtt med fordommer og dårlig behandling er assosiert med angst og relaterte lidelser (Yakushko, 2009). I et demokrati vil det politiske landskapet formes av samfunnets holdninger, og fordommer og negative oppfatninger vil derfor kunne føre til lavere satsning og mindre bruk av ressurser på forhold som skal ivareta innvandrere som kommer til Norge samt flere restriksjoner.

Et vanlig problem som oppstår med innvandring er altså fordommer i mottakersamfunnet som fører til fiendtlighet og diskriminering av innvandrergupper. Manglende integrering har negative økonomiske, politiske og sosiale konsekvenser for både mottakersamfunnet og innvandrerne (Stephan et al., 2005). Innvandring i Norge er et faktum vi må forholde oss til. Så lenge man ikke får til en integrering, vil begge parter være skadelidende. Så hvilke betingelser ligger til grunn for integrering?

Betingelser for integrering

Man kan tenke seg at integrering foregår på ulike nivåer, på et *samfunnsmessig nivå* og på et *interpersonlig plan*. Gode institusjonelle forhold som økonomisk bistand, fordelaktige politiske tiltak for tilpasning i skole og i arbeidslivet, og gode hjelpeinstanser i form av tilbud om psykiske helsetjenester, eller støtte i prosessen for å komme inn på arbeidsmarkedet, vil være grunnleggende for å gi innvandrere en reell mulighet til å bli en del av samfunnet. Men selv om de sosiostrukturelle forholdene var ble lagt helt til rette, ville ikke dette være en tilstrekkelig betingelse for at integrering skal kunne forekomme. Et viktig aspekt som ofte blir glemt når man snakker om integrering, er at et like viktig element ligger på det mellommenneskelige nivået.

Berry (2001) argumenterer for at den mest optimale løsningen når to kulturer skal leve sammen, er en strategi som han kaller *gjensidig integrering*. En integrering som kun er basert på at det er innvandrerne som må tilpasse seg landet de kommer til, er i praksis ikke integrering, men assimilering. Berry (2001) påpeker at en god integrering ikke forutsetter at de ulike grupper er nødt til å gi avkall på egen kulturell identitet. For at mennesker fra ulike kulturer skal kunne leve sammen på en måte som er best for alle parter, må de ulike gruppene i stedet kunne beholde sin integritet, og ha frihet til å være stolte representanter av egen bakgrunn og kulturelle kjennetegn. Grunnleggende premisser for gjensidig integrering er at gruppene har respekt for forskjellighet, og de ulike gruppene faktisk har kontakt med hverandre. Vi må ha et ønske om å være en del av et større fellesskap. En vellykket

integrasjon i henhold til Berry (2001) forutsetter at vi må frigjøre oss fra de etablerte fordommer som hindrer oss fra å være åpne for et sosialt samhold på tvers av kulturer. De politiske krefter står maktesløse alene, vi kan ikke oppnå et integrert samfunn dersom nordmenn ikke er villige til og omgås innvandrere på et sosialt plan.

Negative holdninger til innvandrere og innvandring danner dermed grunnlag for mange negative utfall, som dårligere mental helse hos innvandrere, uro og usikkerhet hos medlemmer av mottakersamfunnet, polarisering av de ulike gruppene og som hinder for en vellykket integrering. Fordommer og negative oppfatninger kan sies å være en grunnleggende barriere for integrering på både et samfunnsmessig og sosialt plan. Så i arbeidet mot å skape gunstige betingelser for integrering, må man også få et bilde av hvilke faktorer som fungerer som barrierer mellom en mottakernasjon og dens innvandrere. Hva kan tenkes å være årsaker til fordommene som utvikler seg med innvandring, og den manglende integreringen vi opplever i Norge?

Xenofobi

Et av de sosiale fenomenene som tenkes å bidra til dette, er xenofobi. Xenofobi er et konsept som defineres som en holdningsmessig, affektiv og atferdsmessig fordom mot innvandrere og de som oppfattes som utenlandske (Yakushko, 2009), og er i store deler av verden et veldokumentert fenomen (e.g. Pettigrew, 1998; Sue, 2003). Reynolds & Vine (1987) mente at xenofobi er en ”psykologisk fiendtlighet eller frykt rettet mot utenforstående, de som ikke er innviet i det større samholdet”. På den annen side vektla Crowther (1995) at xenofobi fokuserer på individer som kommer fra ”andre land”, og som innfødte individer har en intens avsky eller frykt rettet mot. Cashdan (2001) karakteriserer xenofobi som å bestå av ”negative holdninger, forakt og mistillit”. På grunnlag av disse ulike definisjonene kan man se at *xenofobi* refererer til flere ulike negative følellestilstander som personer kan oppleve i møtet med andre grupper, og i litteraturen kan fremstå som et heller vagt og lite enhetlig begrep.

Fryktbasert xenofobi

Det er altså en tendens til å innebefatte både frykt og forakt i de fleste definisjonene av xenofobi. Det kan tenkes at frykt og forakt er svært ulike fenomener, at det er nyttig å skape et skille mellom to ulike typer xenofobi (Van der Veer, Ommundsen, & Yakushko, 2010).

”Stereotype Content Model”

En måte å illustrere dette, er å se distinksjonen mellom frykt og forakt i kontekst av ”Stereotype Content Model” (Fiske, Cuddy, Glick & Xu, 2002). På grunnlag av forskning har det blitt demonstrert at personer på et evolusjonært grunnlag vurderer medlemmer av sosiokulturelle utgrupper langs to primære dimensjoner: (1) *Varme* som viser til hvilke intensjoner man antar at den andre har, heriblant hvorvidt personen er vennlig innstilt, pålitelig og oppriktig, og (2) *kompetanse* som refererer til hvorvidt den andre har makt eller påvirkningsevne til å gjennomføre sine intensjoner (Fiske, Cuddy & Glick, 2006). Dette er primære kognitive prosesser som skal sikre overlevelse; det er adaptivt og raskt kunne detektere hvem som er snille og slemme, og i fall de er slemme, om de faktisk evner å skade deg. Disse prosessene har blitt satt i sammenheng med hvordan en inngruppe vurderer utgrupper. Dersom inngruppen opplever medlemmer av utgruppen som uærlige, uvennlige og i besittelse av dårlige hensikter (lav på varme), og *samtidig* evner å skade inngruppen (høy på kompetanse), vil dette kunne føre til mistillit, usikkerhet, mistenksomhet og frykt blant medlemmene av inngruppen. Hvis man derimot opplever utgruppen som lite vennlige, motvillige eller fiendtlig innstilt, men inkompetente i den forstand at de ikke evner å påvirke en selv eller samfunnet, vil dette heller føre til følelser som forakt og avsky blant inngruppemedlemmer (Cuddy, Fiske & Glick, 2007).

I denne sammenheng tenker man at inngruppen utgjør mottakersamfunnet, og utgruppen er innvandrere som kommer til landet. Så i kontekst av denne modellen vil man kunne argumentere for at opplevelse av frykt betinger en antagelse om at innvandrerne er kompetente til å påvirke, og har en viss gjennomslagskraft. Dette vil utgjøre et ganske annet perspektiv på innvandrere enn hvis man føler forakt, der man mener at gruppen er ute av stand til å utøve noen som helst innflytelse på egen gruppe. De to dimensjonene kalt varme og kompetanse har ikke tidligere blitt direkte relatert til xenofobi. Men kombinasjonen av de to dimensjonene i sosial kognisjon sammenfaller med de emosjonelle aspektene man ser i ulike definisjoner av xenofobi; frykt impliserer sårbarhet, mens forakt impliserer overlegenhet. Så frykt og forakt kan dermed tenkes å representere svært ulik vurdering av utgruppen; *kompetent eller inkompetent*, og svært ulike følelser; *sårbarhet eller overlegenhet*.

Fire typer trussel som kan skape frykt

En av årsakene til negative holdninger, kan være et at de er et resultat av at han eller hun oppfatter innvandrere som en trussel på et eller annet nivå (Sonnenschein og Bekerman,

2010). Moïsi (2009) konkluderte i sin nyere analyse at Europeere og personer fra USA opplevde i stor grad frykt for den ”andre” i møtet med innvandrere. Stephan, Renfro, Esses, Stephan & Martin (2005) argumenter også for at trussel generelt sett fører til fordommer, og har definert fire typer trussel som kan oppstå i møte mellom ulike grupper: (1) *Realistisk trussel* blir definert som en rekke trusler mot inngruppens eksistens, til dens politiske og økonomiske makt, og til dens fysiske sikkerhet. (2) *Symbolsk trussel* er en trussel mot verdenssynet til inngruppen, som oppstår ut fra en oppfatning om forskjeller mellom gruppene i forhold til moral, verdier, normer, overbevisninger eller holdninger. (3) *Negative stereotypier* om utgruppen er sannsynelige til å danne grunnlag for en opplevelse av trussel blant medlemmene i inngruppen. (4) *Mellomgruppeangst* er et fenomen som oppstår når et individ føler seg truet av samhandling med en fra en annen gruppe, fordi de er redd for de negative konsekvensene det kan ha for dem når de har kontakt med den andre. De redde eller engstelige for å føle seg avvist, bli flau, at det skal bli ubehagelig eller at man skal føle seg latterliggjort. Alle typer trussel vil kunne danne grunnlag for fordommer. Man ser at fryktaspektet ved xenofobi i seg selv er et sammensatt fenomen, og kanskje egner seg best til å studeres alene. Det kan tenkes at kompleksiteten kan bli for stor hvis man tar sikte på å måle både frykt og forakt på samme tid.

Så dersom man ønsker å få bedre kunnskap om hva som skaper fordommer og negative holdninger, og hvilke konkrete utfordringer som foreligger i samfunn som er påvirket av innvandring, kan det altså være nyttig å skille mellom frykt og forakt. Ved å gjøre dette, kan man på et senere tidspunkt utvikle et ”rent” mål på forakt, og gjennom sammenligning av de ulike fenomenene man kunne få et bilde av *hvor* utfordringene i mottakersamfunnet ligger. Er det mest frykt eller forakt å finne hos befolkningen? Hvilket av problemene er størst, og hvor kan det være nyttig å prioritere fokus?

Et annet argument for at man trenger et isolert mål på fremmedfrykt er at dersom man blander frykt og forakt i et holdningsmål, vil man ikke kunne si noe om hvorvidt respondentene er redde, føler seg truet, og opplever at de må beskytte noe, eller om de rett og slett bare misliker trekk ved utgruppen, og ser ned på egenskaper som de måtte ha. For eksempel kan en slik forakt innebære en opplevelse av at utgruppen har annenrangs verdier, at de er mindre utviklet og mindre intelligente eller late. Disse ulike oppfatningene vil kunne føre til helt ulike implikasjoner med tanke på intervensjoner som holdningskampanjer og ulike tiltak med siktemål om å tilrettelegge for integrering.

Kryssnasjonal kumulativ skala som måler fryktbasert xenofobi

Forskningslitteraturen viser at xenofobi har blitt observert og studert i hele verden, men metodene som har blitt brukt for å måle og tilnærmingene til fenomenet xenofobi, har vært svært ulike. Dette har gjort det vanskelig å sammenligne resultatene, både innenfor land og mellom land (Yakushko, 2009). Nyere undersøkelser av xenofobi har tendert til å utelate hat og forakt for utgrupper, for eksempel reaksjoner basert på rasistiske overbevisninger om medfødte forskjeller og suverenitet til egen gruppe. *Xenofobi* behandles nå i større grad som å vise til *frykt* som er basert på en oppfatning av at innvandrergupper kan utgjøre en trussel (Van der Veer et al., 2010). Til tross for at det er en økende tendens til at fryktaspektet er i fokus når xenofobibegrepet blir brukt, er det likevel ikke blitt utviklet verktøy som kan undersøke fremmedfrykt i sin rene form. Fenomenet fremmedfrykt kan dermed sies å mangle et psykometrisk sterkt målingsinstrument. Det har blitt gjort et forsøk på akkurat dette (Van der Veer et al., 2010); de har utviklet en kryssnasjonal kumulativ skala som skal måle fryktaspektet ved xenofobi. Det er denne skalaen som i dette prosjektet har vært gjenstand for en kvalitativ vurdering. Vi skal her se litt på hvordan de gikk frem i utviklingen av skalaen:

Utvikling av kryssnasjonal kumulativ skala

I første omgang ble det utviklet en Likert-skala bestående av ni ledd (se vedlegg 1). Fordelen med en Likert-skala er at man ved å bruke ulike ledd som måler det samme konseptet, kan sammenligne individer og grupper i forhold til en større eller mindre grad av fremmedfrykt, representert av en høyere eller lavere totalskåre. Imidlertid, med unntak av ved høyeste og laveste skåre, kan man ikke vite noe om individer eller grupper med lik skåre er enige eller uenige i de samme leddene (Van der Veer et al., 2010). Ved laveste skåre kan man med sikkerhet si at personen har sagt seg svært uenig på alle ledd, mens ved høyest skåre har personen sagt seg svært enig i samtlige. Ved alle skårer mellom dette, kan man ikke uttale seg om hvilke utsagn respondenter er enige eller uenige i. Dersom fenomenet fremmedfrykt består av kvalitativt ulike komponenter, la oss si for eksempel frykt for kulturelle endringer og frykt for å bli latterliggjort, vil ikke en Likert-skala ikke kunne avdekke informasjon som kan belyse hvordan en person stiller seg til de ulike temaene. Man sitter igjen med svært ”grovkornet” kunnskap. For å få en bedre forståelse av menneskers holdninger, er det hensiktsmessig å utvikle en kumulativ skala der leddene rangeres etter ”vanskelighetsgrad”. Jeg vil komme tilbake til prinsippene ved en slik hierarkisk struktur. Kumulative skalaer er ikke et velkjent målingsverktøy, men kan tenkes å være i fremtreden på grunn av sine mange fordeler. På grunnlag av tanken om at fremmedfrykt kan ha flere nivåer, og med sikte på et

mer nyansert mål på fenomenet, utførte Van Der Veer et al. (2010) spørreundersøkelser med Likert-skalaen i tre større utvalg av studenter i USA, Nederland og Norge, og foretok en Mokken-analyse av resultatene.

Mokken-analyse

En Mokken-analyse er en metode som tar sikte på å rangere leddene hierarkisk. Det foreligger en forutsetning om at det eksisterer et underliggende latent trekk, i denne sammenheng fremmedfrykt, og utsagnene sorteres i henhold til mengde fremmedfrykt man må ha for å kunne si seg enig i påstanden. Utsagnene vil på denne måten representere ulike "vanskelighetsgrad", det vil si at noen ledd står frem som "vanskeligere" å si seg enig i, i den forstand at det krever mer fremmedfrykt for å være enig. Dermed vil det i større utvalg være færre som sier seg enig i disse, enn i leddene som fremstår som "lettere" og dermed forutsetter mindre av "trekket" fremmedfrykt. Utsagnene kan dermed sies å bli sortert i en kumulativ struktur, fra "lettest" til "vanskeligst". Det er et poeng at Mokken-skalaer representerer sannsynlighet, og ikke er deterministisk av natur. En skåre kan gi sterke indikasjoner på hva respondenten har svart på de ulike leddene, men vil aldri kunne si noe med sikkerhet (Van der Veer et al., 2010).

Hierarkisk struktur

Da man utførte Mokken-analyse på Likert-skalaen som bestod av ni ledd, viste det seg en nærmest identisk kumulativ skala bestående av fem ledd, i hvert utvalg; i Norge, Nederland og USA (se vedlegg 2). Det er denne skalaen som er utgangspunktet for prosjektet som her skal beskrives. Den nye hierarkiske og kryssnasjonale skalaen som skal måle fryktbaserte reaksjoner på innvandrere, viser god reliabilitet og validitet, og er fra et psykometrisk perspektiv et valid målingsinstrument som kan brukes på tvers av land.

Den hierarkiske strukturen i den kumulative skalaen så altså slik ut, i rekkefølge fra "lettest" til "vanskeligst":

- 1) Jeg er tviler på at innvandrere ikke vil sette dette landets interesser først
- 2) Innvandringen til Norge er ute av kontroll politisk frykt
- 3) Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker
- 4) Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke norsk levemåte til det verre
- 5) Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel

Rangeringen av leddene, fra ”lettest” til ”vanskeligst”, tenkes altså å reflektere forskjellige nivåer av oppfattet trussel som mennesker opplever i sammenheng med innvandrere.

Den ovennevnte kumulative skalaen tenkes å representere denne underliggende fryktstrukturen:

Nivå 1: Frykt for illojalitet

Nivå 2: Politisk frykt

Nivå 3: Frykt for kulturelle endringer og tap av identitet

Nivå 4: Frykt for kulturelle endringer

Nivå 5: Personlig frykt

Det leddet som i analysen kom frem som det ”letteste” leddet var altså: Jeg er redd innvandrere ikke vil sette dette landets interesser først (nivå 1). Personer kan si seg enig i denne selv ved å inneha kun en liten mengde av trekket *fremmedfrykt*, og omtales dermed som et ”lett” ledd. I kontrast ble utsagnet *kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel* (nivå 5) rangert som det ”vanskeligste”, som betyr at en person må ha en stor mengde fremmedfrykt for å være sannsynlig til å kunne si seg enig i. Dette kalles derfor et ”vanskelig” ledd.

Et av hovedprinsippene ved en slik skala er at dersom du har sagt deg enig i en påstand, vil du høyst sannsynlig også ha sagt deg enig i de utsagnene som har kommet ut som ”lettere”. Dersom du sier deg enig i at *du er redd for at vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker* (nivå 3), men at du ikke er *redd for at levemåte vil bli påvirket til det verre* (nivå 4), vil du sannsynligvis også være enig i *innvandringen til Norge er ute av kontroll* (nivå 2) og også *tvile på at innvandrere vil sette dette landets interesser først* (nivå 1). Men sannsynligvis vil du ikke være enig i at *innvandrere gjør deg ukomfortabel* (nivå 5).

Som et annet eksempel er det i henhold til den antatte fryktstrukturen slik at de som opplever personlig trussel, er svært sannsynlige til også å oppleve kulturell trussel, trussel mot egen nasjonale identitet, frykt for illojalitet, og frykt knyttet til mangel på kontroll i det politiske systemet.

Bakgrunn for kvalitativ undersøkelse

En stor fordel med en slik skala, sammenlignet med en Likert-skala, vil da være at ved å vite en persons skåre, vil man med høy sannsynlighet kunne si hvilke ledd han eller hun har sagt

seg enig i. Dermed vil man ha grunnlag for å vite mer detaljert hva ulike skårer faktisk betyr. Det foreligger som nevnt noen antagelser om hva hvilket meningsinnhold de ulike leddene reflekterer. Men dette er bare teoretiske argumenter, og det er av interesse å undersøke om antagelsene stemmer med respondenters faktiske fortolkninger. For å se nærmere etter om utsagnene måler det man ønsker, og dermed kunne argumentere med større tyngde for hva ulike skårer representerer, har det blitt utført kvalitativ undersøkelse av skalaen.

Ved å undersøke om respondenter tolker utsagn på samme måte, og om de tolker det slik man har forutsatt, vil man få nærmere grunnlag for å vurdere skalaens validitet. I tillegg vil en slik analyse kunne tilføre informasjon som gjør det mulig å diskutere resultatene av undersøkelser der man har brukt skalaen, på en mer nyansert måte. I tillegg er det interessant å se nærmere på hva som ligger til grunn for det kumulative mønsteret. Et av siktemålene med analysen var derfor også å frembringe informasjon som kunne belyse akkurat dette. En slik analyse vil også gi grunnlag for eventuelle forbedringer som eventuelt skulle vise seg nødvendige. Materialet som dannet grunnlag for undersøkelsen, ble innhentet ved gjennomføring av kognitive intervjuer

Kognitive intervjuer

Beatty & Willis (2007) påpeker at kognitive intervjuer har utviklet seg til å bli en av de mest fremtredende metodene å bruke for å identifisere problemer og korrigere spørsmål som inngår i spørreskjemaer. De definerer kognitive intervjuer som: *”administreringen av spørsmål som tilhører et spørreskjema, samtidig som man samler inn tilleggsmessig informasjon og responsene til spørreskjemaet, som blir brukt for å evaluere kvaliteten ved responsen eller til å hjelpe med å avgjøre om spørsmålet genererer informasjonen som er intendert”*. Man kan altså benytte kognitive intervjuer både i utvikling og evaluering av spørsmål som skal brukes i spørreskjemaer eller intervjuer. Kognitivt intervju er som definisjonen tilsier en overordnet kategori, og det finnes flere undertyper av denne type undersøkelser. Potensielt kan et kognitivt intervju innebære mange ulike aktiviteter: 1) Respondentens forklarer hvordan de gikk frem for å svare, (2) forklaringer av hvordan de tolker spørsmålene, (3) rapportering av eventuelle vanskeligheter de opplevde underveis, eller (4), i det hele tatt alt som kaste lys på betingelser som påvirker deres svar. Dette materialet kan fremkomme basert på eksplisitte oppfølgingsspørsmål fra en intervjuer, eller basert på generelle instruksjoner om å tenke høyt (*”think aloud”*) så mye som mulig mens man tar stilling til spørsmålene. Intervjuene kan være

strukturerte, semistrukturerte , eller i stor grad improviserte basert på temaer som kommer frem under diskusjonen.

TSTI

I denne undersøkelsen ble det benyttet ”The Three-Step Test-Interview” (Hak, Van der Veer, & Jansen, 2008) som gjerne forkortes til TSTI. Metoden innebærer *alle* de fire aktivitetene som overfor ble nevnt at et kognitivt intervju potensielt kan inneholde. Metoden tar sikte på å kunne samle inn dekkende informasjon om kvaliteter ved spørreskjemaer ved hjelp av tre ulike steg: (1) Observere selve utfyllingen av spørreskjemaet; ”think aloud”, (2) avdekke eventuelle mangler i rapporteringen under ”think aloud”, (3) og oppfølgingsintervju. Disse stegene vil beskrives nærmere i metoddelen.

TSTI er altså et kognitivt intervju konstruert med tanke på pretesting, men i dette tilfellet var holdningsmålet allerede utviklet og psykometrisk sett validert – i henhold til statistiske kriterier og tilstedeværelsen av et sterkt kumulativt kryssnasjonalt svarmønster. Likevel ble metoden ansett som hensiktsmessig til å kaste lys på ulike aspekter ved skalaen, og eventuelt validere skalaen ytterligere (Krosnick, 1999). Målet med intervjuet er blant annet å generere verbal informasjon som ikke kommer til syne under spørreundersøkelser, for å kunne evaluere hvor egnet leddene er til å innfri sin hensikt, og man vil dermed kunne diskutere skalaens validitet (Beatty & Willis, 2007), samt undersøke faktorer som kan ligge til grunn for mønsteret som viste seg i den kryssnasjonale undersøkelsen.

Oppsummering av innledning

Så fremmedfrykt kan skape negative holdninger og fordommer mot innvandrere, som blant annet står som hinder for integrering og kan føre til psykologiske plager hos nykommerne. Fryktbasert xenofobi er altså et sosialt fenomen som har alvorlige konsekvenser og man trenger ytterligere kunnskap. For å gi mulighet til å kartlegge fremmedfrykt, samt kunne sammenligne mellom land, har det blitt utviklet en kryssnasjonal kumulativ skala med nærmest identisk mønster i Norge, Nederland og USA. Med sikte på å oppnå mer inngående kunnskap om skalaen, dypere innsikt i hvordan de ulike utsagnene tolkes og hva forskjellige skårer representerer, har jeg utført en kvalitativ studie av den kumulative skalaen. Jeg har forsøkt å avdekke informasjon som kan fortelle noe om hva som ligger til grunn for det kumulative mønsteret, og ønsket å frembringe materiale som gir grunnlag for en diskusjon av

validiteten til spørreskjemaet. I dette prosjektet har jeg utført et antall kognitive intervjuer av typen Three-Step Test-Interview (Hak, et al., 2008).

Forskningsspørsmål

De sentrale spørsmålene i denne kvalitative analysen er dermed:

- (1) Hvordan tolker respondentene de ulike begrepene og utsagnene, og tolkes de på samme måte?
- (2) Hvilken argumentasjon ser man i rangering av leddene?
- (3) Hva kan man med grunnlag av det kvalitative materialet lære om skalaen?

METODE

Apparatus – TSTI

Intervjumetoden som ble benyttet i dette studiet er altså en variant av kognitive intervjuer; Three-Step Test-Interview (Hak et al., 2008). Selv om metoden i utgangspunktet er designet for pretesting, ble den her brukt for å oppnå innsikt i hvordan de ulike utsagnene tolkes, og hva forskjellige skårer kan tenkes å representere. I tillegg ønsket man å få vite mer om hva det kumulative mønsteret representerer, og eventuelt gi grunnlag for ytterligere validering av den kvantitative skalaen. Intervjuet består av tre steg som her skal beskrives. For en mer utfyllende demonstrasjon av intervjuet, se intervjuguide (vedlegg 4) og eventuelt eksempelet på et transkribert intervju (vedlegg 6). Intervjuguiden ble utviklet på grunnlag av generelle føringer i TSTI (Hak et al., 2008), men med de nødvendige tilpasninger til denne konkrete undersøkelsen.

Alle de ni leddene i Likert-skalaen som var med i Mokken-analysen, ble inkludert i spørreskjemaet i denne undersøkelsen; også de fire som ikke ble inkludert i den kumulative skalaen (vedlegg 3). Man ønsket å undersøke nærmere hvorfor nettopp disse utsagnene ble ekskludert.

En beskrivelse av de ulike stegene i TSTI

Steg 1: "Think aloud"

Man ønsker her å produsere observasjonsdata i forhold til den faktiske responsatferden til respondenter som besvarer spørreskjemaet. Fordi mye av denne atferden består av tenkning

og derfor er skjult for observatøren, benytter man her ”think aloud” for å gjøre tankeprosessene så observerbare som mulig. Dette er altså det første, og viktigste, steget i TSTI. Ved at respondenten tenker høyt underveis i utfyllingen av spørreskjemaet, altså forsøker å sette ord på *alle* tanker som oppstår *naturlig* mens han eller hun tar stilling til de ulike spørsmålene, vil man kunne samle data om eventuelle problemer med formuleringene.

Respondenten blir instruert om å fullføre spørreskjemaet som de ville gjort i en vanlig spørreundersøkelse, det eneste de skal gjøre annerledes er å tenke høyt underveis. Fordi ”think aloud”-prosessen skal avdekke de prosesser som forekommer i en reell spørreskjemasituasjon, består dette steget av *ren* observasjon. Det er viktig at ikke intervjuer kompromitterer denne prosessen med noen form for intervensjoner, som for eksempel spørsmål eller kommentarer. Respondenten blir i dette steget eksplisitt bedt om å ignorere intervjuerens tilstedeværelse, og intervjuer skal gjerne vende seg litt bort fra respondenten for å signalisere dette. Dersom personen ved anledninger nøler, er stille eller uttrykker vanskeligheter som ikke blir verbalisert, noteres dette av intervjuer. Slike elementer skal undersøkes i neste steg.

Steg 2: Fokuseret intervju

Det påfølgende steget tar også sikte på å avdekke prosesser som finner sted under selve utfyllingen, og er ment å utfylle eventuelle hull eller mangler i ”think aloud”-materialet. Med utgangspunkt i notater fra steg 1, ber man respondenten utdype momenter av interesse, som ikke kom tydelig frem under ”think aloud”. Man tar altså sikte på å fylle ut og utbedre informasjonen fra ”think aloud”-delen, fortsatt bare fokusert på hvilke tanker og prosesser som foregikk under *selve* utfyllingen. Ikke hva de tenker om utsagnene i retrospekt. Eksempel på spørsmål kan være: ”Du stoppet opp et øyeblikk der, hva tenkte du på da?”

Steg 3: Semistrukturert intervju

Dette siste steget utgjør del 2 av TSTI, og omtales som oppfølgingsintervjuet. Her legger man selve utfyllingsprosessen i større grad bak seg, og åpner for vurderinger, erfaringer og meninger. I det hele tatt alt som respondenten kan ha å tilføye. Her blir respondenten bedt om å forklare sin responsatferd. Intervjuer kan stille spørsmål, både om selve utfyllingen, men også om generelle betraktninger av skalaen og temaet innvandring. Denne delen er relativt åpen, og man har mulighet til å stille spørsmål som dukker opp underveis, og gå nærmere inn på temaer som synes viktige. Det foreligger imidlertid noen føringer for hva slags informasjon man bør spørre etter (se vedlegg 4), og er dermed et semistrukturert intervju.

Rangering av utsagnene

I sammenheng med denne undersøkelsen ble det i det tredje steget inkludert en oppgave der respondentene skulle rangere leddene i henhold til ”vanskelighetsgrad”. De ble bedt om å se for seg at spørreskjemaet ble gitt til 1000 personer, og at de skulle sortere utsagnene rekkefølge som reflekterte hvilke de trodde flest og færrest ville si seg enig i. Etter oppgaven var utført, ble de bedt om å fortelle hvordan de hadde tenkt generelt, som overordnet utgangspunkt, for rangere. Deretter ble de bedt om å argumentere ledd for ledd hvorfor de hadde plassert de enkelte utsagnene slik de hadde. Man ønsket her å se hvilken argumentasjon som kan ligge bak en rangering av slike ledd. Og dersom det var slik at noen rangerte i samsvar med det kumulative mønsteret, hva slags argumentasjon lå til grunn for dette?

Rekruttering

En skriftlig forespørsel om å delta i et intervju om holdninger til innvandring ble hengt opp på ulike fakulteter ved Universitetet i Oslo og på handelshøyskolen BI. Det ble i dette skrivet informert om at intervjuene ville bli tatt opp på bånd, men at intervjumaterialet ville behandles anonymt og at opptakene ville bli slettet etter analyse. Tidsrammen ble angitt å være omtrent en og en halv time, og personene ville få en kompensasjon på 250 kr. Å gi betaling til informantene var en avgjørelse basert på tanken om at det ville motivere personer til å være villige til å gjennomføre et såpass tidkrevende intervju, samt for å unngå at de som meldte seg ikke utelukkende var spesielt interesserte i temaet innvandring. Dette ble altså gjort både for å kunne skaffe intervjuobjekter i det hele tatt, samt sikre en viss bredde i respondenter. Beatty & Willis (2007) argumenter for at kognitive intervjuer har svært begrenset generaliserbarhet, men at man kan øke denne ved å inkludere ulike kategorier av befolkningen. Dette var også grunnlag for at jeg valgte å inkludere to personer uten utdanning og som var noe eldre enn studentene; disse ble rekruttert gjennom bekjente. Intervjuobjektene som hadde sett oppslaget med forespørsel om å delta intervjuet, tok kontakt på e-mail eller telefon, og det ble gjort avtale om tidspunkt.

Deltagere

Ti personer ble intervjuet, fem menn og fem kvinner. Åtte av disse var studenter. To gikk på handelshøyskolen BI og seks studerte ved Universitetet i Oslo. To fra UiO var knyttet til det samfunnsvitenskaplige fakultetet, to til det humanistiske fakultetet og to til det matematisk-naturvitenskaplige fakultetet. En av ikke-studentene arbeider med restaurantdrift i Oslo, den andre var en middelaldrende, uføretrygdet kvinne. Denne fordelingen av respondenter var et

bevisst valg knyttet til Beatty & Willis (2007) sin argumentasjon for at heterogene utvalg vil kunne forsyne mer bredde i informasjonen.

Det foreligger altså ingen sikker fasit på hvor mange intervjuer som må gjennomføres før man har dekket alle temaer som er relevant i forhold til skalaen man ønsker å belyse. Det vanlige antallet ved slike undersøkelser som dette er mellom fem og femten respondenter. Det foreligger en antagelse om at ved å utføre et antall intervjuer mellom dette, vil man kunne oppnå en *tematisk metning*. Det vil si at det ikke dukker nye temaer opp selv om man utfører ytterligere intervjuer (Beatty & Willis, 2007). Å intervjuer ti respondenter ble ansett som vitenskaplig holdbart og innenfor rammene av kapasiteten til dette prosjektet.

Prosedyre

Intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene. Dette for at kontekst skulle ligne mest mulig på hvordan man ville gjennomført spørreskjemaet i naturlig sammenheng. Alle leste gjennom en erklæring om informert samtykke (vedlegg 5), som de måtte signere for å delta. Samtlige ble informert om muligheten til å trekke seg, men ingen uttrykte motforestillinger til å la seg intervjuer. Intervjuene tok mellom en og to timer, og ble tatt opp på bånd. Informantene ble takket for verdifull informasjon, og mottok kompensasjon på 250 kroner. Intervjuene ble deretter transkribert i sin helhet, og det totale materialet utgjør omtrent 150 dataskrevne sider.

Analyse

Analysen tok utgangspunkt i de aspektene man innledningsvis ønsket å belyse. Med utgangspunkt i første steg, altså "think aloud", ble det fokusert på hvordan respondentene tolket de ulike utsagnene. Man så også etter om utsagnene fungerte etter sin hensikt; om de målte fryktrelaterte følelser knyttet til innvandring. En var også interessert i om det var overensstemmelse i tolkninger på tvers av respondenter, eller om de tolket de enkelte utsagnene forskjellig. Dersom det oppstod problemer med utsagnene, var det viktig å se nærmere på hvilke aspekter som var problematiske. Som nevnt er "think aloud" egnet til å identifisere *at* det er problemer, men ikke alltid kan avdekke *hva* som er problemet. Oppfølgingsintervjuet i del 2 ble derfor benyttet som grunnlag for å gi mer dekkende informasjon om vanskeligheter som viste seg i selve utfyllingen. Jeg så også etter informasjon som kunne avsløre aspekter ved fremmedfrykt som ikke ble fanget opp under selve besvarelsen.

I forhold til det kumulative mønsteret ble det undersøkt om noen av respondentene hadde rangert leddene i samsvar med skalaen, og i så fall hva slags argumentasjon som eventuelt ble rapportert. Mer generelt så man også på hva slags argumentasjon som ble brukt under rangeringen, med sikte på å kunne avdekke hvilke elementer som kan være avgjørende for hvordan en person opplever ”vanskelighetsgraden” til et utsagn

Da det etter hvert viste seg at intervjumaterialet på visse områder var motstridende til den kumulative skalaen, dukket det opp et nytt forskningsspørsmål: Om TSTI faktisk gjenspeiler prosessene som forekommer under kvantitative spørreundersøkelser? Analysen rettet seg derfor også mot å finne elementer som kunne belyse dette spørsmålet.

RESULTATER

Det er ingen tvil om at TSTI utgjorde ett svært godt utgangspunkt for å utføre intervjuer. I intervjudelen av TSTI var respondentene ofte svært åpne og villige til å prate. Det kan tenkes at ”think aloud” som metode krever at man fjerner litt hemninger for å kunne tenke høyt, og dermed fungerer som en god oppvarming til oppfølgingsintervjuet i del 2. I tillegg bestod spørreskjemaet av mange ulike temaer. Disse ga intervjuet en grunnleggende struktur som gjorde det lett å gjennomføre det oppfølgende intervjuet ved at man hadde utsagnene som utgangspunkt, som kunne reflektere rundt. Samtidig hadde man frihet i oppfølgingsintervjuet til å snakke om det som informantene synes var viktig, samt å gå nærmere inn på temaer som dukket opp etter hvert. Materialet ble svært rikholdig.

TSTI ga mye informasjon om hvordan de ulike respondentene forholdt seg til de ulike begrepene og utsagnene. Da en del av vanskelighetene med utfyllingen var knyttet til enkelte sentrale begreper som gikk på tvers av utsagn, presenteres disse først, altså problemer knyttet til termene ”innvandrere”, ”innvandringen” og ord som reflekterer frykt. Deretter følger en gjennomgang av hvilke tanker som meldte seg hos respondentene i tilknytning til utsagnene.

Fordi utvalget i denne undersøkelsen ikke på noen måte er representativt, er det ikke grunnlag for å si noe om hvilke tendenser som foreligger i befolkningen. Resultatene er kun egnet til å si noe om hvilke oppfatninger som kan forekomme, altså hvilke temaer som kan være

gjeldene i befolkningen, men ikke noe om hvor vanlige de er. I omtale av resultater er det derfor ikke relevant å tallfeste antall respondenter eller svar. Antall vil uttrykkes med uttrykk som for eksempel ”mange”, ”flere”, ”noen”, ”de fleste” og ”de færreste”. Hvilket intervju ulike utsnitt er hentet fra betegnes med en R (respondent) og et tall som representerer hvilket intervju. (R3) er intervju nummer tre. ”(I)” indikerer kommentarer og spørsmål fra intervjuer.

PROBLEMATISKE BEGREPER OG UTSAGN

Begrepet ”innvandrere” og ”innvandring”

Under intervjuene ble det etter hvert påfallende at ordet *innvandrere* skapte forvirring og problemer for respondentene. De aller fleste påpekte at det finnes mange grupper innvandrere og flere typer innvandring, og uttrykte at det kunne være vanskelig å ta stilling til utsagnene når de i prinsippet kunne henvende seg til svært ulike grupper på samme tid. For eksempel kunne respondenter være enig i at de er ukomfortable sammen med muslimer i kulturelle bekledninger, men ikke ukomfortable med en svensk servitør. Når noen var svært enig på den ene side, og sterkt uenig på den annen side, endte de ofte opp med gradere seg nær midten.

Noen syntes å ha en relativt klar oppfatning av hva de la i termen *innvandrere*, og stilte ikke de store spørsmålsteget ved begrepet. Disse så ut til at å koble *innvandrere* opp mot mennesker som er svært forskjellige fra oss; fra en annen kultur, annen religion, og med helt andre levevilkår. De kunne veksle mellom ulike grupper, for eksempel ydmyke flyktninger som trenger hjelp versus stolte muslimer med dårlige hensikter. Fellesnevneren var altså at de som ikke opplevde *innvandrere* som problematisk, tolket det som et begrep som viste til mennesker som er veldig forskjellige fra nordmenn. Med unntak av spørsmålet som handlet om hvorvidt innvandrere tar arbeidet fra oss eller ikke (sp. 3). Det så ut til at temaet *arbeid* hos samtlige utløste assosiasjoner til innvandrere som er nærmere oss i avstand og kultur, da spesielt svensker og polakker.

For noen var det slik at de ulike utsagnene kunne utløse bilder av forskjellige grupper innvandrere, og svarte dermed ut fra ulike referanserammer gjennom skalaen. De svarte altså ikke med samme gruppe i tankene ved hvert spørsmål, men vekslet mellom ulike referansepunkter. Her forteller en av respondentene i oppfølgingsintervjuet om hvordan hun opplevde at utsagnene representerte forskjellige innvandrergrupper:

(R6) ...den med innvandrere gjør meg ukomfortabel, dukket somalierne opp. Snakket vi om arbeidet, så dukket svenske ungdommer eller andre ingeniørarbeidere som ikke er negativt ladet. Og nye, ukjente sykdommer, wææææh, nå kommer AIDSen med afrikanerne. I forhold til dette med å sette landets interesser først, nå kjenner jeg at jeg snakker om innvandrere og tenker på pakistanere.

Den underliggende antagelsen om at alle respondentene som fylte ut spørreskjemaet tenkte på en og samme gruppe ble utfordret da intervjumaterialet viser til svært ulike definisjoner og bilder i sammenheng med begrepet innvandrere. Dette reiser spørsmål i forhold til validiteten til skalaen. At respondenter har ulike grupper innvandrere i tankene når de tar stilling til utsagnene, betyr at like skårer på spørreskjemaet ikke nødvendigvis reflekterer det samme meningsinnholdet (Carabain, 2007).

Overordnede sosiale kategorier

Selv om variasjon i fortolkningen av *innvandrere* ikke tjener til fordel for skalaens validitet, har vi fått informasjon om ulike måter å tenke om innvandrere. Respondentene refererte til mange sosiale grupper. Man kunne se tre overordnede kategorier; (1) arbeidsinnvandrere, (2) asylsøkere og (3) ”lykkejegere”. Man så at arbeidsinnvandrere stort sett ble omtalt som mennesker som kommer med kompetanse og bidrar til samfunnet, mens asylsøkere omtales som inkompetente mennesker som trenger hjelp. Imidlertid kunne man også se tendenser til å omtale arbeidsinnvandrere som ”gullgravere” som ikke bidrar, og asylsøkere som en ”sterk” fiende som ønsker å bryte oss ned. ”Lykkejegere” var mennesker som ikke er i nød, men kommer til Norge i jakten på et bedre liv. De ble gjerne ansett som snyltere.

Noen snakket om omreisende kriminelle i sammenheng med innvandrere, mens de fleste mente at innvandrere for dem er personer som kommer for å *bosette* seg her, enten for å jobbe eller som asylsøker. En respondent hadde en oppfatning om at innvandrere var personer som kom for å jobbe, mens de som kom på humanitært grunnlag, var asylsøkere. Svensker, amerikanere og tyskere ble nevnt som eksempler på folkeslag som har ganske lik kultur og like vilkår som oss. De ble i utgangspunktet ikke ansett som innvandrere i spørreskjemaet, selv om flere påpekte at per definisjon så er alle ikke-etniske nordmenn innvandrere.

Spesifikke sosiale kategorier

Mange sa de tenkte på muslimer når de hører ordet innvandrere, deriblant var somaliere en gruppe som ble nevnt spesielt ofte. De ble gjentatte ganger brukt som et eksempel på innvandrere som er svært forskjellige fra oss; de har en annen religion, en annen politisk situasjon i hjemlandet, helt annen kultur, bruker andre klær, oppfører seg på en annen måte enn nordmenn, har ulik moral og menneskesyn, de kommer fra flere generasjoner med krig, og så videre. Det kan virke som forholdet mellom nordmenn og somaliere for mange er det ultimate symbolet på hvor stor den kulturelle avstanden mellom mennesker faktisk kan være. De ble nærmest utelukkende nevnt i negative sammenhenger, gjerne i forhold til kriminalitet som overfallsvoldtekter, hevn, fiendtlighet, og som avvisende mennesker:

(R1) Jeg får bilder av somaliere som oppfører seg ufyselig, som gjør det utrivelig rett og slett. Ødelegger stemningen, rett og slett.

Pakistanere blir flere ganger nevnt som den innvandregruppen som tok med seg grovere vold og knivstikking til Norge, at volden var mer ”uskyldig” før disse kom. Pakistanere og kniv var en gjentagende assosiasjon. Polakker og svensker ble ofte nevnt i sammenheng med innvandring og arbeid, da de utgjør flesteparten av utlendingene i det norske arbeidsmarkedet. De ble beskrevet både som ressurser og som snyltere. Noen nevnte tyvebander fra Øst-Europa og Albania som reiser gjennom landet for å stjele og plyndre.

Det kan se ut som de ulike spesifikke kategoriene som blir nevnt er influert av hvilke temaer som har vært aktuelle i media.

Begrep som provoserer

To av respondentene sa de ble provosert av begrepet innvandrere. Her snakker en om hva hun føler utsagnet ”innvandringen til Norge er ute av kontroll” egentlig betyr, og gir inntrykk av at hun synes utsagnene er litt ”feige”:

(R6)...men det er mest det er her med ”innvandrere” som jeg reagerer på, hvem de er...det er typisk et begrep som blir brukt i hist og pist... Kommer det for mange mørkhudede til Norge? Hvor mange hadde turt å spørre om det? Det er derfor ordet innvandrere er så lett å bruke.

Begge som påpekte at de ble provosert, syntes det var innlysende at man var ute etter ikke-vestlige innvandrere eller mørkhudede på grunn av hvordan utsagnene var formulert. At man

kunne presisert hva man var ute etter. De virket litt irritert over at ”vi går rundt grøten” og skaper forvirring med innvandrerbegrepet, når det likevel er så innlysende at vi er ute etter noe mye mer spesifikt. I tillegg til disse to som uttalte tydelig at de ble provosert, uttrykte flere av de andre også en irritasjon ved ordet *innvandrer* ved flere anledninger.

De aller fleste endte med å ta utgangspunkt i at spørreskjemaet henvendte seg til fremmedkulturelle, og forvirringen fikk oftest ikke konsekvenser for hvordan personene svarte. Det var imidlertid slik at den respondenten som ovenfor ble brukt som eksempel på en som ble provosert av begrepet, så ut til å miste motivasjonen til å gi ordentlige svar. Her tar hun stilling til om hun mener at innvandringen til Norge er ute av kontroll (sp. 1), og det virket som svaret ble litt tilfeldig:

(R6) Det er et komplekst spørsmål. Innvandring, da har jeg mest lyst til å definere hva er innvandring? Er det arbeidsinnvandring, er det flyktninger? Men man kan ikke svare ja eller nei på det spørsmålet der. Jeg vil sette meg litt uenig jeg, for jeg syntes det var et litt dårlig spørsmål. Var for stort spørsmål, litt for lite spesifikt.

Ord som ”frykter”, ”redd” og ”bekymrer”.

I og med at skalaen er ment å måle fryktrelatert xenofobi, inneholder utsagnene ulike termer som i varierende grad direkte betegner frykt; ”frykter”, ”er redd”, ”er bekymret” og ”ukomfortabel”. Ordene *frykter* og *redd* så ut til å skape en spontan motvilje hos flere, men ble imidlertid ikke alltid avgjørende for grad av enighet i utsagnet. Mange av respondentene begynte etter innledende respons å reflektere rundt nyansene i utsagnet, og peilet seg etter hvert mer inn på hva vi kunne være ute etter, fremfor å være ensidig fokusert på det fryktrelaterte begrepet. Imidlertid ble flere hengende igjen i termene *redd* og *frykt*, og plasserte seg i forhold til utsagnet med referanse til akkurat det; hvorvidt de var *REDDE* eller ikke. Her er et eksempel på en som var enig i selve meningsinnholdet i utsagnet, men svarer utelukkende med tanke på at han ikke er *redd*. Han referer til utsagnet ”i krisetider er jeg redd for at innvandrere vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland”

(R3) Det er jeg sterkt uenig i. Det er jeg ikke REDD for i det hele tatt, selv om jeg regner jeg med at de er lojale mot der de kommer fra.

Her et eksempel på en annen som på samme spørsmål svarte med utgangspunktet i ordet *redd*:

(R1) Men spørsmålet er jo om jeg er REDD for om innvandrere vil være lojale mot opprinnelseslandet. Haha, nei, jeg er jo ikke redd... Svaret mitt på den, er moderat uenig tror jeg. På akkurat den formuleringen i hvertfall.

I det påfølgende intervjuet i del 2 var det flere som uttalte at det kunne være vanskelig å vedkjenne seg slike følelsesreaksjoner. Noen mente at følelsesordene peker på noe svært personlig, og at man kan ha problemer med å eksponere seg på den måten. En mente at slike ord krevde et perspektiv ut fra seg selv, fremfor fra et abstrahert perspektiv basert på rasjonelle overveielser – at det dermed var vanskeligere å svare på. En mente dette var tilstander som man ikke kan identifisere seg med; at *redsel* og *frykt* er svært rene, sterke og intense følelser som man sjelden føler – hvertfall ikke i forhold til temaet innvandring. Her er et utsnitt fra oppfølgingsintervjuet i del 2:

(I) Du reagerer veldig der det står redd eller frykter, det stedet der det står bekymret ikke så mye...

(R1) Ja det gir mer rom for tanke, både tviler og bekymret...det er en veldig sterk følelse hvertfall, det å være redd for noe. Veldig sterk og ren følelse i seg selv, som er sjelden man egentlig opplever, denne frykten der.... At i den vil det være ispedd med tvil, andre følelser også.

Ordet *bekymret* så ut til å vise til et mer moderat begrep. (R1) mente at bekymring var en følelse som var mer hverdagslig og mulig å assosiere seg med. Flere som hadde problemer med å kjenne seg igjen i uttrykk som *frykt* og *redd*, stusset ikke ved ordet *bekymret*.

En satt igjen med inntrykk av at de aller fleste hadde problemer med å assosiere seg selv og temaet innvandring med sterkt fryktrelaterte begreper, og at mennene hadde større problemer med dette enn kvinnene. Det var imidlertid en tendens til at de som i utgangspunktet problematiserte begrepene likevel kunne forholde seg til det generelle meningsinnholdet i utsagnet, og til slutt endte med og ikke å legge så mye vekt på de fryktrelaterte begrepene når de avga sitt svar. Samtidig var det altså noen som reagerte veldig sterkt på det, og lot det bli det definerende elementet i sin respons.

TOLKNING AV DE ULIKE LEDDENE

Her følger en gjennomgang av hvordan respondentene tolket de enkelte utsagnene. De fem leddene som utgjør den kumulative skalaen presenteres først og vies mest oppmerksomhet. De omtales i den hierarkiske rekkefølgen, fra ”lettest” til ”vanskeligst”. Deretter kommer en kort gjennomgang av de fire leddene som ikke oppfylte kriteriene for en Mokken-skala, for å se om TSTI kan gi noen indikasjon om hvorfor nettopp disse utsagnene ikke ble inkludert i den kumulative skalaen. Fordi en i forhold til tolkningen av utsagnene er mest interessert i selve utfyllingsprosessen i forhold til spørreskjemaet, er utsnitt av intervjuene stort sett hentet fra ”think aloud”-delen, men noen poenger vil også illustreres med utsnitt fra oppfølgingsintervjuet i del 2. Det vil presiseres når eksemplene er fra del 2.

LEDDENE I DEN KUMULATIVE SKALAEN

Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først (sp. 8)

Man ønsket her å måle en frykt for illojalitet. I større grad enn ved andre utsagn var det stor tvil om hvem *innvandrere* henviste til. I tillegg var det mange som var usikker på hva *landets interesser* var for noe; er det Norges økonomiske interesser, de norske samfunnsnormer eller Norges lover? Om innvandrere ville gått til krig for Norge? Det som det var mest spørsmål rundt, var *hva* de eventuelt ville sette foran vårt lands interesser? Sitt eget land, sin egen religion, seg selv og sin egen familie? Det virket å spille en stor forskjell.

Et interessant aspekt var at flere av respondentene ikke virket å ha et noe særlig forhold til lojalitet til sitt *eget land*:

(R2) Og grunnen til at jeg gjøre det er at jeg ikke har den nasjonalistiske følelsen overfor mitt land...Jeg tenker liksom på landets interesser og jeg får ikke noen sterke følelser.

Flere mente derfor at det ikke er et spørsmål om *land*, men om religion:

(R5) Det er heller religion enn opprinnelsesland, som jeg tenker er noe som er veldig sterkt hos mange muslimer, at det er en sterk lojalitet ovenfor religion og hva den dikterer.

Samtlige sa at *ingen* vil sette et *land* foran seg selv og sin familie, og på grunnlag av dette var det mange som endte opp med å være enige i at de tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først. Det var veldig vanlig ikke å anse innvandrere som en separat gruppe fra nordmenn, og de svarte oftest ut fra et logisk rasjonale som ikke handlet om frykt, men om hva de tror om menneskets natur.

(R1) Jeg tviler på at JEG ville satt dette landets interesser først. Haha. Før hva da? Sitt eget liv, sine egne barn. Eller før...? Sitt eget land?... Jeg vet ikke. Sterkt enig? Jeg tviler sterkt på at dem vil sette landets... Det er vel som med alle andre, tenker jeg, at det er noen som er nasjonalister som setter landet først, og så er det noen som er mer individualistiske. Sånn at. Jeg sier at jeg er litt enig. Jeg tviler litt på at så mange setter landet først.

(R2) Jeg tror, ja, om du er norsk eller innvandrer, at veldig mange setter seg selv foran landet sitt altså. Det tror jeg om mennesker generelt, derfor er jeg litt enig i det.

Her er et eksempel på en som mente at innvandrere vil sette landets sitt først, foran Norge, og at det ikke er noe galt i det:

(R10) Selvfølgelig vil de sette sitt lands interesser først...Jeg forstår ikke at spørsmålet er relevant, for jeg føler at det er opplagt at de vil sette sitt lands interesser først. Hadde man ikke gjort det, da ville man jo...det hadde jo ikke vært riktig...Jeg er enig, men ser ikke noe galt i det.

Av de som oppfattet utsagnet i tråd med hensikten, hvorvidt man frykter illojalitet, var samtlige nærmest helt uenig. De mente at de fleste som kommer hit ikke har det noe bra der de er fra, og høyst sannsynlig vil være lojale mot oss. At de ønsker og integreres, og kanskje blir mer patriotiske enn nordmenn.

(R9) Jeg tenker kanskje at innvandrere ofte, mange innvandrere er mer opptatt av å være norsk enn nordmenn er...Jeg tror det er veldig mange innvandrere som ville gå i krig for Norge.

Den eneste av disse som faktisk tvilte på at innvandrere vil sette landets interesser først, var en som tolket landets interesser som kulturelle normer. Hun tvilte på at innvandrere, da muslimer, vil tilpasse seg vår levemåte.

Så de som tolket dette som et meningsfullt utsagn i tråd med hensikten, om man har fryktrelaterte følelser knyttet til innvandrere og illojalitet, var generelt lite enige. De var imidlertid som oftest ikke helt uenig. En viss terrorfrykt så ut til å hindre de fra å plassere seg helt i enden av skalaen.

Oppsummert så det altså ut til å være lite *frykt-relaterte* emosjoner knyttet til temaet. Samtlige av informantene med høy skåre gjorde det klart og tydelig at de ikke hadde noen frykt eller uro assosiert med temaet, og at de ikke skiller mellom etniske nordmenn og innvandrere i den sammenheng. Enighet i påstanden gjenspeilte mer nøytrale og ”rasjonelle” betraktninger om at mennesker setter sin familie og seg selv foran alt annet, eller at vi har en viss ufarlig lojalitet til hjemlandet som er sunn fremfor negativ. Samtidig sa ingen seg *sterkt* enig, men det var gjerne en moderasjon knyttet til at mennesker er forskjellige, og at det finnes ekstremt patriotiske personligheter.

Innvandringen til Norge er ute av kontroll (sp. 1)

Enighet med dette utsagnet var antatt å reflektere en følelse av angst som følge av manglende kontroll; en opplevelse av at innvandrerne strømmer inn i landet uten at vi har oversikt over hva som faktisk skjer. Et påfallende moment som kom frem under ”think aloud” var at flere av respondentene hadde ulike fortolkninger av *hva* som i så fall er ute av kontroll, enten *kontrollapparatet* eller *integreringspolitikken*. Noen hadde problemer med å forstå hvilken av disse temaene det ble spurt etter.

Noen tolket utsagnet som man hadde forutsatt, at det klart og tydelig pekte til kontrollsystemet i Norge, altså om vi slipper inn for mange innvandrere, og om vi har kontroll på hvem vi slipper inn:

(R8) ...det negative i forhold til åpne grenser er fri flyt av kriminalitet. Vi vet ikke hvem som kommer inn i landet... Ja, for lite kontroll, for stor innvandring...Det er bare å regne, det er prat om ganske mange millioner muslimer som bare flyyyyer rundt innenfor Schengen.

Andre tolket det dit hen å dreie seg om at *integreringspolitikken*. Ikke at det kommer for mange, eller at vi har dårlig kontroll over inntaket, men heller at Norge gjør en dårlig jobb i forhold til å håndtere og ivareta innvandrerne. At vi ikke makter å integrere dem, og derfor har problemer med blant annet økt kriminalitet, segregering og fordommer:

(R1) I forhold til integreringsprosessen som jeg synes er veldig, veldig viktig, så ser jeg også det at det er en tendens til at, i hvertfall sånn jeg oppfatter det, at det samler seg innvandrere i slags gettoer eller i mottak eller... Så jeg mener det, at jeg er litt enig i det faktisk, at den er litt ute av kontroll.

Mens noe ble forvirret og usikre på hva de skulle svare på:

(R1) Da begynner jeg med påstand nr 1, innvandringen til Norge er ute av kontroll, ehh, da kjenner jeg med en gang at jeg blir... usikker. Fordi jeg tenker da at.. man kan se på det på flere måter, at innvandringen, ehhh, er ute av kontroll i den grad at det kan være vanskelig å ta vare på de innvandrerne som kommer på en rimelig måte. Samtidig som jeg synes at antall, at vi kan ha kapasitet til å ta imot flere.

Så ”think aloud” avdekket at utsagnet kan utløse ulike tolkninger, og i flere tilfeller skape forvirring i forhold til hvordan man skale tolke det. Dette ga utslag i at en person kunne si seg enig i at innvandringen var ute av kontroll og med det mene at det strømmer innvandrere inn i landet, mens en annen kunne si seg enig og mene at integreringspolitikken er dårlig. Samme skåre kan representere ulike ting.

Til tross for forvirring, fikk en imidlertid inntrykk av at de som hadde problemer med å bestemme seg for hva spørsmålet faktisk spurte etter, endte opp med å ta utgangspunkt i enten kontrollsystemet eller integreringspolitikken, og etter å ha tenkt seg om opplevde utsagnet som meningsfullt. Med unntak av (R6) som ble eksemplifisert i tidligere avsnitt, som syntes ordet *innvandrere* gjorde spørsmålet for stort og umulig å svare konkret på.

(R4) tolket utsagnet som å rette seg mot alle aspekter ved innvandringspolitikken samtidig; hvordan vi håndterer innvandring på et generelt plan, og opplevde utsagnet som meningsfullt og uproblematisk. Her er et utsnitt fra oppfølgingsintervjuet:

(I) Hva tenker du med kontroll, ute av kontroll? Hvilke bilder representerer det for deg?

(R4) Nei.. fri flyt, eller litt sånn... flyt da!

(I) At det ikke er noen restriksjoner i det hele tatt?

(R4) At det ikke bare er på et felt, men at det er på flere felt rundt det med innvandring. At det er for mange ting som er diffuse. For meg så er det at det er

situasjonen som er ute av kontroll, at det ikke bare er ett sted man må inn å fikse. Men det er flere ting som må utarbeides, ja litt kaos, jeg føler det.

(I) Så du synes at det spørsmålet egentlig er ganske greit?

(R4) *Ja! Jeg synes det var veldig greit!*

I oppfølgingsintervjuet sa en av de som hadde problemer med å forstå hvilket aspekt av innvandringen utsagnet henvendte seg til, at det egentlig ikke ville spilt så stor rolle for svaret hennes:

(R2) Om vi har kontroll på forandringene som vil føre med innvandringen. Eller om det bare er kaos, egentlig. At man slipper inn folk og ikke klarer å ha kontroll på det. Så der stussa jeg litt på selve spørsmålet. Men tror altså for min del at det hadde blitt samme svar uansett...

Så *innvandringen til Norge er ute av kontroll* var et utsagn som tydelig utløste ulike tolkninger. Om en person mener at det kommer for mange innvandrere inn i landet uten at vi har kontroll over hvor mange og hvem som kommer inn, representerer en ganske annen holdning enn når en person mener at integreringspolitikken er dårlig og at vi ikke klarer å ivareta innvandrere på en god måte. Så ved å vite en persons skåre på dette spørsmålet vil man ikke vite hvilken av disse holdningene skåren reflekterer. I diskusjonen kommer jeg tilbake til hva dette kan tenkes å innebære.

Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker (sp. 9)

Sier man seg enig i dette utsagnet, kan en anta at vedkommende opplever trussel mot sin nasjonale identitet. De fleste syntes dette var et fint utsagn, men at *gå tapt* var et altfor sterkt begrep og at det er usannsynlig at den vil *utslettes*. Når det da i tillegg kom et sterkt ord som *redd*, så utsagnet for mange ut til å bli for ekstremt å relatere seg til. Derfor var flere sterkt uenig i denne.

(R3) Jeg tror ikke den blir borte, den blir ikke tapt. Både "frykt" og "gå tapt" er vel litt for sterkt. Skal jeg svare direkte på spørsmålet, så er jeg sterkt uenig.

(R4) Jeg har ingen som helst frykt for at vår kultur vil gå tapt pga innvandring. Men den vil kanskje bli, at man inngår litt kompromisser og sånn. At man utvider kulturen vår litt på et vis. Jeg tror jeg svarer at jeg er sterkt uenig i det.

Det så ut til at utsagnet ikke vakte gjenklang hos flere av respondentene ved at de ga inntrykk av at norske kultur ikke hadde særlig relevans for dem. Disse var ikke redd for at kulturen vår skulle bli borte, var uenige i utsagnet, og assosierte gjerne den norske kultur med erkenorske tradisjoner som mariusgenser, bunad og husmannskost.

(R1) Og med vår egen kultur, da tenker jeg den norske arven som vi har med maten, hardingfela og bunaden, det nasjonalromantiske, og språk. Nei, jeg frykter ikke at den vil gå tapt.

Det var også noen som mente at vi ikke hadde noen kultur å ta vare på. At den er utvannet som den er, likeså mye på grunn av media som på grunn av innvandring:

(R4)... jeg vil ikke si at vi lever i en bestemt kultur. Og vi er jo veldig amerikaniserte.

Mens de som sa seg enig i utsagnet, så ut til å assosiere helt andre aspekter med den norske kultur enn nasjonalromantiske symboler og ulike trender. De snakket heller om verdier, måten vi er mot hverandre på, sosialdemokratiet, spleiselaget Norge, menneskesynet vårt. De var stolte av Norge, og ikke redde for å si at de frykter at nordmenn skal miste det de anser som egenartet ved den norske kulturen. Flere sa at de er svært glade i landet sitt.

(R10) Jeg mener det at den norske kulturen deg er ganske unik. Jeg er utrolig stolt av det folkeslag vi er. Det er ingen som lider en nød i Norge så lenge de klarer å ta et visst ansvar for sitt eget liv. Jeg er oppriktig stolt av den gjengse nordmann. Han eller hun er til en viss grad tolerant, han eller hun forstår på en måte at penger er ikke alt, og har en respekt for det samfunnet man lever i. På tross av enorm rikdom, så har vi klart å ha et ekstremt sosialdemokratisk samfunn.

(R9)...vi velger ikke dødsstraff fordi vi skal gi folk en ekstra mulighet til å endre seg for eksempel. Vi har et veldig sterkt engasjement på det som går på nødhjelp, visdom og omsorgsarbeide. Både utenfor landets grenser, men også innenfor landets grenser. Som er helt unikt.

Det viste seg altså å være ulike tolkninger av hva som er vår kultur. Mens noen tenkte på erkenorske tradisjoner og nasjonalromantiske symboler, tenkte andre på vårt levesett og verdier. Hos de som assosierte til mer underliggende og abstrakte aspekter ved den norske kultur, virket utsagnet å vekke mer følelsesmessig engasjement enn hos de som fokuserte mer på ”konkrete” karakterstikker ved kulturen. Også her kan man si at respondentene ikke har

svart på samme meningsinnhold, og at utsagnet henspeiler til to ulike nivåer av kultur; kulturelle *symboler* og kulturell *væremåte*.

I forhold til dette med reaksjoner på visse termer i formuleringen av utsagnet sa altså noen seg sterk uenig fordi *gå tapt* og *redd* er for ekstreme ord, mens andre legger mindre vekt på disse formuleringene og tilpasser sin holdning til utsagnet ved for eksempel å krysse av for litt enig.

Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke den norske levemåte til det verre (sp. 8)

Tolkninger av uttrykket ”den norske levemåten”

Uttrykket *den norske levemåten* viser til et bredt begrep og førte til mange tolkninger. Hva var den norske levemåten for respondentene? Det var mange elementer som ble nevnt, for eksempel at vi ser samfunnet som helhet og stort sett gladlig betaler skatt slik at samfunnet går videre, eller at vi har en høy levestandard. Og hva er det som kan bli verre? Noen nevnte at det kan bli mindre toleranse for andre personers religiøse eller sekulære syn. Det ble også sagt at den norske levemåte kan trues ved at innvandrere bruker av ressursene våre, at det blir mindre til for eksempel helsevesenet. At sterke grupperinger kan fremme syn på samfunnet som ikke står i stil til den norske levemåten, og det norske synet på menneskeverd. Andre påpekte at innvandrerne kanskje ikke har noe forhold til spleiselaget Norge, og ikke vil være med og bidra. En knytter uttrykket til menneskesynet og kvinnesynet vårt:

(R1) Hva er det i så fall mennesker kan ta med seg til Norge som kan gjøre det verre? Tenker på, menneskesyn. Som går på tvers av hva jeg tror på. I forhold til kvinnesyn.

En annen tenker på at vi vil få nye kulturelementer som vanskelig lar seg integrere:

(R2) Jeg prøver å tenke på alt dette som har blitt snakket om, moskeer og sånne ting. Og det at man for eksempel ville ha egne institusjoner som skole og sånn som kunne vært muslimsk. Segregere seg fra nordmenn.

Flere mente det kan bli sterkere grupperinger, *oss* versus *dem*. At vi vil kunne oppleve polarisering og gettomentaltitet, og mer frykt og redsel på grunn av økt kriminalitet:

(R3) Når slektningene mine bor i bydeler som har blitt veldig belastet av tidlig innvandring, får faktisk fysisk vold mot seg på skolen fordi de ikke følger muslimske normer. Da kan jeg ikke si meg annet enn enig i at jeg er bekymret for det.

Stort sett virket det som folk valgte å svare ut fra hva som var viktig for dem. Og selv om de først var litt usikre fordi de ikke visste hva den norske levemåten betydde, så ga det mening bare de fikk tenkt seg om. De fleste opplevde dette som et godt og meningsfullt utsagn. Men for noen vakte dette utsagnet ambivalens i den forstand at de mente det var både positive og negative ting som kunne komme til, og løste denne ambivalensen ved å plassere seg på midten av skalaen. En moderat skåre kan altså bli feiltolket fordi den skjuler motstridende vurderinger. Dette er imidlertid ikke et problem ved denne skalaen alene, men en mer generell uklarhet som kanskje best avdekkes gjennom denne typen kvalitativ analyse som her (Carabain, 2007).

Dette utsagnet synes å fungere godt i forhold til at respondenter kan legge det de mener er viktig i uttrykket *den norske levemåte*, det som er prevalent for dem. Man får mulighet til å måle om personer har fryktrelaterte følelser knyttet til aspekter ved innvandring. Samtidig er begrepet *den norske levemåten* er for vidt til mer presist å anslå hva som eventuelt utløser negative følelser.

Hva betyr det å si seg uenig i dette utsagnet?

Noen av de som helte mot å være uenig i at økt innvandring kan påvirke den norske levemåte mente at innvandring er berikende for vår levemåte. Imidlertid var det flere av de som sa seg uenig som mente at innvandrere kan ha svært dårlig påvirkningskraft, men at de ikke utgjør en sterk nok gruppe til å evne og gjennomføre påvirkningene. Her er et eksempel på en som mener at innvandrere har med seg svært negative elementer, men ikke vil kunne påvirke nordmenns levemåte personlig:

(R9) Hvis da, selvfølgelig at de ikke velger å integrere seg, og de formerer seg i store mengder, så kan det påvirke...ehh...hva skal man si, kulturbalansen i Norge. Så tror jeg det kan påvirke den norske levemåte. Men ikke nødvendigvis til nordmenn, men kulturbalansen vil bli annerledes. Hvis man møter en religion som på en måte, eller en kultur som bryter ned noe av de indre verdiene som vi tror og står for, så tror jeg det bare vil være med på å grunnfeste vår egen posisjon. Ikke nødvendigvis vippe oss av pinnen...

Dette eksemplet viser en respondent som uttrykker svært negative tanker om innvandrere og deres levemåte, men svarte likevel at han var *moderat uenig* – som indikerer at han ikke er *redd*. Mange mente at Islam og muslimers menneske- og kvinnesyn ville gjort den norske

levemåte verre hvis de hadde reell påvirkningskraft, men respondentene mente stort sett at de ikke vil kunne påvirke *nordmenns* levemåte. Flere mente at påvirkning fra andre negative kulturer vil kunne skape motstand hos nordmenn, og at vi vil bare bli mer standhaftige i vår egen måte å være på:

(R2) Jeg tror ikke at innvandrere som har andre syn, eller andre sterke syn på ting som strider veldig mot det norske kultur sitt syn på ting. Jeg tror ikke de synspunktene vil komme inn og forandre vår tankegang på noe vis. Jeg tror nesten heller det kan være en slags sånn trigger til at vi går kanskje ennå lengre i det vi mente fra før av, på et vis.

En lav skåre kan dermed reflektere det samme synet grunnleggende synet på innvandrere som de som har en høy skåre. At de begge er enige i at innvandrere kan påvirke vår levemåte til det verre og opplever de som en reell trussel. De kan dele et syn som baserer seg på en antagelse om at innvandrere representerer svært negative strømninger som vi ikke ønsker i det norske samfunnet. Imidlertid sier noen seg likevel uenig i utsagnet fordi de mener at innvandrerne ikke har gjennomslagskraft og kompetanse til å utføre innflytelse. De signaliserer ikke bekymring.

Kan uenighet i påstanden være uttrykk for noe som bedre kan beskrives som fremmedfiendtlighet? Som nevnt i innledningen karakteriserer Cashdan (2001) xenofobi som å bestå av negative holdninger, forakt og mistillit til innvandrere. Men hva er fremmedfiendtlighet i forhold til fremmedfrykt? Selv om mange mener at de ikke har evne til å påvirke nordmenns personlige levemåte, ligger det en holdning om at innvandrere kan endre kulturbalansen i Norge og at samfunnet vil bli preget av kulturer som ikke er av det gode. En slik forestilling kan tenkes å innebære fryktrelaterte emosjoner som ikke kommer til uttrykk i skårene. Så selv om en person uttrykker at man ikke er redd på det for at ens umiddelbare levemåte skal bli verre, er det mulig at noen av personene som sier seg uenig egentlig opplever frykt for innvandrernes bidrag til det norske samfunnet som helhet.

Det ser ut til at man kan måle fryktrelaterte følelser med dette utsagnet, fordi de som sier seg enig i dette påpeker gjerne at demokratiet er skapt sånn at flertallet bestemmer, og er sårbart for negativ innflytelse dersom strømningene blir sterke nok, og uttrykker en viss frykt for dette. Imidlertid ser det ut til å foreligge en uklarhet om hvorvidt utsagnet spør om innvandrere kan påvirke samfunnet som helhet, eller om de kan påvirke nordmenns levemåte

på individnivå. Denne uklarheten ser ut til å lede respondenter som egentlig uttrykker innvandrere som en trussel mot samfunnet, til å si seg uenig fordi de ikke opplever trussel på personnivå. I flere tilfeller av undersøkelsen fanget ikke utsagnet opp disse holdningene, og selv om det i flere tilfeller så ut til å være en god indikator på fremmedfrykt, ser det i andre tilfeller ut til å kunne føre til misledende skårer – uenighet kan også representere fremmedfiendtlighet, som kan tenkes å være en variant av, eller en disposisjon for, fremmedfrykt.

Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel (sp. 4)

Her var det størst variasjon i svarene, alt fra sterkt uenig til sterkt enig. Utsagnet skal måle personlig ubehag og negative følelser i kontakt med innvandrere.

Interpersonlig angst

Flere av de som var enig i en eller annen grad fortalte om usikkerhet og interpersonlig angst. Interpersonlig angst oppstår når et individ føler seg truet av samhandling med en fra en annen gruppe, fordi de er redd for de negative konsekvensene det kan ha for dem når de har kontakt med den andre. For eksempel kan man være bekymret for å føle seg avvist, bli flau, at det skal bli ubehagelig eller at man skal føle seg latterliggjort (Stephan et al., 2005).

En respondent sa han kunne bli ukomfortabel og usikker i møte innvandrere, spesielt de som bærer kulturelle klesplagg.

(R10)...burkaen distanserer disse menneskene veldig fra nordmenn. For når det kommer så klart frem at du er fra en annen kultur. At du gir et førsteinntrykk som ikke gir en sjanse en gang til å få nordmann til å oppføre seg naturlig overfor deg... jeg tenker med en gang at vi har ingenting å prate om, og jeg vil være engstelig for å støte denne personen på noe som helst vis. Man tar bare avstand.

... jeg er ukomfortabel på den måten at jeg ikke føler at jeg kan kommunisere med de på min måte. Men at jeg må bruke en annen dialogform, det blir på en måte mer sånn: "hei, jeg er så interessert i deg og det du representerer", i stedet for, kan vi ikke prate sammen...i stedet for en jovial type som bare har lyst til å slå ann en prat.

(R10) beskriver her at han blir usikker på hva han skal si, blir redd for å støte den andre, føler han mister evnen å være jovial og heller havner inn i en "journalistisk" rolle. At kulturelle

klesplagg for han gir et definerende førsteinntrykk om at man ikke har noe til felles, og som gjør at han ikke vil ta kontakt. Andre påpekte noe av det samme, at man blir veldig usikker i hvordan man skal gå frem. Noen var usikre på om innvandrere ønsker kontakt i det hele tatt. At de kan virke distanserte, avvisende og lite sosialt utstrakte:

(R9) At det er noen som er avvisende... Er de interessert i å ha kontakt egentlig? Fordi de virker ikke kontaktsøkende. Hvorfor skal vi...altså du må føle at det går begge veier for at du skal oppnå en relasjon.

Somaliere ble nevnt som de man syntes det var mest vanskelig å komme inn på. Mens andre kulturer og folkeslag på samme kontinent, for eksempel Ghana og Kenya, ble oppfattet som å ha en helt annen tilnærming til nordmenn. Her snakker en av respondentene om somaliere:

(R9) Jeg føler det litt sånn egentlig, jeg føler at de er en sånn innvandrerguppe som står veldig mye lengre vekk enn andre innvandrergupper...at når jeg ser dem, ser jeg ofte de går i lag, de snakker ikke med nordmenn, de babler på arabisk og de...du ser i blikket deres på en måte, føler jeg, de virker distanserte og fremmede. Og den der litt harde maska, kan kanskje skape litt usikkerhet hos meg...

En annen ting som kom opp var at man kunne være redd for bli venn med innvandrere fordi de kunne bli avhengige av deg, eller at de kunne ha vikarierende motiver:

(R7) Du er kanskje redd for at de skal bli avhengig av deg på en måte, fordi de ikke har så lett for å få venner, eller lett for å bli fullt akseptert...Kanskje vi er redd for hva slags motiver de har.

Negative stereotyper

Andre av de som kjente seg igjen i spørsmålet, uttrykte at de kunne oppleve redsel i møtet med innvandrere under visse betingelser. Noen assosierte utsagnet umiddelbart til situasjoner der de kan oppfatte innvandrere som truende. Her er et eksempel fra "think aloud":

(R1)...men å gå forbi en gjeng med innvandrere på Grønland, det synes jeg er veldig ubehagelig. Jeg oppfatter at de utstråler fiendtlighet

I oppfølgingsintervjuet presiserer hun at det er denne gruppementaliteten som er mest avgjørende:

(R1) ...jeg fikk nok et veldig sånt bilde av, det er jo noe jeg kjenner på at jeg er redd for. På Grønland, å gå alene på Grønland, jeg er redd for å gjøre det. Mesteparten er jo innvandrere som står i gjenger, og det vekker jo frykt i meg. Så det er nok det bilde jeg får når det kommer til det å føle seg ukomfortabel...Det er heller den gruppe mentaliteten er jeg redd for.

Her er et eksempel fra en annen respondent som umiddelbart knyttet utsagnet til innvandrere som potensielt truende. Først et utsnitt fra "think aloud":

(R6) det kan.....hende at det gjør meg noen ganger litt ukomfortabel, ja. Det har nok grodd litt sånn uuu, ja skepsis på meg også. Og naiviteten min som eksisterte i mange år, den har jeg vokst litt fra kanskje. Men ukomfortabel, det var et veldig spesielt...de gjør meg jo ikke ukomfortabel. Eller kanskje det er det, kanskje det er et godt beskrivende ord! Ja, jeg er litt enig i det jeg.

Respondenten kommer ikke inn på hva som konkret gjør henne ukomfortabel, noe jeg forsøkte å avklare i oppfølgingsintervjuet:

(I) "Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel". Det sa du at det kan gjøre deg i visse sammenhenger. Kan du si noe om hva som gjør deg ukomfortabel?

(R6) Igjen litt tilbake til media. Rom-folket stjeler, rundstjeler gamle, slår deg ned, somalisk mann dømt for rovvoldtekt. Så gjør det deg selvfølgelig ukomfortabel når rom-folket kommer litt for nær deg på t-banen, eller når du midt på natta går forbi tre somaliere. Man kan igjen bli veldig ukomfortabel, uansett, bare de er avvikere. Jeg blir ukomfortabel av en etnisk norsk mann som har utslett i hele trynet fordi han er sprøytenarkoman. Og skitne mennesker som lukter vondt.

Her kommer det i grunn mange interessante aspekter frem. For det første antyder personen at egne fryktbilder er et resultat av mediafokus, et tema som også kom opp i forhold til hvilke grupper personer assosierer med *innvandrere*. Samtidig ga respondenten inntrykk av å forsøke å legitimere og "glatte over" sine negative oppfatninger om innvandrere ved å påpeke at det er mange andre grupper som hun kan føle det samme i forhold til. I stedet ser det ut til at hun "avslører" enda sterkere negative oppfatninger da hun sammenligner følelsen hun får av å treffe på visse innvandrere, med følelsen hun får når hun møter en sprøytenarkoman med utslett i hele ansiktet eller skitne mennesker som lukter vondt.

Ulike tolkninger av ordet ”kontakt” og negative stereotypier

Det var påfallende at flere av de som i utfyllingen av spørreskjemaet sa seg sterkt uenig i påstanden, i det oppfølgende intervjuet beskrev eksempler på situasjoner der innvandrere kunne gjøre en ukomfortabel eller redd. Under ”think aloud” syntes de å assosiere ordet *kontakt* med mer ”hverdagslig” omgang, som på jobb eller i skole. Men på direkte spørsmål i del 2 om det ikke var *noen* tilfeller der innvandrere kunne gjøre personen urolig, kom flere inn på at de i under visse omstendigheter kan føle seg truet. For eksempel når de går alene, i en mørk bakgate eller sent på kvelden. Eller hvis de møter på innvandrere i gjenger. Det var stort sett jenter som kunne oppleve dette. Her er to eksempler på respondenter som under ”think aloud” krysset av for at de var sterkt uenige i at *innvandrere kan gjøre meg ukomfortabel*, men et utsnitt fra del 2 viser at responsen kanskje ikke stemmer helt med faktiske forhold:

(R2) At det kan være skumlere å se mørke enn hvite, det kan hende. Den situasjonen tenkte jeg ikke på. Det kan jo være at det står ofte så mange. At det går en jente forbi, og at det står mange menn i en gjeng. Og det i seg selv kan jo virke litt truende. Når man tenker på overfallsvoldtekter, da er det jo egentlig grunn til å være litt skeptisk, ukomfortabel eller redd. For man vet jo at det er 100 % slike voldtekter i Oslo har blitt begått av en som ikke er norsk. Så da kan man jo få de tankerekkene når man går hjem, og er alene på gata og møter en mann. Møte en norsk mann blir ikke samme. Jeg tenkte ikke på det idet hele tatt når jeg fikk spørsmålet, men når du trigga meg litt nå...

(R3) Kan du si det sånn, hadde jeg sittet på trikken og at hadde det kommet inn 12 bærumsungdom eller 12 pakistanere fra Holmlia så hadde jeg vært mer ukomfortabel i den andre settingen. Men det er på grunn av...hva jeg faktisk vet. De er mer kapable til å gå til angrep eller begå ran enn de fra Bærum.

Gjengmentalitet

Et annet påfallende aspekt som også illustreres i utsnittene ovenfor, er at de fleste av respondentene i en eller annen sammenheng kom inn på dette med innvandrere og gjengmentalitet; at de opplever det som truende når de står flere *sammen*:

(R1) Det er ikke den skumle innvandrerEN, men det er heller den gjengen med flere. Det er heller den gruppementaliteten er jeg redd for

Det kunne vært interessant å vite mer om det skal mindre til før man opplever innvandrere som en *gjeng*. Dersom man ser fem nordmenn samlet, vil de kvalifisere som en *gjeng*? Kanskje ikke. Vil fem innvandrere oppfattes som en *gjeng*? Kanskje.

Til tross for ulike tolkninger var dette et utsagn som de aller fleste selv opplevde som uproblematisk, og syntes det var et godt spørsmål.

(R1) Ja, og den synes jeg også var veldig fin, den synes jeg målte, den synes jeg hvis det er fremmedfrykt man er ute etter så er nok det en ganske klar påstand.

Spørsmålet er om utsagnet tapper fryktrelaterede følelser? Det ser ut til å kunne utløse interpersonlig angst og negative stereotypier knyttet til trussel. Det var noe uenighet i tolkningene av hva *kontakt* innebærer, noe som førte til at utsagnet i visse tilfeller fanget opp negative bilder av innvandrere som voldelige og potensielle voldtektsmenn som gjerne opptrer i gjenger, men i andre tilfeller ikke.

Samme skåre på dette utsagnet kan reflektere grad av ubehag en person opplever i sosial omgang med en innvandrer eller om en person opplever at innvandrere kan utgjøre en trussel mot personlig sikkerhet. Man kan ikke si noe konkret om premissene som ligger under for en vurdering av egen enighet på dette spørsmålet.

Oppsummering

Man kan si at utsagnene stort sett så ut til å kunne måle frykt i en eller annen form, og på det viset synes de å innfri formålet. Men på grunn av så mange ulike tolkninger, kan de samme skårene henseile til svært forskjellig meningsinnhold. Det var imidlertid noe tvil om spørsmålet vedrørende landets interesser (sp.8) faktisk måler frykt, noe jeg kommer tilbake til i diskusjonen.

LEDDENE SOM BLE UTELATT FRA DEN KUMULATIVE SKALAEN

Innvandrere forårsaker økt kriminalitet (sp.2)

Mens noen tolket dette som et rent faktautsagn, tolket andre det som et holdningsspørsmål. Bokstavelig talt kunne alle si seg svært enig at innvandrere forårsaker økt kriminalitet, selv om samtlige de mente at årsaken i stor grad ligger i dårlig håndtering av utfordringen det innebærer å ta inn mennesker med ”ekstreme” bakgrunner.

Noen mente at det korrekte svaret var si seg svært enig, på bakgrunn av at statistikken viser at det er et faktum, selv om de ikke mente at årsaken kun lå hos innvandrerne:

(R3) Det er jeg sterkt enig i. Det er nødvendigvis ikke deres skyld, det er samfunnets og integrasjonen her som gjør at det er den letteste måten deres, og kanskje få til, føle en opplevelse av suksess og tjene masse penger.

Mens andre så utsagnet i kontekst av skalaen, som et holdningsmål, og mente at ved å si seg svært enig, så ville det være det samme som å skylde 100 % på innvandrerne. De modererte seg dermed ved å krysse av mer mot midten av skalaen.

(R4) Jo, de forårsaker forsåvidt økt kriminalitet, men jeg synes samtidig at de gjør liksom ikke det helt alene, jeg synes vi er litt med på det. Så der vil jeg egentlig si at jeg er litt enig.

Innvandrere tar arbeidet fra de som allerede bor her (sp. 3)

Dette var et utsagn som skapte sterke motreaksjoner hos respondentene. De fleste syntes at det var en latterlig påstand, i og med at innvandrerne tar de jobbene ikke vi vil ha, eller bidrar med kompetanse vi trenger. Det fikk mange til å tenke på de innvandrerne som har kompetanse til å få vel ansette jobber, men ender med lavstatusyrker fordi nordmenn ikke vil ansette dem. At dette er en arena for diskriminering, og som hindrer integrering. Flere snakket også om at vi utnytter dem på arbeidsmarkedet.

De få som sier noe om hvordan dette kan være tilfelle, snakker om at enkelte kan oppleve å bli tatt fra jobben fra en som er mindre kvalifisert på grunn av kvotering, og at man kan skjønne at en som opplever det synes det er urettferdig. Noen snakker om byggearbeidere som kommer og presser ned prisene, og tar over deler av arbeidsmarkedet, men at det ikke er en tendens i samfunnet.

I krisetider er jeg redd innvandrere vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland (Sp.6)

Her var det mange problemer. De aller fleste måtte lese utsagnet flere ganger og tenke mye frem og tilbake for å danne seg et forhold til det, og flere følte at de ikke skjønnte det i det hele tatt. Det virket rett og slett som om det ble for mye, de måtte forholde seg til det de anså som tre vanskelige ord; ”opprinnelsesland”, ”redd” og ”krisetider”. Lojalitet til opprinnelsesland ga generelt ikke noen klar mening. Også var det dette med *redd*. Nesten samtlige stusset, det

var ikke noe de var REDDE for. Mest interessant var folks reaksjon på *krisetider*. Det var på en måte noe helt utenkelig; hva slags krise skulle det vært? De fleste kom inn på tanken om en økonomisk krise, men skjønnte ikke hvordan vi da skulle være avhengige av innvandrerne i den forstand at det skulle være noe problem. De fleste mente at vi har det stabilt og trygt, at for eksempel krig ikke er aktuelt. Noen snakket om at dette *kunne* vært relevant utsagn i forhold til terror, men at ordet *krisetider* viser til en vedvarende situasjon mens terror assosieres med enkeltepisoder. De mente også man skulle skrevet *kultur* eller *religion* fremfor opprinnelsesland, dersom man henvendte seg til terror.

Som nevnt var det hadde de aller fleste problemer med å forstå spørsmålet, og flere innrømte i oppfølgingsdelen at de egentlig ikke visste hva de svarte på; at skåren deres var tilfeldig. Noen få oppfattet det som et meningsfullt utsagn. Dette var den eldste av respondentene, samt en som studerer historie.

Som et ledd i TSTI snakket og reflekterte respondentene om mye forskjellig nettopp fordi det var så uklart utsagn som inneholdt så mye, og i forhold til en tematisk analyse kan nok et slikt utsagn kunne gi en del informasjon som ville vært vanskelig å få frem med tydeligere utsagn. Folk måtte ”grave” for å kunne ta stilling til dette. Men som et ledd i et spørreskjema, synes det svært uegnet.

Jeg er redd innvandrere kan spre nye ukjente sykdommer (sp. 5)

Dette var leddet som flest svarte seg helt uenig i. Det var generell enighet om at i en globalisert verden der nordmenn er overalt på ferie og kan pådra seg hva som helst, så utgjør ikke innvandrere noen egen gruppe i det temaet. Folk nevner at fugle- og svineinfluensa kom av turisme. Så de fleste ler av utsagnet, to respondenter blir så oppgitt at de ordrett sier i at de ikke gidder å kommentere utsagnet engang. Det interessante er imidlertid at i del 2 kommer det frem en del frykt i forhold til temaet sykdommer. Ikke nye, ukjente, men gamle kjente. Spesielt HIV blir nevnt flere ganger, men også tuberkulose og kopper. Mange kommer inn på nigerianske prostituerte som har med seg HIV og hepatitt. En sier at hun ville beskyttet seg i høyere grad enn med en lysere person hvis hun skulle ha seksuell kontakt med en innvandrer, og en afrikaner ville hun ikke hatt seksuell omgang med *uansett*. Hun svarte seg sterkt uenig i at hun fryktet nye, ukjente sykdommer, men fortalte i oppfølgingsintervjuet at hun kjenner på en frykt i forhold til selv å bli smittet, og en generell spredning, av HIV.

Flere av respondentene ble spurt om det ville vært et helt annet utsagn dersom man spurte om de var redd innvandrere kan spre sykdommer; at innvandrere bringer med seg sykdommer, men ikke *nye*. Samtlige mente at det var et helt annet utsagn, et langt mer interessant spørsmål og mye vanskeligere å svare på.

(R5) Det tror jeg at med en økt andel av nigerianske, libanesiske innvandrere, altså ikke minst med økt menneskehandel, så blir det en økt risiko og trussel i sykdomsbildet og i forhold til spredningen av HIV/AIDS. Det mener jeg er en trussel som må begrenses på en eller annen måte.

RANGERINGEN AV LEDDENE

Som nevnt innledningsvis fikk informantene i del 2 som oppgave å rangere utsagnene i forhold til hvordan de trodde den generelle befolkningen ville oppfattet ”vanskelighetsgraden” av de enkelte spørsmålene. De ble deretter bedt om å fortelle hvordan de generelt hadde tenkt når de utførte oppgaven, samt forklare ledd for ledd hvordan de rangerte. Forhåpentligvis ville denne oppgaven kunne fortelle oss noe om hva som ligger til grunn for det kumulative mønsteret som man fant i tre utvalg fra ulike land. Så spørsmålene var altså: Hvordan rangerte respondentene utsagnene i andre del, og hvilken argumentasjon rapporterte de i rangeringen?

Respondentene var i relativt høy grad uenige, det var stor spredning i rangeringen og argumentene som lå til grunn. Det var imidlertid noen tendenser i henhold til konkrete utsagns plassering i forhold til hvor ”lette” eller ”vanskelige” respondentene mente de var.

Tendenser i rangeringen av leddene

Det viste seg en tendens til at *innvandringen er ute av kontroll* (sp.1) ble ansett å være blant de letteste utsagnene å si seg enig med, og ble rangert i samsvar med den hierarkiske strukturen i skalaen. Argumentasjonen pekte ofte på at det er et utsagn du kan være enig i uten å fremstå som fremmedfiendtlig. Det er et faktum at den er ute av kontroll, og sier dermed ikke noe om egne holdninger. Problemene vi har, som økt kriminalitet, er et bevis på at noe er ute av kontroll. Uavhengig av om respondentene mente at innvandrerne var problemet, eller om integreringspolitikken er feilslått, ble dette generelt sett ble ansett som en type faktautsagn som ikke avslører så mye om holdninger til innvandring.

Også i likhet med det kumulative svarmønsteret var det stor enighet om at *kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel* (sp.5) er det vanskeligste leddet å si seg enig i. Dette ble i hovedsak begrunnet med at det var et svært personlig utsagn som kunne avsløre negative holdninger til innvandring, og at det enten er politisk ukorrekt og at man ikke ønsker på innrømme det, eller at det faktisk er slik at folk ikke ønsker å identifisere seg som en person som er ukomfortabel med innvandrere. De fleste mente at mange antageligvis har slike holdninger, at den nok egentlig bør være lenger opp i rangeringen, men at folk ikke er bevisst en slik holdning, eller at de ikke ønsker å innrømme det.

I motsetning til det hierarkiske mønsteret var det en sterk enighet om at *jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først* (sp. 8) var blant de aller vanskeligste utsagnene å si seg enig i. Under ”think aloud” og selve utfyllingen av spørreskjemaet, var de fleste enige med en begrunnelse fra en ”rasjonell” overveielse om de TRODDE at innvandrere ville sette dette landets interesser først eller ikke, og knyttet i liten grad temaet opp mot fryktrelaterte følelser. I denne oppgaven der de skulle rangere utsagnene ut fra hvordan de trodde de aller fleste ville svare, så respondentene ut til å tolke utsagnet mer i sammenheng med kontekst. De fleste plasserte det ut fra om de trodde personer ville være REDDE for det eller ikke. I rangeringen var det en felles formening om at de trodde svært få ville være redde for dette, og plasserte dermed utsagnet som det aller færrest ville kunne si seg enig i. Selv om nesten alle altså til en viss grad hadde sagt seg enig i selve utfyllingen av spørreskjemaet. Her er et eksempel på en som krysset seg av som enig på spørreskjemaet, men under rangeringen plasserte utsagnet som det han trodde færrest ville sagt seg enig i:

(R10) Også tror jeg det er ufattelig få som bryr seg om eller er redde for innvandrere ikke setter landets interesser først.

Ulike utgangspunkt for rangeringen

Man så hovedsak i tre typer generelle begrunnelser for hvordan de hadde tenkt for å utføre rangeringen:

Medias fremstilling

At de tok utgangspunkt i hva slags bilde som dannes i media, og at de tror at dette vil være overensstemmende med gjennomsnittsnordmannen.

(R2) ...når jeg gjorde det så tenkte jeg på media, og hvordan forskjellige synspunkter kommer frem der og hva jeg legger merke til. Det er den letteste måten å tilnærme

meg hvordan folk i Norge tenker. At media til en viss grad gjenspeiler befolkningen. Med leserinnlegg og sånne ting.

Det interessante her er imidlertid at de som brukte media som referansepunkt i rangeringen, ikke har noen overensstemmende rangering. Her synes det altså som det er deres eget inntrykk av media som benyttes, ikke det faktiske bildet som media tegner.

Hvorvidt man kan "gjemme" seg bak fakta

Andre fokuserte mer på dette med at noen av utsagnene henvender seg mer til temaer som kan måles statistisk, og at de er lettere å si seg enig i fordi man kan gjemme seg bak tall. De utsagnene der egne følelser er selv faktagrunnlaget vil derimot være mye mer "avslørende", og dermed vanskelig å si seg enig i. Her synes utgangspunktet for rangering å være ikke å avsløre sine negative holdninger:

(R1) Som økt kriminalitet er sånn som jeg hører i debatter, som intellektuelle argumentasjoner. Mer som fakta på et vis, at det kanskje er mange som går med de oppfatningene. De nederste går mer på deg som person. For eksempel kontakt med innvandrere gjør MEG ukomfortabel, noe jeg kanskje vil si nei på fordi jeg ikke assosierer meg med å være en person som blir ukomfortabel sammen med noen som helst.

Om utsagnene er enkle å forstå og dermed enklere å forholde seg til

Andre begrunnet rangeringen med at noen av utsagnene var kortere og lettere å forstå, og at disse var enklere å forholde seg til. De mente at hvis det ikke skal så mye refleksjon og lange tankerekker til for å forstå utsagnet, ville det være som hadde et forhold til meningsinnholdet og flere som kunne si seg enig. Det vil være færre som har et forhold til meningsinnholdet i de mer kompliserte utsagnene, og vil dermed ikke kunne si seg enig i noe de ikke har en formening om.

(R6) De første er mer sånn standard. Jeg føler de er tatt fra overskrifter. Innvandrere fører til økt kriminalitet. Ja! Bang!

Selv om respondentene rapporterte at de hadde tenkt ut fra et generelt perspektiv, altså ett av en av de som ble nevnt ovenfor, så man likevel at argumentasjonen vekslet mellom de ulike utsagnene. Det vil si at når de begrunnet rangeringen ledd for ledd, rapporterte de forskjellige utgangspunkt for hvorfor de hadde plassert leddet slik de hadde.

Ulike faktorer som kan spille inn på hvordan respondentene vurderer

”vanskelighetsgraden” til utsagn

Her følger en oppsummering og oversikt over de ulike temaer som meldte seg når respondentene skulle argumentere for hvordan de hadde rangert de ulike utsagnene:

- Er leddet er basert på fakta?
- Reflekterer spørsmålet et tema som er fremtredende i media?
- Er utsagnet kort og lett å forstå?
- Dreier det seg om noe personlig?
- Representerer påstanden en holdning som er politisk korrekt eller ikke?
- Kan enighet i utsagnet fortelle noe uflatterende om deg selv? Enten holdninger du ikke ønsker å assosiere deg med, eller holdninger du ikke ønsker å eksponere for andre?
- Omhandler temaet noe som kan true deg på et personlig plan; har temaet har en viss distanse fra personens umiddelbare liv. For å oppleve frykt på personlig plan, tenker flere respondenter at da må trusselen oppleves som sterk.
- Er det et tema man har tenkt på tidligere, og dermed har et forhold til?

Oppsummering av resultater

I resultatdelen som omhandler den kvalitative analysen av den kumulative skalaen har det blitt presentert hvordan respondentene har tolket de ulike begrepene og utsagnene, og hvordan de har tenkt når de rangerte utsagnene. Man har sett at det har vært stor spredning i tolkninger, men at utsagnene ser ut til å måle frykt på et generelt nivå – man har bare ikke grunnlag for å si noe om det konkrete meningsinnholdet til hver enkelt skåre. I forhold til det kumulative mønsteret har TSTI gitt data om hva slags faktorer som kan påvirke hvor lett eller vanskelig et utsagn er å si seg enig i, og at disse ikke nødvendigvis kun handler om selve meningsinnholdet i utsagnene og et underliggende latent trekk.

DISKUSJON

Først kommer en diskusjon av de viktigste momentene som kom frem i resultatene, deretter en et nærmere blikk på hva vi kan si om grunnlaget for det kumulative mønsteret. Deretter følger en vurdering av hvilken info vi kan tenkes å ha fått om skalaen, en vurdering av TSTI som metode for å belyse den kumulative skalaen

SENTRALE MOMENTER I RESULTATENE

Begrepet innvandrere

Det ble demonstrert at ulike sosiale kategorier som ble utløst av ordet *innvandrere* reflekterte grupper som for tiden er mye omtalt i media. Det kan være at grunnlaget for fortolkning er forårsaket av temaer som omtales i media. Dette kan indikere at responsen til enkelte utsagn i skalaen er særlig kontekstavhengige, samtidig som det illustrerer hvilken betydning media har for hvordan personer evaluerer innvandrere. En av respondentene påpekte akkurat dette. Han rangerte utsagnet om at man er redd for at innvandrere skal spre nye, ukjente sykdommer som det ”vanskeligste” leddet. Han trodde altså dette var leddet de aller færreste kunne si seg enig i, men at dersom media hadde gitt mye oppmerksomhet til en sak der dette hadde vært tilfelle, ville dette utsagnet raskt bli det som flest ville sagt seg enig i:

(R5) Altså det er media som styrer, som stort sett legger føringer for hva folk skal mene. Det er de som setter dagsorden, det er ikke politikerne, det er media som gjør det. Hva vi skal være opptatt av, hva vi skal være redd for. Hvis det plutselig kommer en ny sykdom får masse oppmerksomhet, og at den kommer fra et land, altså et utviklingsland der vi tar mot flyktninger fra, så vil dette spørsmålet som står nederst nå – jeg er redd innvandrere kan spre nye ukjente sykdommer, det vil fort, bare i løpet av noen dager, vil det spørsmålet bli plassert øverst. Ikke sant!

Senere i diskusjonen kommer det et utsnitt som også kan fungere som eksempel på at holdninger kan representere medienes fremstilling, der (R6) beskriver at hennes impulsive respons på et utsagn var en refleksjon av bilder hun har fått gjennom media. En evaluering trenger derfor ikke å reflektere en vedvarende disposisjon. Det kan tenkes at resultater fra skalaen kun har relevans innenfor akkurat den tiden man har utført målinger, dersom det faktisk er slik at tolkninger er kontekstavhengige. Resultater fra en undersøkelse vil ikke nødvendigvis kunne fortelle noe om fremmedfrykt i en populasjon etter det har gått en viss tid, og andre saker har blitt mer aktuelle i media.

Fryktrelaterte ord

TSTI ga indikasjoner på at sterke fryktrelaterte begreper var for mange var vanskelige å assosiere seg med, og for noen ble et definerende element i respons, på bekostning av meningsinnholdet i de ulike påstandene. Spørsmålet er om man skal unngå å bruke slike

”sterke” begreper. Det kan tenkes at man mister muligheten til å måle mer ekstreme holdninger, som igjen kan svekke nytten av skalaen. Hvis utsagnene er for moderat formulert, vil en høy skåre kunne representere både moderate og ekstreme holdninger. Selv om frykt og redsel skapte noen problemer, kan det være av større betydning å kunne måle ytterliggående holdninger. Dette er en avveining som må gjøres i en eventuell videreutvikling av skalaen.

Frykt versus forakt

I resultatene var det flere eksempler på personer som opplevde visse grupper innvandrere som en svært negativ trussel, men ikke rapporterte frykt på grunn av at de opplevde at denne trusselen for tiden er under kontroll. I henhold til ”Stereotype Content Model” (Fiske et al, 2002) vil en slik holdning reflektere en vurdering som lav på varmedimensjonen (dårlige hensikter), og lav kompetanse (evner ikke å utføre sine intensjoner). De som har utviklet den kumulative skalaen har presentert fryktbasert xenofobi som basert på en vurdering av utgruppen som lav på varmedimensjonen, men med kompetanse til å påvirke (Van der Veer et al., 2010). De argumenterer at en vurdering av en utgruppe man har negative holdninger til, som inkompetent, vil resultere i forakt. Så med bakgrunn i denne modellen vil ikke den nevnte oppfatningen karakterisere som fremmedfrykt. Hvis man ser for seg at de faktorene som bidrar til å holde trusselen under kontroll endres, og opplevelsen av å ha overtaket blir borte, da vil en underliggende fremmedfrykt kunne komme til overflaten.

Kan det tenkes at ”Stereotype Content Model” ikke evner å fremstille kompleksiteten ved fremmedfrykt. Nettopp ved å anta at fremmedfrykt innebærer en vurdering av ”fienden” som inkompetent, har det ikke blitt utviklet ledd som kan fange opp frykt for trusler som holdes i sjakk av betingelser som er i bevegelse; som kan fange opp frykt som er så sterk at man opplever å kunne rettfærdiggjøre bruk av makt for å ha kontroll over ”fienden”.

LEDDENE I DEN KUMULATIVE SKALAEN

Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først (sp. 8)

Av de fem leddene i skalaen, var dette utsagnet som ga mest tvil i forhold til om det måler fryktrelaterte emosjoner. Som beskrevet i resultatdelen argumenterte de som var i enige i utsagnet for at dette var et logisk utsagn, og ikke var knyttet til noen som helst form for uro. Det var mange som var enige under selve utfyllingen av skjemaet. Mens i rangeringen var det en sterk tendens til å argumentere for at dette ikke var noe ”folk flest” ville være REDDE for,

og plasserte gjennomsnittlig dette utsagnet som det som færrest vil kunne si seg enig i. Det kan tenkes at hvis formuleringen viste mer til fryktrelaterte ord, fremfor ordet *tvil*, at det ville vært færre som sa seg enig.

Ser man et eksempel på at man her har brukt for *svakt* ord, fremfor for *sterke* ord som vi har sett eksempler på tidligere? At det fører til at selv de som ikke har noen som helst fryktrelaterte følelser assosiert med temaet også kan si seg enig? Er det mulig at frykt for illojalitet ikke er rettmessig plassert som det aspektet ved fryktbasert xenofobi som man trenger minst mengde av trekket for å kunne si seg enig i?

Innvandringen er ute av kontroll (sp. 1)

Her så man altså en tendens til to ulike tolkninger av meningsinnholdet i påstanden; om vi har kontroll på *inntaket av innvandrere* eller om vi har kontroll på *integreringspolitikken*. De ulike tolkningene peker på svært forskjellige aspekter ved temaet innvandring. Spørsmålet er om man likevel måler samme overordnede kategori? Eller vil samme skåre på dette spørsmålet vil kunne representere svært ulike holdninger?

Oppfølgingsdelen av intervjuet ga inntrykk av at en opplevelse av dårlig integreringspolitikk var knyttet til frykt for hva innvandring kan medføre. Hva skjer dersom staten Norge fortsetter og ikke mestre utfordringene innvandringen bringer med seg? Og hva skjer hvis vi i tillegg får økt innvandring? Flere mente at ved feil håndtering vil Norge kunne bli et dårligere land å leve i. De påpeker for eksempel hvordan mangel på human politikk som ikke evner å ivareta mennesker i en fremmed og sårbar posisjon, kan gi dystre utsikter:

(R1) ...det ligger veldig hos oss å kunne ivareta de menneskene som kommer. Det er ikke noe skal man ta lett på, de forskjellige bakgrunnene mennesker har. Og hvis man tar lett på det tror jeg at da er jeg bekymra for at det kan bli verre, og at det blir mer grupper og mer fremmedfrykt, at det kommer mer ondskap frem rett og slett.

Et annet eksempel på hvordan manglende tillit til integreringspolitikken innebærer frykt for innvandring kommer tydelig frem i en respondent sin uttalelse i forhold til hvorvidt vår egen kultur vil gå tapt med økt innvandring (sp. 9). Personen mener at dersom vi tar i mot innvandrere på en god måte, vil vår kultur og våre verdier være sterke nok til at de vil ønske å ta til seg vår kultur. Men han har ikke tillit til integreringspolitikken, og frykter derfor at kulturen vår vil kunne gå tapt med økt innvandring:

(R10) *Ja, jeg frykter det, men jeg mener at hvis vi gjør jobben vår. Hvis vi gjør det vi skal gjøre i forbindelse med det ansvaret det er å ta inn innvandrere, så mener jeg at det bør være, at vi kan få det veldig fint. Så jeg er, siden jeg frykter at nordmenn ikke kommer til å skjønne, politikerne aldri kommer til å skjønne det integreringsansvaret de har, de kommer ikke til å ta det til seg. Jeg har ikke tillit til det. Så jeg er moderat enig.*

Det er sannsynlig at en høy skåre der premisset for responsen er mistillit til integreringspolitikken, representerer en underliggende *frykt* relatert til innvandring og en opplevelse av manglende kontroll på negative påvirkninger. Så uansett om respondenten tolker utsagnet som å vise til antallet innvandrere som kommer, eller til integreringspolitikken, vil en kunne si at spørsmålet måler samme overordnede kategori: Frykt relatert til opplevelse av mangel på kontroll i forhold til aspekter som innvandring kan føre med seg. Man kan derimot ikke si noe om hvilke instanser personen opplever at ikke har kontroll. Det er klart det ville vært ønskelig å kunne si mer presist hva som er de underliggende premisser for hvordan respondenter svarer, men når man utvikler måleinstrumenter er det flere aspekter som må tas i betraktning. Et spørreskjema ville blitt svært langt dersom man skulle inkludert ledd som viste spesifikt til absolutt alle aspekter av et fenomen.

Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker (sp. 9)

Det viste seg altså å være ulike tolkninger av hva som er vår kultur, som kan tenkes å være avgjørende for hvordan respondenter svarte. *Vår egen kultur* er et uttrykk som kan gjenspeile så mange forskjellige aspekter at det også her er vanskelig å vite hva som er premissene for de ulike vurderingene. Samme skårer kan tenkes å representere enten en frykt for å miste erkenorske tradisjoner og nasjonalromantiske symboler, eller frykt for å miste det norske levesett og verdier. Også her kan man si at respondentene ikke har svart på samme meningsinnhold, og at utsagnet henspiller til to ulike nivåer av kultur; kulturelle *symboler* og kulturell *væremåte*. Det er mulig at de som ikke er redde for å miste erkenorske tradisjoner eller ikke tror at disse vil gå tapt, allikevel har en frykt for at innvandring kan påvirke den kulturelle væremåte i negativ retning. At utsagnet ikke fanger opp frykt hos de som har en mer ”snever” fortolkning av hva som ligger i begrepet kultur. For disse kan imidlertid *den norske levemåte* tenkes å utløse assosiasjoner som retter seg mer mot den kulturelle væremåte, og at neste utsagn vil kunne fange opp denne type frykt hos disse personene.

Til tross for at utsagnet utløser ulike tolkninger virker det likevel å tappe fryktrelaterte følelser. Men en skåre kan ikke fortelle noe om hvilke deler av vår egen kultur personene benytter som referanseramme.

Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke norske levemåte til det verre (sp. 7)

Selv om utsagnet syntes å fungere godt i forhold til at det gir mulighet til å måle *om* personer har fryktrelaterte følelser knyttet til ulike aspekter ved innvandring som representerer elementer ved *den norske levemåte*, avslørte TSTI en sterk begrensning ved spørsmålet. En lav skåre kunne skjule en sterk opplevelse av trussel.

Islam en trussel under kontroll?

Resultatene viste at uenighet med utsagnet kunne representere svært negative holdninger til innvandrere. I oppfølgingsintervjuet kom det frem at flere opplever den muslimske verden som en svært negativ trussel. Men flere av respondentene som fortalte om dette, hadde krysset seg av som uenige. Det interessante imidlertid at det kan se ut til at årsaken til at de ikke uttrykker frykt er fordi de mener at trusselen under kontroll; de er ikke umiddelbart bekymret. Det forekom argumenter som at vi har restriksjoner på antall muslimer som kommer til Norge, og de er derfor for få i landet vårt til å utgjøre en reell trussel, eller at den muslimske verden er for splittet til å utgjøre en sterk fiende:

(R9)...jeg tror ikke den muslimske verden er så enhetlig, at dem vil kunne stå sterkt nok til å gjøre en reell trussel på verdensplan liksom, men det er helt klart at det er krefter innenfor den muslimske verden som faktisk ønsker det, og som faktisk planlegger det, at de har det som sin misjon. At de skal innta verden med makt. Og at de faktisk bruker, ja de tenker det som en strategi at innvandring er en strategi for å plante deres religion flere steder i verden.

Det blir også påpekt at den vestlige verden faktisk holder den muslimske verden nede med makt, ved hjelp av splittelse og handelsallianser. Og at dette er noe vi bør sette pris på, hvis ikke ville den muslimske verden kunne samle seg og ta over den vestlige verden. Her kan man se en redegjørelse som taler for at (R9) anser muslimene som en reell trussel, men at den vestlige verden er under beskyttelse av USA – at det er derfor respondenten ikke er redd. Han snakker om hvordan USA gjennom det han selv mener er etisk betenkelige atferd, *egentlig* har bidratt til å opprettholde maktbalansen i verden. Muslimene har blitt holdt nede og tilbake, og at det skal vi være glade for. Gjennom å holde deler av Midtøsten avhengige av USA som

handelspartnere, passiviserer man ulike grupper, og muslimene blir for splittet til å kunne enes om et stort angrep.

(R9) Og de har vel også til dels kunne holde den muslimske verden under kontroll ved at de har gjort dem til handelspartnere for eksempel. Mange muslimske land er avhengige av USA, for USA kjøper oljen deres. De er avhengige av USA på grunn av våpen. USA selger våpen til dem mot at de inngår en allianse, en forsvarsallianse. På den måten så klarer de ikke å samle seg i enhet til å bli en reell trussel mot den vestlige verden.

Videre snakker respondenten om at situasjonen mellom i Israel og Palestina brukes for å holde muslimske stater nede:

(R9) At Israel blir også brukt som middel av USA for å holde muslimske stater, hva skal man si, passiviserte eller, altså ja. Holde dem nede da, på den måten at når du holder med din fiende og du holder med deg selv, så skaper det en forvirring. Og med forvirring så skaper det en apati og en usikkerhet i forhold til hva du skal foreta deg. De får aldri på en måte den skikkelig enheten. De klarer ikke helt å enes og få landet ting, det er hele tiden et spenningsfelt. Og det kan man kanskje dra nytte av. Splitt og hersk.

Del 2 av TSTI avdekket dermed en ganske ekstrem form for fremmedfrykt som fungerer som legitimering for å utøve kontroll og undertrykkelse. Edward Said (1978) så på sammenhengen mellom trussel, negative bilder og makt. Han omtalte at Europeere føler seg truet av Islam, og for å overkomme denne trusselen, skapte de inhumane bilder av Islam, som igjen kunne rettferdiggjøre deres kontroll over en ”demonisk” muslimsk verden. Det inhumane bildet som Said (1978) peker på, kom til syne i oppfølgingsintervjuene. Flere av respondentene tegnet et bilde av muslimer som en farlig *fiende*, og Islam som ondskapen selv. Med utgangspunkt i ulike ting som ble sagt under intervjuene, kan man tegne et bilde av Islam som en verdensomspennende strukturert virksomhet. Der ”alle” muslimer er soldater for å tjene organisasjonens endelige mål; å ta over verden med makt. Muslimer kan tilsynelatende være vennlige og integrerte, men innerst i seg er de i besittelse av ”onde” trekk som vilje til å undertrykke og utøve vold og terror. Muslimen skildres indirekte som et vilt dyr; det kan virke temmet, men vil alltid være uberegnelig og farlig. Du kan aldri stole på en muslim.

(R8) Jeg har en muslim på jobben. Han er innmari allright. Han er ikke religiøs og henger ikke med andre pakistanere. Men jeg kan ikke unngå å tenke på hva den karen

faktisk er i stand til å utføre. Hva som bor i han. I rett situasjon er han i stand til å være akkurat som de andre gjerne muslimene.

En annen mente at vår kultur er tuftet på godhet, og at ondskapen i muslimske land er en trussel mot denne godheten:

(I) Hvilke ting er det den norske kulturarven som du setter pris på?

(R9) Jeg vil kanskje si dette med nådespektivet...at ved godhet kan vi overvinne det onde. At det ikke bare er øye for øye og tann for tann da, som er veldig mye i andre kulturer.

Dette var ikke et tema som satt løst på tungen til respondentene, svært få var tydelige og åpne om sitt særdeles negative forhold til Islam. Det var gjerne kortere uttalelser, ofte i sammenheng med noe annet, som avslørte denne type tankegang. Her sammenligner en respondent muslimer med psykopatiske personer:

(R8) De er såpass gale at de kan komme og liksom... eller de er hevngjerrige da, det er det som er farlig!

(I) Hvem tenker du på da?

(R8) Det er jo bare muslimer, også sikkert psycho enkeltindivider i alle samfunn...du kan si det sånn at en muslim en person på gata når han prater med deg. Så er han en helt annen når han er hjemme med kona. Så han skifter helt om.

En annen respondent snakker om at hun er nødt til å sterke fordommer mot muslimer, hvis ikke vil hun risikere å bli lurt av dem:

(R1) For eksempel Islam, det har jo kommet frem, der har jeg mine fordommer. Som jeg ikke vil snu på heller, for jeg vil ikke bli lurt av dem.

Respondenten vedkjenner seg fordommer, og mener generelt at slike negative holdninger er uønskelige. Personen uttrykker gjennom hele intervjuet en positiv holdning til innvandring og et ønske om integrering. Likevel vil hun ikke kvitte seg med fordømmene mot Islam fordi hun føler at de beskytter henne mot noe hun er redd for. Hva slags bilde av Islam representerer en slik holdning? Ikke bare omtaler personen religion svært negativt i tidligere uttalelser, men er faktisk redd for selv å bli lurt. Hun hadde vel ikke hatt det behovet for den type beskyttelse dersom hun ikke var redd for å bli hjernevasket av en sterk negativ kraft. En demonisk kraft?

Del 2 av TSTI avslørte at flere har en sterk fremmedfrykt rettet mot Islam, men uttrykker ikke redsel fordi de opplever at trusselen er under kontroll. Spørsmålet om økt innvandring kan påvirke den norske levemåte til det verre var utgangspunktet for diskusjoner som ledet inn på dette temaet. Det var altså flere respondenter som sa seg uenige i dette utsagnet, men på et senere tidspunkt viste sterk frykt skjult bak en opplevelse av kontroll som består av betingelser som kan endre seg. Det er et viktig poeng at slike holdninger viste seg hos flere respondenter, men at skalaen ikke ser ut til å kunne fange opp denne type ekstreme holdninger og at en lav skåre på spørsmålet kan være svært misledende.

Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel (sp. 4)

Noen tolket altså kontakt som kun å vise til ”dagligdagse” møter med innvandrere, og av disse var noen enig på grunnlag av at de har problemer med å forholde seg naturlig sammen med mennesker som er svært ulike en selv. I slike tilfeller tapper spørsmålet interpersonlig angst. Andre som tolket kontakt som ”dagligdags” omgang rapporterte ikke interpersonlig angst, og sa seg svært uenig i påstanden. Men som nevnt i resultatene fortalte flere av disse i del 2 at de i *noen* situasjoner kunne oppleve trussel og ubehag i sammenheng med innvandrere.

Det var også noen som i selve utfyllingen av spørreskjemaet tolket *kontakt* som *alle typer* kontakt, og sa seg enig til en viss grad med tanke at man under visse omstendigheter der man i utgangspunktet er utrygg, kan oppleve at det er ukomfortabelt med innvandrere. Dette er i tråd med Abelson (1982) som argumenterer for at betingelser som involverer stress kan resultere i at individer benytter lett tilgjengelige stereotypier fremfor rasjonelle overveielser som grunnlag for bedømmelser av andre. Dette illustrerer en av respondentene ganske tydelig:

(R4) I utgangspunktet synes jeg det er ubehagelig å gå alene og da ser man jo litt mer etter farer, og hvis det hadde kommet en mann som hadde stemt med en slags beskrivelse som noen har gitt på en potensiell fare, så hadde jeg nok gått litt kjappere. Hvis man er i en utrygg setting da tror jeg man kan kunne kople opp et slikt bilde uten at det er så rasjonelt kanskje.

Denne informanten var en av de som sa seg svært uenig i utsagnet. Det kan tenkes at ordet *kontakt* ikke er spesielt potent til å utløse assosiasjoner til utrygge situasjoner, hvertfall ikke hos flere av intervjuobjektene. Utsagnet evner ikke gjennomgående å bringe underliggende negative stereotypier til overflaten. Intervjusettingen i seg selv er ikke trusselrelatert og *kontakt* er et nøytralt begrep, så det kan tenkes at det må ”sterkere midler” til for å utløse mer

underliggende stereotypier som inneholder beskrivelser av innvandrere som en trussel mot egen sikkerhet. Dette kan være årsaken til at flere av respondentene som sa seg svært uenige, måtte spørres eksplisitt for å rapportere tilfeller der innvandrere kan gjøre dem ukomfortabel.

Spørsmålet er da om kontakt er et begrep som har begrenset kapasitet til å fange opp personlig frykt i forhold til innvandrere? Men dersom man hadde endret begrep til å vise til ”skumlere” aspekter ved innvandrere, er det mulig at man ville fjernet utsagnets evne til å utløse responser som handler om hvordan personer opplever samhandling med innvandrere i det daglige? At man ikke lenger ville kunne måle interpersonlig angst?

Leddene som ble utelatt fra den kumulative skalaen

Ga TSTI indikasjon om hvorfor fire av utsagnene ikke ble inkludert i den kumulative skalaen? Det totale inntrykket var at respondentene hadde større problemer med disse, enn med de fem som utgjør skalaen. Enten ved at de ble ansett som ”dumme” eller irrelevante spørsmål som skapte irritasjon og provoserte (sp. 3 og 5), eller utgjorde et statistisk spørsmål lite egnet til å måle holdninger (sp. 2), eller at meningsinnholdet for mange var helt umulig å forstå (sp.6). Det kan se ut til at Mokken-analysen har ”avslørt” ledd som er lite egnet for et spørreskjema.

VURDERING AV TSTI SOM METODE

Carabain (2007) påpeker at dersom informantene ikke tar utgangspunkt i en og samme gruppe innvandrere under besvarelsen, kan to ting skje: (1) At respondentene opplever at utsagnet henvender seg til to eller flere grupper på samme tid, og at de har motstridende meninger om disse undergruppene. Respondenter kan da, for å kunne gi ett enkelt svar, lage et gjennomsnitt av meningene sine, og benytte en av de moderate svarkategoriene. (2) Det andre som kan skje er at respondenter skifter mellom undergrupper ved de ulike utsagnene. På ett spørsmål kan de ha en gruppe de er positive til i tankene, mens ved et annet utsagn kan de ha en gruppe de er negativ til som utgangspunkt. Begge prosessene påvirker, i henhold til Carabain (2007), validiteten til et holdningsmål. Det kan ikke tas for gitt at alle respondenter tar utgangspunkt i det holdningsobjektet man har antatt i utviklingen av målet, og som konsekvens vil sammenlignbarheten til svarene stå i fare.

I resultatene av TSTI så vi at slike problemer kom til syne. Det var vanskeligheter med termen *innvandrere*. Man så at respondentene refererte til ulike undergrupper av innvandrere ved

samme utsagn, og dermed eksempler på dette med at personen kan moderere svaret sitt ved motstridene meninger om de ulike gruppene. Man så også dette med at samme respondent kunne bruke ulike grupper som referanse ved de ulike utsagnene. I tillegg kom frem ulike tolkninger av meningsinnholdet i påstandene, og flere ble opplevd som vanskelige å forstå. Begreper som frykt og redd så ut til å skape motvilje hos flere, og at noen av respondentene valgte å si seg svært uenig fordi dette ikke var følelsestilstander som de kunne assosiere seg med; til tross for at de kunne relatere seg til resten av meningsinnholdet.

Oppsummert kan man si at det kvalitative intervjumaterialet gir grunnlag for å stille spørsmålstegn ved validiteten til den kumulative skalaen. Dette er imidlertid en problematisk konklusjon sett i lys av den heller sterke kumulative strukturen som viste seg ved den kryssnasjonale spørreundersøkelsen. Hvordan kan man få en slik struktur dersom det er slik at det ikke er en relativt sterk overensstemmelse i fortolkningene av utsagnene og uten at det ligger noe felles til grunn i utfyllingen? Kan man virkelig trekke en konklusjon om at et kryssnasjonalt tankesett ikke er til stede? For å få innsikt i denne problematikken er man nødt til å se nærmere på hvorvidt TSTI er en egnet metode i denne sammenheng. Spørreskjemaet er en kvantitativ metode, mens TSTI er en kvalitativ metode, og det er ingen selvfølge at disse fanger opp samme aspekter av et fenomen. Spørsmålet er altså om det er rettferdig å utsette en kvantitativ skala med en så tydelig struktur, for en kvalitativ analyse med det siktemålet å vurdere skalaen validitet. Kognitive intervjuer kan identifisere problemer som ikke vil være reelle i faktiske spørreundersøkelser (Beatty & Willis, 2007).

Systematisk versus heuristisk prosessering

Spørsmålet er om informasjon fra TSTI faktisk gjenspeiler prosessene som finner sted når personer fyller ut spørreskjemaet på egenhånd? I litteraturen finner man et skille mellom systematisk og heuristisk prosessering (Fiske & Taylor, 1991). Systematisk prosessering viser til omhyggelig refleksjon rundt innholdet og ideene i en påstand. Slik prosessering krever innsats og opptar en stor andel av vår totale prosesseringskapasitet. Heuristisk prosessering involverer bruken av mentale snarveier, i denne sammenheng bruken av stereotypier eller umiddelbare følelsesfornemmelser. Denne typen prosessering krever langt mindre innsats og tillater oss å reagere automatisk.

Vi kobler til den mest anstrengende og systematiske prosesseringen i tilfeller der hvor vår motivasjon er høy, og når vi har kapasitet til å prosessere informasjonen på en kompleks måte.

Denne typen prosessering kan oppstå når vi har mye informasjon om temaet, når vi har tid til å tenke grundig, når temaet er tilstrekkelig viktig for oss og vi opplever at det er av betydning å være nøyaktig. I kontrast benytter vi oss av prosesser som krever mindre innsats når vi mangler evnen eller kapasitet til å prosessere mer omhyggelig, for eksempel når vi må bestemme oss fort for noe, eller at vi har lite kunnskap om temaet. Det kan også være at vår motivasjon er lav, at det av ulike grunner ikke er viktig for oss å være nøyaktig. (Baron, Byrne, & Branscombe, 2007)

Man kan her trekke linjer til forholdet mellom den kumulative skalaen og TSTI. Selv om man i TSTI ser mangefasettede tolkninger av begreper og utsagn, og dette utfordrer den kumulative skalaens validitet, er det viktig og ikke gjøre forhastede konklusjoner. Det er altså ikke gitt at TSTI gir et bilde av de samme typer tankeprosesser som benyttes i utfylling av spørreskjemaet. Det er mulig at man i besvarelsen av et spørreskjema vil ha en større tilbøyelighet til å benytte seg av mer automatiske responser som lett tilgjengelige stereotyper og umiddelbare følelser. Man er anonym i slike tilfeller og det er dermed ingen risiko for å føle seg latterliggjort på grunn av ”dumme” eller ukorrekte svar, eller for å bli avslørt som rasist eller fremmedfiendtlig. Det er ikke urimelig å anta at motivasjonen for å benytte grundige overveielser for å gjøre en bedømmelse kan være svært liten i en slik kontekst. Man er alene, man gjør det gratis, man er kanskje ikke spesielt engasjert i temaet, mulig man ikke har god tid. I et personlig intervju derimot, er man ikke anonym. Det kan tenkes at en slik setting legger grunnlag for økt motivasjon til å utføre veloverveide bedømmelser.

Respondentene blir bedt om å fylle ut spørreskjemaet og gjennomføre ”think aloud” slik som de ville gjort hvis de skulle fylt ut skjemaet alene, det eneste de skulle gjøre annerledes var å sette ord på tankene som kom naturlig. Det foreligger ingen instruksjon om å reflektere grundig når de svarer på utsagnene. Men man kan tenke seg at situasjonen likevel fører til at respondentene bruker en annen rute for å ta stilling til utsagnene enn dersom de skulle utført den alene og anonymt (Beatty & Willis, 2007). Respondentene risikerer i intervjusituasjonen å eksponere holdninger som ikke er sosialt aksepterte, og legger kanskje mer inn mer innsats for og ikke uttrykke noe de ikke kan stå for. I tillegg har de forpliktet seg til et intervju og ønsker kanskje å gjøre en god jobb; fremstå som flink og grundig. I tillegg fikk respondentene betalt, noe som også kan bidra som motivasjon til å gjøre en ekstra innsats. Her forteller en av informantene at hun ikke klarte å la være å tenke på hva som var det ”riktige” svaret og

hvordan hun skulle bli vurdert. Hun følte at hun kunne få en ”karakter” på besvarelsen. Det kan tenkes at denne følelsen ikke ville vært gjeldende i en anonym setting.

(R4) Jeg var kanskje mer fokusert på, det ikke skulle være et riktig svar, allikevel ligger det, den der siste spikeren på den der...jeg tenker på det, usikker på hva jeg skulle sette noen ganger. Usikker på min karakter da liksom...

Man kunne også se eksempler på at informantene gjorde en umiddelbar vurdering av utsagnet, før de reflekterte, og deretter endret seg i forhold til hvordan de stilte seg til påstanden. Her er respondenten først ”svært enig” i utsagnet, men ender med å svare ”litt enig”:

(R9) Innvandringen til Norge er ute av kontroll. Ehhh, det tror jeg at jeg er sterkt uenig i. Jeg synes det er mye fokus på innvandring, og vi får bedre rutiner. Det er eneste er kanskje er type, hva er det han heter han som er i nyhetene, han terroristen, Mullah Krekar. Viser jo kanskje at vi har et lovverk som gjør at vi, som ikke er, som ikke er helt velutviklet i forhold til de utfordringene vi står overfor i forhold til innvandring. Så kanskje jeg er litt enig.

Her er det en som i oppfølgingsintervjuet forteller at hun fikk veldig sterke innskytelser med en gang hun så flere av utsagnene, som hun ikke satte ord på under ”think aloud”. Hun krysset av på moderate skårer, men mente hun ville svart annerledes dersom hun hadde besvart spørreskjemaet alene:

(I) Tenker du det ville vært annerledes hvis du hadde fylt ut alene og ikke fått den oppgaven om å reflektere rundt det, hadde du svart annerledes?

(R) Jeg ville nok svart raskere, og svart mer fra magefølelsen. For nå kjente jeg at det var spørsmål som jeg kunne kjenne JA eller NEI, bombastisk ut i fra magefølelsen. Min første impulsive holdning, som jeg kunne ta meg i. Hadde jeg svart på egenhånd så tror jeg at jeg hadde holdt meg til den første.

Eksplisitte versus implisitte holdninger

Man kan altså tenke seg at spørreskjemaet måler mer heuristiske tankeprosesser, og at TSTI gir informasjon om mer bevisst og systematisk prosessering. Denne tanken kan også støttes av Richeson og Shelton (2010) som i sitt kapittel beskriver hvordan fordommer påvirker samhandling mellom personer der den ene er fra en ikke-stigmatisert gruppe, og den andre fra en stigmatisert gruppe. De beskriver i denne sammenheng eksplisitte og implisitte holdninger, som kan synes å skille mellom noe av det samme som systematisk og heuristisk prosessering.

Forfatterne mener at eksplisitte holdninger danner grunnlag for atferd når personer har motivasjon, mulighet og tilstrekkelige psykososiale ressurser til å vurdere ulike utfall. Implisitte holdninger vil i kontrast påvirke atferd som er mer vanskelig å kontrollere, det vil si mer automatiske prosesser. Det foreligger altså, også her, en differensiering mellom holdninger som er mer veloverveide og de som er basert på umiddelbare assosiasjoner og fornemmelser. Det påpekes at de ulike typer holdninger kan påvirke atferd på svært distinkte måter.

Det var flere eksempler i intervjumaterialet som forsterket bildet av et skille mellom mer automatiske og bevisste holdninger, enn de som allerede er nevnt. Her snakker for eksempel en respondent om hvordan den første innskytelsen kan være holdninger man presenteres for gjennom media, men som ikke representerer personens mer reflekterte standpunkt. Først kommer et utsnitt fra "think aloud":

(R6) OK, innvandringen til Norge er ute av kontroll. For ute av kontroll. Ja for svarte, den er ute av kontroll når det gjelder partysvensker, har jeg lyst til å svare. Også kommer det en liten sånn FrP-side inne i der som sier definitivt! Men man kan ikke svare ja eller nei på det spørsmålet der. Ehhhm, jeg vil sette meg litt uenig jeg.

Her kommer hun altså først med innskytelser som peker i retning mot å være veldig enig, men svarer seg etterpå likevel "litt uenig". Dette ble utforsket i intervjudelen:

(I) Hva mente du med at det vekte en spire i deg? At du har litt FrP i deg så du fikk lyst til å svare ja? Eller at dette er Frp, så du fikk lyst til å svare nei?

(R6) Nei, den umiddelbare...igjen litt tilbake til hvordan de reflekterer litt medienes fremstilling av problematikken, med sine overskrifter. Utsagnet kunne vært en overskrift i VG i morgen føler jeg. Og det er jo selvfølgelig hvis man helt sånn banalt får den slengt i trynet så får man lyst til å svare ja, dette er en slik spire.

(I) Ok, så den ureflekterte, litt sånn som man har fått proppet inn i hodet?

(R) Ja!

En annen respondent kan tenkes å demonstrere hvordan spontane svar viser til bruken av mentale snarveier fremfor refleksjon. Han tok stilling til utsagnene svært raskt uten å begrunne, og syntes å krysse av i henhold til første innskytelse. Her tar han stilling til et utsagn, i del 2 forklarer han hvordan han tenkte:

"Think Aloud":

Innvandringen forårsaker økt kriminalitet. Det er 6 selyfølgelig.

Del 2:

Innvandrere forårsaker økt kriminalitet. Der tenkte jeg på masse albanere som går og stjeler, raner butikker, og er totalt ute av kontroll der og... Du kan si det er de som er mest kjent for vinningskriminalitet.

Det var lite som tydet på at han brukte systematisk prosessering i besvarelsen av spørreskjemaet. Og når han ble spurt om hva han tenkte for å ta stilling til utsagnet, beskrev han kun bildet han umiddelbart fikk i hodet. I forhold til økt kriminalitet så han altså for seg albanere som utførte vinningskriminalitet. Det så ikke ut til å være andre tanker eller refleksjoner enn denne stereotypien som lå til grunn for bedømmelsen om at han var svært enig. Dette kan fungere som et eksempel på at det er mulig at spørreskjemaet utenfor sammenheng med TSTI, måler mer automatiske responser, her i form av et ”bilde” i hodet av en enkelt gruppe.

Ytterligere indikasjoner på at den kumulative skalaen og TSTI måler ulike aspekter ser man for eksempel ved at Petty (2006) fremhever at det har blitt mer vanlig å tenke på holdninger på to nivåer. Første nivå er kjappe, nesten automatiske vurderinger (Bargh, Chaiken, Govender, & Pratto, 1992), men denne prosessen kan etterfølges av en metakognitiv prosess der man reflekterer rundt sine førsteinntrykk og innledende evalueringer (Cohen & Reed, 2006). ”Think aloud” er også sannsynlig til å øke innsatsen en respondent legger i å danne en respons (Beatty & Willis, 2007). Ut fra dette kan man tenke seg at ”think aloud” bringer opp momenter som ikke ville blitt aktivert når man raskt krysser av på skalaer i en standard innsamlingssituasjon.

Det foreligger dermed grunn til å betvile at TSTI kan fungere som et speilbilde av de prosessene som foregår under egenutfylling av spørreskjemaet. Det er ikke grunnlag for å trekke likhetstegn mellom kvantitativt og kvalitativt materiale. Vi står i denne sammenheng ovenfor en skala som er sterkt psykometrisk validert og et kvalitativt materiale som ikke stemmer godt overens med denne. Dette kan tenkes å være et metodeproblem som trenger mer undersøkelser og forståelse. Kanskje man vet for lite om hvordan kvantitativt og kvalitativt materiale henger sammen? Kan man tenke at TSTI forsyner supplerende kunnskap om temaet fremmedfrykt, men ikke er en egnet metode til å validere den kumulative skalaen? Ved hjelp av TSTI har man nå informasjon som gir grunnlag for å prate om skalaen på en helt annen

måte, og man har kastet lys på mulige premisser som kan ligge til grunn når respondenter tar stilling til utsagnene. Imidlertid trengs det mer kunnskap om kognitive intervjuer er egnet til å si noe vesentlig om prosessene som er knyttet til en kvantitativ skala.

Eksplisitte versus implisitte holdninger – hvilke er av størst interesse?

Så hvis man da tar utgangspunkt i tanken om at spørreskjemaet måler automatiske bedømmelser, men TSTI måler mer systematisk prosesserte overveielser, hvilken av metodene kan tenkes å tegne det beste bildet av fenomenet man ønsker å si noe om – nemlig fremmedfrykt? Hvilke prosesser er av mest interesse for vitenskapen? Kan det være at de ulike prosessene forteller noe om ulike aspekter ved hvordan vi forholder oss til innvandrere og innvandring? Vi skal her se på muligheten for at heuristiske prosesser og implisitte holdninger vil spille en større rolle i direkte samhandling med innvandrere, mens systematiske prosesser og eksplisitte holdninger vil spille en større rolle i hvordan vi evaluerer og prater om innvandrere når det foreligger en viss distanse.

Personlig kontakt med innvandrere versus meninger om innvandring

Kontakt mellom ulike raser viser seg å være stressutløsende for ”hvite” individer på grunn av implisitte sosiale kognisjoner. Til tross for at mange ”hvite” personer har fått mer positive eksplisitte holdninger til andre raser, er det mange som fortsetter å ha negative implisitte kognitive forutinnstillinger i møtet med personer av annen rase. De kan ha spontane og mulig ubevisste assosiasjoner til ulike raser og negative oppfatninger knyttet til for eksempel latskap eller at de er farlige (Payne, 2001). Interpersonlig angst ligger ofte på et implisitt nivå, og kan utløse relativt automatisk negativ atferd (Trawalter & Richeson, 2008).

Hvilken type bedømmelser er det som har mest gjennomslagskraft og er avgjørende for hvordan vi forholder oss til innvandrere og innvandring? Som jeg var litt inne på i forhold til eksplisitte og implisitte holdninger, kommer dette helt an på situasjonen og hva slags atferd man snakker om (Richeson & Shelton, 2010). De mener at eksplisitte holdninger kan predikere atferd som er relativt kontrollerbar, for eksempel hvordan en nordmann vil *vurdere* en mørkhudet jobb kandidat som kommer på intervju. Implisitte holdninger vil i stedet kunne predikere atferd som er under mindre grad av bevisst kontroll, som hvordan en nordmann *oppfører* seg sammen med en mørkhudet jobb kandidat. I en undersøkelse var det slik at de som var mer fordomsfulle på et implisitt nivå ikke nødvendigvis *vurderte* en jobb kandidat annerledes ut fra om han var mørk eller lys, men de var mer tilbøyelige til å *oppføre* seg

negativt mot mørkhudede kandidater i forhold til nonverbale mål, som unnvikelse av øyekontakt, tegn på ubekvemhet og at de er mindre vennlige i fremtoningen (Richeson & Shelton, 2010).

Man kan altså tenke er at de automatiske holdningene kan bli mer gjeldene i sammenhenger der man er mer involvert på et personlig plan. Man kan stå utenfor situasjonen og reflektere så velvillig man bare vil, men det er hvordan du opptrer i selve møtet med innvandrere som kan være avgjørende for hvordan man opplever kontakt med de ulike gruppene. I direkte samhandling har man ikke mulighet eller kapasitet til å utføre grundige vurderinger underveis, og hva man uttrykker med ord og kroppsspråk vil gjerne basere seg på mer implisitte holdninger. Dette vil igjen kunne påvirke hvordan personen fra den andre gruppen oppfører seg mot deg. Signalerer du fiendtlighet, vil personen kunne reagere med fiendtlighet (Richeson & Shelton, 2010).

Våre implisitte holdninger kan dermed bli avgjørende for hvordan vi velger å forholde oss til innvandrere i det daglige; om vi er tilgjengelige for sosiale tilnærmelser og åpne for kontakt. Det kan tenkes at hvorvidt vi er villige til å henvende oss mot innvandrere og inkludere de i vår umiddelbare hverdag, kan være mer preget av den mer automatiske følelsen som vekkes i oss når vi er i kontakt med en innvandrer. Mens de mer eksplisitte og veloverveide holdningene kanskje vil påvirke oss i situasjoner som er mer distansert fra oss personlig. Med tanke på for eksempel politikk, kan det hende at man i bedømmelsen av hvilket parti man stemmer på ved valg, vil basere seg på eksplisitte holdninger. Man er distansert, har god tid til å tenke seg om, og synes kanskje det er viktig å gjøre en veloverveid beslutning.

For å komme tilbake til Berry (2001) som påpeker at integrering forutsetter at majoriteten og minoriteten faktisk må samhandle på et sosialt plan; at vi må åpne oss for hverandre, kan det tenkes at de mer automatiske responsene og implisitte holdningene kan stå i veien for akkurat dette? Selv om personer på et mer eksplisitt nivå har en ideologi om å være åpen og inkluderende og på dette nivået er positive til innvandrere og innvandring, kanskje på et implisitt nivå har negative holdninger som fører til at de tar avstand fra innvandrere? Mens de mer systematiske og eksplisitte holdningene påvirker hvordan vi forholder oss til innvandringspolitikken? De systematiske prosessene kan da tenkes å ha størst påvirkningskraft på strukturelle forhold, som hvilke rettigheter innvandrere blir tildelt og hva

slags tilrettelegging som blir tilgjengelig, og om integrering på et overordnet samfunnsnivå blir mulig.

Kvantitativ skala eller kvalitativ undersøkelse?

Man kan altså argumentere for at både implisitte og eksplisitte holdninger er relevant med tanke på integrering, og at begge nivåer er av vesentlig interesse for vitenskapen. Det vil være vanskelig å si at den ene metoden er noe bedre enn den andre; at den ene avdekker ”sannheten” bedre. Materialet man her står overfor antyder en mulighet for at metodene måler ulike ting og at begge er av grunnleggende betydning for å belyse aspekter ved innvandring.. Man kan da tenke at TSTI fungerer som supplerende og komplementær informasjon som kan fortelle noe mer, i stedet for å være et speilbilde av de prosessene som foregår under utfyllingen av den kumulative skalaen. Spørsmålet er ikke hvilken metode som er best, kanskje heller *når* man skal benytte de ulike metodene?

RANGERINGEN AV UTSAGNENE

Som nevnt i resultatene var det tre kategorier med argumentasjon som ble rapportert som generelt utgangspunkt i rangeringen av leddene; (1) media, (2) hvorvidt utsagnet kan begrunnes med fakta eller i motsatt fall eksponerer egne holdninger, og (3) hvorvidt utsagnene var forståelige og lette å ta stilling til eller ikke. Når respondentene skulle begrunne rangeringen ledd for ledd viste deg imidlertid at de vekslet mellom ulike begrunnelser for hvorfor de hadde plassert de slik dem hadde gjort. Man så altså ikke så noen argumentasjonsrekker som gikk på tvers av utsagnene, men at de samme respondentene viste til ulike årsaker for hvorfor de mente de ulike utsagnene var lette eller vanskelige å si seg enig i.

Oppsummert var de ulike faktorene som ble brukt som argumentasjon for at et utsagn var lettere å si seg enig i: Om de baserer seg på fakta, er et fremtredende tema i media, om det er kort og lett å forstå, og at det ikke dreier seg om noe personlig. Hvis det er politisk korrekt å si seg enig, dersom det ikke kan fortelle noe uflatterende om deg selv; enten holdninger du ikke ønsker å assosiere deg med, eller holdninger du ikke ønsker å eksponere for andre. Hvis ikke temaet beskriver noe som kan true deg personlig; at temaet har en viss distanse. Hvis det er et tema man har tenkt på tidligere, og har et forhold til, vil det være enklere å si seg enig enn dersom man ikke har mening om temaet på forhånd. Motsatt vil det være slik at jo færre av

disse faktorene som er gjeldende for de enkelte utsagnene, jo vanskeligere vil det være å si seg enig i dem.

Blir sammensetningen av faktorer blir avgjørende for utsagnets ”vanskelighetsgrad”?

Man kan tenke seg at sammensetningen av ulike faktorer vil avgjøre hvorvidt det er et lett eller vanskelig utsagn å si seg enig i. For eksempel var det var stor enighet om at innvandring fører til økt kriminalitet (sp. 3). Dette ble oppfattet som et kort og greit utsagn som ofte er oppe i media. Alle har et forhold til temaet, og de fleste anså dette som en type faktautsagn. Det blir dermed lite personlig, og man eksponerer lite av egne meninger ved å si seg enig. Man kan ”gjemme” seg bak fakta, og trenger derfor ikke å fremstå som politisk ukorrekt, og det truer ikke et eventuelt bilde av deg selv som en liberal person. Med mindre du ikke direkte føler deg truet av innvandrere og er redd for din egen sikkerhet, vil dette utsagnet heller ikke vise til et tema som berører deg personlig, og du vil ikke ha behov for å opprettholde en fornemmelse av trygghet ved å undergrave eller underdrive kriminaliteten. Så på alle måter som kom frem i respondentenes argumentasjonsrekker, er dette et utsagn som så å si alle kan si seg enig i. Og det stemmer overens med hvordan krysset av ved spørreskjemat; samtlige var i høy grad enige i påstanden. Det er kanskje også grunnen til at det ikke er et egnet mål, og har blitt utelatt fra skalaen. At det er rett og slett ikke evner å skille de med mer ekstreme holdninger fra de med mer moderate holdninger, fordi alle sier seg enig uansett.

Noen faktorer av større betydning enn andre?

Det ser også ut til at noen aspekter veier tyngre enn andre. Ta for eksempel dette med *kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel* (sp. 1). Det er et kort og greit ledd og lett og forstå. Men er likevel det utsagnet som de aller fleste mener er det som er vanskeligst å si seg enig i. Det er personlig; det er din egen holdning som er faktagrunnlaget. Man risikerer å fremstå som fremmedfiendtlig, og det kan true en opplevelse av seg selv som en liberal person. Det kan tenkes at disse aspektene veier mer i rangeringen av et utsagn, enn at det er kort og tydelig og lett å forstå.

”Jeg er redd innvandrere ikke vil sette dette landets interesser først”

Et annet påfallende resultat av rangeringen var at så mange mente at denne spørsmål nr. 8 var det som var mest vanskelig å si seg enig i, selv om dette i den statistiske skalaen er rangert som det ”letteste”, og at det i selve besvarelsen av spørreskjemaet var et flertall som helte mot enighetssiden av skalaen. I argumentasjonen av rangeringen kan man se at respondentene

tenderte til ikke å tolke påstanden så bokstavelig som de gjorde under utfyllingen, men heller så dette som et holdningsmål eller mål på frykt. Mens de i utfyllingen ofte svarte ut fra at de TRODDE at innvandrere ikke ville sette landets interesser først, rangerte de ut fra at de tvilte på at den generelle nordmann er REDD for dette

Det kan tenkes at man i besvarelsen av spørreskjemaet kan tendere til å se leddene mer hver for seg. At når man får instruks om å tenke seg nøye gjennom hvordan man plasserer disse i forhold til hverandre, har et mer overordnet perspektiv, ser kontekst enda klarere, og tydeligere ser hva utsagnene handler om. I tillegg kan det være at man ved tidspunktet for denne oppgaven om å rangere allerede har snakket lenge om temaet i intervjuet, og at det gjennom dette kan ha blitt tydeligere for informanten at vi er ute etter å måle fremmedfrykt.

Er det da grunn til å si at hvordan disse menneskene har rangert *ikke* representerer tankeganger som respondenter kan ha benyttet i spørreundersøkelsene? At de ulike argumentasjonsformene ikke er relevante i forhold til den kumulative skalaen? At TSTI kanskje også i denne sammenheng muligens måler et annet nivå av tanker, og derfor ikke egner seg til å si noe om hvilke faktorer som har spilt inn på det kumulative mønsteret?

En demonstrasjon av argumentasjonen fra TSTI sett i lys av det kumulative mønsteret

Visse ting kan tale for at man ved TSTI har avdekket noen av aspektene som kan være determinerende for hvordan respondenter har oppfattet ”tyngden” til de ulike utsagnene i den kryssnasjonale spørreundersøkelsen. Når man ser på det kumulative mønsteret, kan man benytte faktorene som ble identifisert ved hjelp av TSTI til å argumentere for hvorfor akkurat dette mønsteret opptrer. Leddene fra den kumulative skalaen vil her presenteres i henhold til den hierarkiske strukturen, fra ”letttest” til ”vanskeligst”, med argumentasjon som viste seg i intervjumaterialet.

Jeg er redd innvandrere vil sette dette landets interesser først

Selv om det var noe forvirring rundt termene *innvandrere* og *landets interesser*, var dette ikke et av de utsagnene som ble ansett som særlig vanskelig å forstå. Man ser man at flere argumenterer for en type selvfølgelighet og fakta; at det er logisk og dermed ikke oppleves som å kunne avsløre så mye om personlige meninger, ulike aspekter som respondentene argumenterer for at et utsagn er ”lett”. Man virker ikke nødvendigvis fremmedfiendtlig og det temaet vil høyst sannsynlig ikke berøre en personlig.

En respondent som rangerte i overensstemmelse med mønsteret, at dette var det ”letteste” utsagnet, sa:

(R2) Jeg tok den først fordi at det er at ganske lett spørsmål å svare på, og det er mulig å svare seg enig på dette spørsmålet uten å fremstå som rasist. Eller man kunne sagt seg enig fordi man faktisk er det liksom, jeg tror absolutt alle kunne sagt seg enig i dette uten at det trenger å si så mye om hva man tenker generelt sett.

Innvandringen til Norge er ute av kontroll

Utsagnet kan hensepeile til kvoter så vel som integreringspolitikk, og kan dermed appellere til mange. Men den kan være noe vanskeligere å si seg enig enn den forrige, fordi påstanden er ”sterkere” og oppleves som noe mer trusselrelatert. Den er ikke like ”logisk”, og sier mer om egne meninger. Men den er ikke så personlig som kultur, fordi kultur hensepeiler til egen identitet – det mest personlige vi har. Setningen er kort og lett å forholde seg til, den viser til temaer som er sentrale i media

(R2) På begge måter, på den politiske måten eller situasjonen til innvandrere i Norge, ... tror det er mange som mener at situasjonen med så mange innvandrere i Norge er, ikke helt sånn som den bør være, kanskje ute av kontroll, rett og slett.

Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker

Denne kan være vanskeligere å si seg enig i fordi den i enda mindre grad er basert på fakta, og dermed er mer personlig og kan si mer om egne meninger enn de foregående. Setningen er lengre enn den forrige, og temaet kan tenkes å være noe mindre frontet i media. Den representerer en trussel mot den kulturelle identiteten til respondenten, og man skal kanskje anse den negative påvirkningen som mer potent enn ved den forrige, for å mene at innvandring kan berøre deg så sterkt. Det var også et tema som noe færre syntes å ha et forhold til enn den forrige.

Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke den norske levemåte til det verre

Denne har mange likheter som den forrige, men man kan argumentere for at denne i enda større grad reflekterer en trussel som påvirker *en selv*. Det er vår levemåte det er snakk om, *vi* får det verre i *vår* levemåte. Det er ganske alvorlig. Ellers gjelder de samme faktorene som ble nevnt i forhold til kultur som eventuelt kan gå tapt. Her er et eksempel fra en respondent som er litt utydelig, men gir inntrykk av å tenke at mennesker ikke liker å tenke at de ikke har

kontroll over sin egen levemåte, og at de fleste derfor vil kvie seg for å si seg enig i påstanden:

(R2)...at det er vanskelig å svare enig på det fordi man vil gjerne ha litt kontroll over sin egen levemåte. Vil føle at man da har det tenker jeg, at, at, at man ikke vil. Ja, at man vil ha den kontrollen for sin egen måte å leve på. Da blir det vanskelig å svare seg enig i, at innvandrerne skal kunne komme og ta vekk den levemåten..

En annen som bruker akkurat samme type argumentasjon. Hun rangerer her i strid med mønsteret, men jeg viser eksempelet for å illustrere begrunnelser som peker på at mennesker har et behov for å føle kontroll over eget liv:

(R1)Og innvandringen til Norge er ute av kontroll har jeg satt såpass langt ned fordi jeg tror folk, selv om man ser at det er ting som burde vært gjort annerledes eller er litt ute av kontroll. Så er vi opptatt av å skulle ha kontroll, eller å ha kontroll. At folk lett kan tenke at vi har jo kontroll...

Så respondentene syntes å argumentere for at vi er opptatt av å ha kontroll på eget liv, og vil måtte oppleve trusselen som svært potent for å ha frykt på disse områdene; kanskje inneha mer fremmedfrykt?

Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel

Her ser man plutselig at en svært kort og forståelig setning blir rangert som den aller vanskeligste å si seg enig i, men som nevnt er dette en faktor som kan tenkes å veie mindre enn andre.

For det første kan utsagnet tenkes å representere en svært negativ holdning:

(R2) Også er det kontakt med innvandrere generelt. Det skal litt til før man svarer seg enig på det.

Den anses også å være svært personlig, det eneste du har å basere deg på er dine egne følelser, og dermed er den ytterst eksponerende. Det kan tenkes at man opplever denne som svært politisk ukorrekt, og at man kan risikere å fremstå som rasist og fremmedfiendtlig.

(R2) Den har jeg satt helt nederst for den er kjempepersonlig. Det skal litt til før man kan si det rett ut, at jeg synes det er skikkelig kjipt å ha kontakt med innvandrere på et

personlig plan liksom. Det skal litt til tror jeg før man kan svare seg enig med. Du har ingenting du kan gjemme deg bak..

Samtidig kan enighet med denne true et eventuelt bilde av at man er en liberal person, eller en selvsikker person:

(R1) For eksempel kontakt med innvandrere gjør MEG ukomfortabel, noe jeg kanskje vil si nei på fordi jeg ikke assosierer meg med å være en person som blir ukomfortabel sammen med noen som helst.

Mange av respondentene mener at dette utsagnet egentlig bør komme på en tidligere plassering i rangeringen, at det finnes mange som egentlig kan si seg enig i denne, men at de tviler på at de vil vedkjenne en slik holdning. At man er svært ytterliggående dersom man sier seg enig i dette.

...det mener jeg om dette med å bli ukomfortabel. Vedkjenner du deg det, så er du ytterliggående. Jeg tror det er mange som går rundt med den følelsen, men få som sier det høyt.

Et sentralt moment i vurderingen anses altså av flere respondenter å være hvorvidt utsagnet representerer en sosialt akseptert holdning eller ikke. Ikke bare i forhold til hva de ønsker å uttrykke ovenfor andre, men også hvilke egenskaper man selv ønsker å vedkjenne seg.

Kan respondentenes rangeringer og argumentasjonsrekker fortelle oss noe om det kumulative mønsteret?

Det kan se ut til at TSTI har pekt på noen av prosessene og aspektene som kan være avgjørende når man tar stilling til et utsagn. Noen av disse aspektene er mulig bare relevante i en intervjusetting, for eksempel dette med politisk korrekthet og at temaer kan være for personlige og eksponerende. Men dette med trussel mot selvbilde og selvoppfatning, og dette med at man ønsker en sterk identitet og opplevelse av kontroll, er aspekter som er uavhengige om man blir observert eller ikke.

Flere ting kan derfor tyde på at TSTI har vært med på å avdekke relevant informasjon som kan danne grunnlag for videre diskusjon og undersøkelser i forhold til hva det kumulative mønsteret faktisk forteller noe om. Faktorene som ble nevnt omhandler i stor grad temaer knyttet til fremmedfrykt, men også andre aspekter som for eksempel oppbyggingen av

setningene, grad av fakta som kan knyttes til meningsinnholdet, og om temaet er fremtredende i media.

KONKLUSJON

Det er ingen tvil om at denne kvalitative undersøkelsen har gitt mye nyttig informasjon som danner grunnlag for å diskutere skalaen og det kumulative mønsteret på en mer inngående og nyansert måte, og kan gi grunnlag for eventuell videreutvikling. Resultatene viste at det var flere problemer med tolkningen av ulike termer og meningsinnhold i utsagnene, som i utgangspunktet kan sette spørsmålsteget ved validiteten til den kumulative skalaen. Dette var overraskende i lys av den sterke kryssnasjonale hierarkiske strukturen, og spørsmålet er om det kognitive intervjuer faktisk er egnet til å kaste lys på prosesser som forekommer under utfylling av skalaen i faktiske spørreundersøkelser. Det kan tenkes at kvalitative intervjuer og kvantitative skalar måler ulike nivåer av kognitiv prosessering, henholdsvis systematisk og heuristisk prosessering. Så i stedet for at den kvalitative undersøkelsen som her har blitt utført reflekterer et speilbilde av de prosessene som foregår under spørreundersøkelser, kan det tenkes at det kvalitative materialet utgjør supplerende og komplementær informasjon om fryktbasert xenofobi. Både elaborerte og mer automatiske holdninger er av betydning for hvordan mennesker forholder seg til innvandring og innvandrere, og begge nivåer er av grunnleggende interesse for vitenskapen. Man vet imidlertid for lite om hvordan kvalitativt og kvantitativt materiale henger sammen, et problem som fordrer mer undersøkelse og forståelse.

LITTERATURLISTE

- Bargh, J. A., Chaiken, S., Govender, R., & Pratto, F. (1992). The Generality of the Automatic Attitude Activation Effect. *Journal of Personality & Social Psychology* 62:893-912.
- Baron, R. A., Byrne, D., & Branscombe, N. R. (2007). *Mastering Social Psychology*. Boston: Pearson.
- Beatty, P. C., & Willis, G. B. (2007). Research Synthesis: The Practice of Cognitive Interviewing. *Public Opinion Quarterly*, 71 (2), 287-311.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Buckler, K., Swatt, M. L., & Salinas, P. (2009). Public views of the illegal migration policy and control strategies: A test of the core hypotheses. *Journal of Criminal Justice*, (37), 317-327.
- Carabain, C. L. (2007). Taking Too Much For Granted? A study on the measurement of social attitudes. PhD dissertation. Amsterdam, VU University.
- Cashdan, E. (2001). Ethnocentrism and xenophobia: A cross-cultural study. *Current Anthropology*, 42, 760-765.
- Cohen, J. B., & Reed, A. (2006). Multiple Pathway Anchoring and Adjustment (MPAA) Model of Attitude Generation and Recruitment. *Journal of Consumer Research*, (33), 1-15.
- Crain-Thoreson, C., Lippman, M. Z., & McClendon-Magnuson, D. (1997). Windows on Comprehension: Reading Comprehension Processes as Revealed by Two Think-Aloud Procedures. *Journal of Educational Psychology*, 89 (4), 579-591.
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T., & Glick, P. (2007). The BIAS Map: Behaviors from Intergroup Affect and Stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92 (4), 631-648.
- Deaux, K. (2006). *To be an immigrant*. New York: Russell Sage Foundation.
- Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P., & Esses, V. (eds.). *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination*. (s. 276-293). London: Sage.
- Eckes, T. (2002). Paternalistic and Envious Gender Stereotypes: Testing Predictions From the Stereotype Content Model. *Sex Roles*, 47 (3/4), 99-114.
- Fiske, S. T., Taylor, E. T. (1991). *Social Cognition*. New York: McGraw-Hill.
- Fiske, S. T., Cuddy A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 876-902.

- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., & Glick, P. (2006). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11 (2), 77-83.
- Hak, T., Van der Veer, K., & Jansen, H. (2008). The Three-Step Test-Interview (TSTI): An observation-based method for pretesting self-completion questionnaires. *Survey Research Methods*, 2 (3), 143-150.
- Krosnick, J. A. (1999). Survey research. *Annual review of Psychology*, 50, 537-67
- Kvale, S. (1998). *An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Marsella, A. J., & Ring, E. (2003). *Human migration and immigration: An overview*. In L.L. Adler & U.P. Gielen (Eds.), *Migration: Immigration and emigration in international perspective* (pp. 3-22). Westport, CT: Praeger.
- Moïsi, G. (2009). *The Geopolitics of Emotion. How Cultures of Fear, Humiliation, and Hope are Reshaping the World*. New York: Doubleday.
- Payne, B. K. (2001). Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon. *Journal of personality and Social Psychology*, 81, 181-192.
- Pettigrew, T. F. (1998). Reactions toward the new minorities of Western Europe. *Annual Review of Sociology*, 24, 77-103.
- Petty, R. E. (2006). A metacognitive model of attitudes. *Journal of Consumer Research*, 33 (1), 22-24.
- Richeson, J. A., & Shelton, J. N. (2010). Intergroup Dyadic Interactions. In J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick & V. Esses (Eds.), *The Sage Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (pp. 276-293). London: Sage.
- Reynolds, V., & Vine, I. (1987). *The socio-biology of ethnocentrism: Evolutionary dimensions of xenophobia, discrimination, racism, and nationalism*. London: Croom Helm.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon.
- Shulruf, B., Hattie, J., & Dixon, R. (2008). Factors affecting responses to Likert type questionnaires: Introduction of the ImpExp, a new comprehensive model. *Social Psychology of Education: An International Journal*, 11 (1), 59-78.
- Sloan, T. (2005). Globalization, poverty, and social justice. In G. Nelson & I. Prilleltensky (Eds.), *Community psychology: In pursuit of liberation and well-being* (pp. 309-329). New York: Palgrave.
- Sonnenschein, N., Bekerman, Z., & Horenczyk, G. (2010). Threat and the Majority Identity. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 14 (1), 47-65.

- Stephan, W. G., Renfro, C. L., Esses, V.M., Stephan, C.W. & Martin, T., (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 1-19.
- Sue, D. W. (2003). *Overcoming our racism: The journey to liberation*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Trawalter, S., & Richeson, J. A. (2008). Let's talk about race, baby! When whites' and blacks' interracial contact experiences diverge. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1214-1217.
- Van der Veer, K., Ommundsen, R., & Yakushko, O. (2010) Cumulative Scale of xenophobia. Cross-National Fear-based Measure of Xenophobia: Development of a cumulative scale. (Under vurdering i Psychological Reports, 2010).
- Verkuyten, M. (2007). Social psychology and multiculturalism. *Social and Personality psychology Compass*, 1(1), 280-297.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequenses ogf Negative Attitudes Toward Immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37 (1), 36-66.

Leddene i Likert-skalaen:

1. Innvandringen til Norge er ute av kontroll
2. Innvandrere forårsaker økt kriminalitet
3. Innvandrerne tar arbeidet far de som allerede bor her
4. Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel
5. Jeg er redd innvandrerne kan spre nye ukjente sykdommer
6. I krisetider er jeg redd innvandrerne vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland
7. Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke norske levemåte til det verre
8. Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først
9. Jeg frykter at vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker

Den kryssnasjonale kumulative skalaen

Skalaen bestående av fem ledd blir her presentert i henhold til den hierarkiske strukturen. Den første påstanden var det flest som var enig i, og er dermed det "letteste" utsagnet i strukturen. Påstand nummer fem var det færrest som var enig i, og er i henhold til skalaen det "vanskeligste" leddet.

- 1) Jeg er tviler på at innvandrere ikke vil sette dette landets interesser først
- 2) Innvandringen til Norge er ute av kontroll politisk frykt
- 3) Jeg er redd vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker
- 4) Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke norsk levemåte til det verre
- 5) Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel

VEDLEGG 3

UTSAGN OM INNVANDRING OG MINORITETER MED INNVANDRERBAKGRUNN

Les hvert av de følgende utsagnene nedenfor og avgjør i hvilken grad du er enig eller uenig. Det finnes neppe noen endelig fasit for ”riktige” og ”gale” svar. Folk er forskjellige, og vi er interessert i hva *du* mener. Til venstre for hvert utsagn skal du skrive det tallet som best avspeiler din grad av enighet/uenighet med utsagnet.

- 1 = Sterkt **u**enig 4 = Litt enig
2 = Moderat **u**enig 5 = Moderat enig
3 = Litt **u**enig 6 = Sterkt enig

	1. Innvandringen til Norge er ute av kontroll
	2. Innvandrere forårsaker økt kriminalitet
	3. Innvandrerne tar arbeidet fra de som allerede bor her
	4. Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel
	5. Jeg er redd innvandrerne kan spre nye ukjente sykdommer
	6. I krisetider er jeg redd innvandrerne vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland
	7. Jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke norske levemåte til det verre
	8. Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først
	9. Jeg frykter at vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker

INTERVJUGUIDE TIL TSTI

Norge har de senere årene fått mange nye landsmenn, og innvandringen fortsetter. Integreringen mellom det norske samfunnet og våre nykommere er komplisert, og vi står overfor mange utfordringer. For at vi i fremtiden skal kunne forholde oss til innvandring på en best mulig måte, er det viktig å få et bilde av hvilke utfordringer som faktisk foreligger. I dette studiet ønsker vi å få et bilde av mottakersamfunnets holdninger.

Med vitenskaplige metoder har vi utviklet et spørreskjema som du snart skal få presentert. Vi har våre tanker om hva vi tror spørreskjemaet måler, altså personers holdninger til innvandring. Men vi kan ta feil, kanskje spørreskjemaet ikke forteller oss noe om det vi ønsker at det skal gjøre. Så før vi tar det i bruk, ønsker vi å intervju et antall personer for å undersøke om spørreskjemaet fungerer slik det er ment.

Det er altså ikke deg vi skal teste i dag. Vi ønsker at du skal teste spørreskjemaet. Jeg ønsker å se hvor bra eller problematisk spørreskjemaet er ved å observere hvordan du går frem i gjennomføringen, og høre litt om hva du synes om det.

Intervjuet vi skal gjennom består av to deler. Den første delen er rettet mot selve besvarelsen av skjemaet, mens i den andre delen kan vi snakke litt om hvordan det var å gjennomføre det og du vil få anledning til å uttale deg.

Del 1

Du får nå spørreskjemaet. Det består av 9 utsagn som du skal si seg enig eller uenig i. Jeg ønsker å få et bilde av hva du tenker mens du besvarer det. Siden tenkningen din foregår inne i hodet ditt, holder det ikke for meg å observere deg. Derfor ber jeg deg om å si høyt hva du tenker, mens du tenker det. Du skal ikke tenke på en spesiell måte eller på noen måte forklare disse tankene. Du skal heller ikke finne opp tanker for å unngå stillhet for enhver pris. Du skal rett og slett forsøke å sette ord på alle tankene dine som kommer *naturlig* mens du utfører spørreskjemaet.

Øvelse

Dette er ikke noe vi er vant til å gjøre, så det kan være nyttig med noen øvelser før vi setter i gang.

1. Prøv å visualisere der hvor du bor, og tenk på hvor mange vinduer det er der. I det du teller opp vinduene, fortell meg hva du ser og tenker på.
2. Når spiste du sist middag på en restaurant? Vær snill å si høyt alt hva du tenker mens du forsøker å finne den datoen?
3. A) Fortell meg hva du tenker mens du svarer på det følgende spørsmålet: Hvor ofte har du vært i butikken i løpet av den siste uken?
B) Kan du beskrive ditt siste besøk i butikken? Fortell meg helt kronologisk hva du gjorde fra du kom inn i butikken til du gikk med tingene du hadde kjøpt.

Evt. feedback

1. *Hvis personen blir stille:* ”Kan du fortsette å snakke”, ”vennligst si høyt hva du tenker”.
2. *Forsterke gode prestasjoner:* ”Fint, dette er (veldig) bra. Fortsett sånn.”

3. *Korrigerer:* ”Vær snill og bare si høyt hva du tenker for å kunne ta stilling til utsagnet. Ikke kommenter på disse tankene fordi jeg er her og hører på. Bare ignorer meg, lat som jeg ikke er her. I neste del av intervjuet vil du ha god tid til å kommentere på det du har gjort, og hvorfor du har gjort som du har gjort.”

Steg 1

Ok, da har vi øvd oss litt. La oss sette i gang med spørreskjemaet. Jeg vil gjerne vite så mye som mulig om hele prosessen, fra begynnelse til slutt. Derfor ønsker jeg at du sier høyt hva du tenker fra det øyeblikket du får spørreskjemaet, og helt til du har gitt det til meg.

Forsøk å ignorere at jeg er her.

Du vil i den andre delen få mulighet og tid til å uttrykke dine meninger, ideer og eventuelle forslag. Men av hensyn til testen, må du i denne første delen av intervjuet unngå helt å kommentere på hva du gjør.

Levere spørreskjemaet og sette meg til siden for å signalisere at respondenten ikke skal forholde seg til meg under think aloud-delen.

Noterere underveis, som pauser, bemerkninger eller atferd.

- *Tilfeller der jeg føler at deler av tankeprosessen ikke har blitt tilstrekkelig verbalisert, grunnlag for steg 2.*
- *Noe kan indikere spesifikke problemer med utsagnene eller andre deler av responsprosessen som kan utforskes i steg 3.*

Steg 2

Veldig bra, tusen takk! Flott innsats. Vi kommer nå til det andre og siste steget av den første delen i intervjuet. Jeg skjønner at du kanskje er sliten nå, du har gjennomført en krevende oppgave. Vi kan ta en pause etterpå, men det er viktig at vi gjør oss ferdig med hele del 1 først. Vi vet av erfaring at både du og jeg kan glemme viktige ting hvis det kommer en pause i mellom.

Det som er veldig viktig i dette steget, er at jeg fortsatt kun er interessert i hva du tenkte mens du fylte ut spørreskjemaet. Dine tanker og kommentarer kommer vi som nevnt til i del 2. Siden vi ønsker informasjon om hvordan selve gjennomføringen av skjemaet var, er det viktig at du fokuserer *kun* på det som foregikk i stad.

Kan du komme på noe du tenkte, som du ikke sa høyt?

Her må jeg se i notater om det var noe jeg bemerket meg. Gå gjennom alle steder hvor noe var uklart, få et så komplett bilde av tankeprosessen som mulig.

”Du sa/gjorde ... og etterpå sa du ikke hva du tenkte en liten stund. Hva tenkte du akkurat da?”

Ok. Da tror jeg at jeg har fått et godt bilde av hva du tenkte mens du utførte spørreskjemaet. Kjempefint, og tusen takk! Nå er det kanskje på tide med en liten pause?

Del 2

Vi har nå kommet til del 2 av intervjuet. I del 1 var jeg ute etter dine spontane tanker under selve utfyllingen av spørreskjemaet. I denne delen står du derimot helt fritt til å uttrykke dine meninger, ideer og komme med eventuelle forslag.

Steg 3

Nå har jeg altså lyst til å høre litt om hvordan det var å besvare spørreskjemaet, og hva du tenker om det. Har du noen umiddelbare kommentarer eller synspunkter du har lyst til å dele?

Referere til notater og spørre for eksempel:

”Ved det utsagnet sa/gjorde du ... Kan du si noe om hva du tror var årsaken til dette? Var noe uklart? Hva tror du var problemet?”

”Var det noen av utsagnene du synes var spesielt vanskelige eller uklare? Hva tenker du gjør det vanskelig/uklart?”

”Kan det formuleres annerledes for å bli bedre eller klarere?”

”Kan du prøve å si på en annen måte hva du tenker det utsagnet betyr?”

”Hva tror du vi forsøker å undersøke her?”

Hvis mitt inntrykk av personens holdninger viser diskrepans ift hva personen har svart på et utsagn eller flere, og dette ikke har vært tema til nå, kan jeg spørre:

”På den ene side sier du at ... samtidig som du har sagt deg enig/uenig i (utsagn). Kan du si noe om hva du tenker om det?”

Rangeringen av kortene

Jeg vil gi deg ni kort. De ulike utsagnene fra spørreskjemaet står på hvert sitt kort. Jeg ønsker at du skal rangere de i forhold til hvor ”lett” eller ”vanskelig” du mener de er. Noen av påstandene vil svært mange, kanskje de aller fleste, kunne si seg enig i. Det vil være et lett utsagn. Mens noen vil få, eller nesten ingen, kunne si seg enig i. Det tenker vi er mer vanskelige og ytterliggående utsagn.

Det kan være greit å tenke seg at vi gir dette spørreskjemaet til 1000 personer. Hvilken av påstandene tror du flest vil kunne si seg enig i. Deretter, hvilken påstand tror du det er nest lettest å si seg enig i? Så fortsetter du sånn helt til du avgjør hvilket utsagn du tror færrest vil si seg enig i. Sorter kortene så utsagnene ligger i den rekkefølgen du bestemmer deg for.

Dette er en sentral del av intervjuet, og det er viktig at du er nøye og tenker deg godt om. Ta den tiden du trenger.

Notere atferd

Hvordan var det å utføre denne oppgaven? Hva var vanskelig med....?

Henvise til det respondenten rapporterer som problematisk, eller notater

Ok. Det jeg lurer på nå, er hvorfor du rangerte utsagnene slik som du her har gjort. (*Gå gjennom begrunnelser for hvert ledd*)

1. Jeg ser her at du har vurdert utsagn /i/ som lettest, det du tror flest personer vil si seg enig i. Kan du si noe om dette?
2. Utsagn /i/ har du satt som nest lettest. Kan du utdype det?
3. Utsagn /i/ tror du er tredje lettest. Hva tenkte du?
4. Utsagn /i/ rangerte du som fjerde letteste. Hva tenkte du her?
5. Utsagn /i/ tenker du er middels vanskelig å si seg enig i. Kan du si noe om det?
6. Utsagn /i/ vurderer du som fjerde vanskeligst. Kan du utdype det?
7. Utsagn /i/ mener du er tredje vanskeligst. Hva tenkte du?
8. Utsagn /i/ rangerte du som nest vanskeligst. Kan du si noe om dette?
9. Utsagn /i/ mener du er det vanskeligste, det som færrest personer vil kunne si seg enig i. Kan du utdype det?

VEDLEGG 5

Erklæring om informert samtykke.

Undersøkelsen tar sikte på å undersøke brukbarheten av et nytt spørreskjema som består av ni (9) utsagn om innvandrere og innvandring. Undersøkelsen består i utfylling av skjemaet samtidig som forsøkspersonen rapporterer hvilke tanker som hun/han får til det enkelte utsagn. Deretter intervjues forsøkspersonen om utfyllingen av skjemaet. Til sist skal personen sortere utsagnene etter hvor vanskelige eller ”ytterliggående” de er. Til sammen vil denne informasjonen gi grunnlag for en eventuell revisjon av spørreskjemaet. Deltakelse i undersøkelsen vil bli honorert med Kr. 250,-.

Det vil bli tatt notater og gjort lydopptak underveis. Opptak og notater vil bli anonymisert slik at informasjonen ikke vil kunne knyttes til forsøkspersonen. Med unntak av alder og kjønn vil ingen personopplysninger bli knyttet til opptak og notater. Materialet vil bare bli brukt til forskningsformål og vil bli slettet, så snart de er analysert. I mellomtiden vil data bli oppbevart på en betryggende måte. Bare to personer, nemlig student og ansvarlig forsøksleder vil ha adgang til materialet. Begge har full taushetsplikt og er forpliktet til å behandle informasjonen konfidensielt. Det vil bli skrevet en samlet rapport på grunnlag av intervjuene, men rapporten vil ikke gjøre det mulig å identifisere den enkelte forsøksperson.

Undersøkelsen er helt frivillig og forsøkspersonen har til enhver tid anledning til å trekke seg fra undersøkelsen.

Jeg har lest informasjonen ovenfor, og sier meg på dette grunnlag villig til å delta i undersøkelsen.

Oslo __/__, 2009

Signatur: _____

Intervju 5

Think Aloud

Påstand nr 1, *innvandringen til Norge er ute av kontroll*. Det jeg tenker om det er det at, eh, Norge og UDI har et veldig rigid kontrollsystem i forhold til asylsøkere som kommer til Norge. Det er hull i det kontrollsystemet med mange mange variabler som for eksempel at folk kan komme uten fingeravtrykk eller uten dokumenter eller den type ting, hvor man er nødt til å ta søknader om asyl på alvor.

Ute av kontroll synes jeg er et altfor drøyt utsagn fordi det for meg føles som at de har en stor grad av kontroll, men det er for mange som slipper igjennom kontrollsystemet. Både i det skjulte og til med også som klarer å skli igjennom det, så jeg vil vel konkludere med at jeg er litt uenig i at innvandringen til Norge er ute av kontroll. Jeg vil sette punkt 3.

To, *innvandrere forårsaker økt kriminalitet*. Nå sitter ikke jeg på oppdatert statistikk i forhold til andeler kriminelle eller hvem som foretar kriminalitet, begår kriminaliteten i Norge. Hvis jeg skal stole på det inntrykket som medier, altså massemedier gir, så vil jo det tilsi at, eh, innvandrere bidrar til en generell økt kriminalitet i Norge. Være seg fra øst-Europa eller fra Pakistan, eller andre deler av verden. Så jeg, ja jeg vil vel sette en femmer på den, at jeg er moderat enig i det. I og med at det er en, det er en x-faktor her som jeg ikke har stor kunnskap om, så jeg kan ikke sette at jeg er sterkt enig i det.

Påstand nr 3, *innvandrerne tar arbeidet fra de som allerede bor her*. Jaa, hva tenker jeg om det. Jeg har vel ikke en sterk følelse av det, bortsett fra kanskje at det er betegnende mange svensker som dominerer ansatte i restaurantyrket. Ehhm, jeg tror, ja, jeg skal vel kanskje ikke si hva jeg tror om det, men tror kanskje det at, den arbeidsledigheten den lille vi har, handler vel mer om at våre etniske nordmenn ikke utnytter de mulighetene til arbeid som de faktisk har her i landet. Så jeg vil faktisk på det punktet være så drøy at jeg setter 1 på den, jeg er faktisk sterkt uenig i det.

4, *kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel*. Der har jeg egentlig ikke noen tankerekke engang, for jeg er ikke ukomfortabel i kontakt med innvandrere i det hele tatt. Så jeg må sette en 1er på den, jeg er sterkt uenig i den påstanden.

Punkt 5, *jeg er redd innvandrerne kan spre nye ukjente sykdommer*. Det er en påstand jeg egentlig ikke har tenkt over en gang. Ehhm, jeg er vel kanskje mer bekymret for at nordmenn som reiser utenlands og ikke er resistente mot andre lands bakterier kan dra med seg ukjente sykdommer hjem. Men, nei, jeg er ikke enig med den i det hele tatt så jeg setter 1 på den, sterkt uenig.

Punkt 6, *i krisetider er jeg redd innvandrerne vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland*. Jaaa, stillhet, jeg føler at det er en påstand som jeg kan være enig i. Stillhet. Jeg vil, jeg setter meg i deres situasjon. Hvis jeg hadde vært innvandrer i et annet land, og Norge hadde opplevd en krise, konflikt, med det landet jeg bodde i. Selvfølgelig avhengig av hva jeg hadde opplevd i hjemlandet og grad av å være forfulgt eller å være seg politisk eller, det er mange faktorer inne i det bildet her, men hvis du ikke er politisk forfulgt person eller religiøs forfulgt person, og har opplevd altfor mye urett i det landet du kommer fra. Hvis du er en økonomisk

innvandrere eller som ligner på det, i hvertfall en viss grad som de fleste har, en lojal holdning ovenfor moderlandet eller fedrelandet, så vil jeg vel. Jeg vet ikke. Jeg er ikke REDD for det, men jeg vil nok tro at den type innvandrere vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland. Så jeg vil si, jeg vil egentlig si, at i og med det er en feilmargin i bildet her som er ganske sterk, så vil sette en firer på den, litt enig.

Påstand 7, jeg er *bekymret for at økt innvandring vil påvirke norske levemåte til det verre*. Ja, det, jeg jeg jeg vil si at jeg er bekymret for at økt innvandring vil påvirke den norske levemåten til det verre, på noen få områder. Ikke generelt. Jeg mener tvert i mot at økt innvandring vil gi et betydelig rikt og godt tilskudd til Norge som nasjon. Jeg tror på et mangfold. Men basert på erfaring på hva vi ser fra andre land, som Storbritannia og USA, stater altså Frankrike, noen nasjoner med større suksess med i forhold til til det med integrering. Jeg vil faktisk sette et navn på verre. Til det verre vil for meg være, innebære mindre toleranse for andre personer religiøse og /eller sekulære syn. Ikke minst at det vil skade, eh, kvinners stilling i samfunnet. Mennesker som har altså annen etnisitet, at det vil oppstå mindre toleranse. For folk som er svakerestilt. Jeg tror det at hvis økt innvandring, altså vi har jo en økt innvandring, men jeg tror det at hvis det ikke blir, hvis det ikke er god nok integrering i den forstand at innvandrere respekterer helhjertet Norges lover og vår moral og etikette, altså det som er uttalt, det som er rett, så vil jeg tro, jeg vil tro uansett at det vil oppstå ganske mange sterke grupperinger som vil fremme syn på samfunnet som ikke står i stil til den norske levemåten. Og det norske synet på menneskeverd. Så jeg vil si det at alt avhengig av tiltak jeg vil sette en femmer på den, at jeg er moderat enig i det utsagnet.

Påstand nr 8, *jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først*. Jeg synes det sammenfaller veldig med utsagn nr 6, i forhold til lojalitet mot opprinnelsesland, så jeg vet ikke, jeg mener jeg har besvart det. Men, jeg tror i utgangspunktet ikke at mennesker som kommer til dette landet, vil favorisere et annet land i og med at de søker noe som de mangler i det landet de kommer fra. I dette landet som de kommer til. Eh, såååå, jeg tror faktisk det at brorparten av innvandrere setter de verdiene som de faktisk som de faktisk har kommet for å, eh, søke et bedre liv til, vil være ganske mye som skal til for at de setter andre lands interesser før det landet de kommer til. Så jeg vil si at jeg er 2, moderat uenig.

Utsagn nr 9, *jeg frykter at vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker*. Stillhet... det er jeg tenker er det at, i utgangspunktet så har vi... jeg tror vi har veldig lite av vår egen kultur igjen. Egentlig til og med fra 1907 av, jeg tror den egenkulturen, nasjonal arven vår jo, altså betydningen av den var jo på sin høyde den gangen. Men jeg tror nordmenn i seg selv har. De er mindre, vi er mindre historieløse enn USA som vi elsker å mobbe for at de mangler sin egen kultur, jeg tror at det vi som nordmenn forestiller oss per i dag som vår egen kultur. Øh, den vil nok på sikt gå tapt dersom innvandringen øker, og den vil øke. Men det at jeg frykter det er ikke en påstand jeg vil stille meg bak. Fordi kulturer utvikles. Vår kultur som nordmenn har utviklet seg gjennom fra vi kjenner til hvertfall 1500 år, 2000 år. Og det som har definert vår kultur, altså vår kultur defineres per tidsepoke, og historisk sett har vår kultur utviklet seg, og blitt til den som vi har definert som vår egen kultur. På grunn av at vi har importert andre kulturer inn i vår egen kultur. Så jeg mener at vi skal ikke, jeg frykter ikke at vår egen kultur vil gå tapt. Jeg er vel det stikk motsatte, jeg frykter at vår egen kultur vil spise oss opp dersom vi ikke har en stor nok grad av fornuftig innvandring. Så det er naturlig utvikling av samfunnet som vi tjener på, så jeg vil si at, så jeg må si meg sterkt uenig i den. Så jeg må sette en ener, faktisk.

Steg 2

Faktisk følte jeg at jeg brukte såpass, kanskje litt for mye, tid på å resonnerer meg frem til hva jeg egentlig tenkte mens jeg snakket om det.

Ja, du var god på å verbalisere tankene dine underveis.

Men det var noen kunstpauser innimellom. Men det er jo bra, det viser jo at spørsmålene er såpass velformulert at jeg er nødt til å tenke meg godt nok om da. Det var noen av de spørsmålene som var litt utfordrende. Stilte krav til å tenke seg nøye igjennom. Men stort sett, eller ikke bare stort sett, jeg vil si 100 % at jeg har svart det jeg tenker.

Mm, men det er jo noen ganger kan det være en slags følelsesmessig reaksjon eller noe som ikke kan verbaliseres på samme måte. Kanskje vi raskt kan gå igjennom de ulike spørsmålene. For eksempel på den første, innvandringen er ute av kontroll. Var det noe ved reaksjonen eller noe du kan huske du tenkte som du ikke sa?

Egentlig ikke. Spørsmålet i seg selv er veldig ute av kontroll. For å gi et fornuftig svar på det spørsmålet må du ha litt dypere kjennskap til hva som skjer innenfor, hva som er gjeldene praksis innenfor norsk innvandringspolitikk, hva som praktisert.

Så du mener det krever kunnskap?

Ja det krever statistisk kunnskap. For å i det hele tatt svare ærlig på om den er ute av kontroll eller ikke. Det er jo et faktaspørsmål. Det er ikke noe følelsesmessig spørsmål i det hele tatt, det er jo. Altså hvis du ikke har noen formening om det og du kun leser tabloidaviser, eller vårt land, eller klassekampen, så vil ditt svar i forhold til det være veldig preget av det. Det har jo ikke noe med...spørsmålet, altså hvordan du svarer på spørsmålet har jo ingenting med faktakunnskap å gjøre med mindre du spesielt targeter mennesker som du vet har kunnskap om hvv som er status på innvandringspolitikken i Norge, hva som blir praktisert.

Så du tenker at det et spørsmål som vil gjenspeile det som...

Jeg selv har jo for lite detaljkunnskap om de reelle tallene i forhold til innvandring i Norge til å kunne svare objektivt om det spørsmålet. Det er mer en følelse...sånn som det formulert, hvis du stiller det til det generelle befolkningen i Norge, så handler det mer om en instinktiv følelse, en det har med faktakunnskap å gjøre... men det er vel kanskje poenget med det også.

Ja det er det jo faktisk. Men det kan jo også tolkes som et faktaspørsmål, og det er jo det som kan være vanskelig med spørreskjemaer, det kan jo gå begge veier.

Men verdifullt spørsmål, det er jo folks meninger som er viktig.

Innvandrere forårsaker økt kriminalitet...der var du jo veldig tydelig, kanskje vi ikke trenger å gå gjennom alle.

Det er veldig som utsagn nr1, også veldig basert på faktakunnskap og eller følelser.

Man kan svare ut fra begge deler?

Ja! Har du akkurat lest i avisa at det er enda en rumensk plyndrerliga som plyndrer nabolaget ditt, så er du klart du er tilbøyelig til å svare at jeg er sterkt enig i det. Enn og å faktisk si at du er moderat enig eller litt uenig.

Jeg skjønner veldig godt hva du skal frem til.

Det samme gjelder punkt 3, altså innvandrere tar arbeidet fra de som allerede bor her. Det er også veldig farget... det er kanskje mer farget av hvilken status du har selv. Altså som arbeider eller hvis du jobber i toppnæringslivet, for eksempel. De to grupperingene ville selvfølgelig ha veldig forskjellig syn på det.

Var det noe ved kontakt med innvandrere som gjør meg ukomfortabel som...

Det er et veldig nøytralt og godt spørsmål synes jeg...

Jeg tenker akkurat når du leste det?

Jeg må si jeg er enig med meg selv i forhold til hvordan jeg vurderte det. Det er veldig personlig spørsmål.

Jeg er redd innvandrere kan spre nye og ukjente sykdommer. Du har jo forsovet sagt...

Det er også et veldig personlig spørsmål. Godt spørsmål. Det handler om hva jeg føler.

Jeg tenker også på dette her du sa med, lojal med opprinnelsesland og dette med interesser først. Du sa de var veldig like, og det kan jeg være enig i. Men du svarte faktisk forskjellig. Kan du huske hva det var ved de to som gjorde at du svarte forskjellig?

Du har jo to forskjellige faktorer, den ene påstanden har som ikke den andre har da. Og det er jo nettopp krisetider. Og det må man jo ta i betraktning. Altså hvis alt går normalt også plutselig skjer det noe som gjør den kulturen vi bor i opplever en konflikt, en sterk konflikt med den kulturen du kommer fra, så er jo det. Det er jo to forskjellige ting. Men ellers så er jo de, de to ganske like. Men ja, jo nei, legitimt... jeg synes det er greit faktisk at, det skiller faktisk ved to forskjellige situasjoner. Såå, ja, jeg ser den. MMmm.

Har du noe å tilføre hvordan det var i stad?

Nei!

Del 2

Du nevnte så vidt i stad at det var et godt spørreskjema, men at det var noe som syntes var uklart eller vanskelig. Hva henviste du til da?

Det var jo forsovet kun dette her, sånn gikk på lojalitet og hva man kan egentlig forvente av innvandrere. Hvilken plikt man har og om de har lojalitet til Norge eller ikke. Men jeg føler at de to spørsmålene har veldig mye med hverandre å gjøre, men det ene spørsmålet har jo en vesentlig forskjell, det gjelder en krisetid. Det er en ekstremsituasjon, det andre spørsmålet handlet ikke om det. Så jeg føler egentlig det at begge utsagnene er relevante uavhengige av hverandre.

Men førsteinntrykket?

Ja mitt førsteinntrykk var det, at herregud det her har jeg allerede svart på. Men, neei, jeg hadde jo ikke det. Det handler om to forskjellige situasjoner

I krisetider er jeg redd for at innvandrerne vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland. krisetider er krig og konflikt, sultkatastrofer, humanitære katastrofer. Men jeg føler at utsagnet relaterer mer til krig og konflikt, enn humanitære katastrofer.

Sier seg selv at hvis du er en nordmann i et annet, en annen del av verden og Norge opplever en enorm naturkatastrofe samtidig som der du bor opplever diverse vanskeligheter som du som ny borger kan bidra til å løse, så vil du, tror jeg, være mer opptatt av fedrelandets

problemer, og mer innstilt på å være hjelpelig der, enn det landet du bor i akkurat da. Altså i fredstid så er jo situasjonen en annen. Har du kommet som økonomisk flyktning for å få et bedre liv, og ditt eget opprinnelsesland er det samme stedet som du var når du dro. Da tror jeg det skal ganske mye til for at du skal snu lojaliteten din da.

Jeg tror det ligger i menneskets natur å tre mest støttende til der du selv kan berge deg selv best og din familie. For meg så handler det om overlevelsesinstinkt

Sånn som jeg forstår deg så er det slik at i fredstider vil du være mest lojal mot det stedet du er sammen med din familie?

Ja ikke sant! Så lenge det stedet du er, bor godt har det bra, så gir det en trygg jobb og trygg fremtid...

På nieren da, at man frykter at innvandringen vil gå tapt dersom innvandringen. På den ene siden var du fullstendig enig i utsagnet på mange måter, at du mente at det vi anser som vår kultur vil gå tapt dersom den øker. Men det var frykten for det som gjorde at du faktisk sa deg sterkt uenig.

Mmmm.

Så det er frykten som definerer holdningen i utsagnet?

Ja, det er det ene ordet som definerer utsagnet!

Så hvis frykt ble byttet ut med "tror" så ville du vært sterkt enig eller?

Ja!

Redd innvandrere kan spre nye og ukjente sykdommer. Hva er det første du tenker når du hører det spørsmålet egentlig?

Nei type, nye virussykdommer som svineinfluens, fugleinfluensa, den type ting.

Hvis man hadde omformulert det til at jeg er redd innvandrere kan spre sykdommer, blir det noe helt annet?

Ja det er et annet utsagn. Jeg tror jeg kan beskrive de forskjellige utsagnene på en enkel måte. Sykdommer som fugle- og svineinfluensa kan like gjerne introduseres til Norge av etniske nordmenn som har vært ute på reise og kommer tilbake til. Siste utsagnet du nevnte som kunne vært et alternativ, altså at utlendinger bringer sykdommer, ikke nye sykdommer, men sykdommer. Ikke minst i forhold til til hva vi vet om innførs... eller tilreisende nigerianere blant annet, fra land som er...ehhhhhhhhhhh...som har en høy andel av hiv/aidsinfiserte mennesker da. Det er vel stor sett det jeg tenker på. Det tror jeg, at med en økt andel av nigerianske, libanesiske innvandrere, altså ikke minst med økt med menneskehandel, så blir det en økt risiko og trussel i sykdomsbildet og forhold til spredningen av hiv/aids. Det mener jeg er en trussel som må begrenses på en eller annen måte.

Så er det dette med nye, ukjente som blir litt sånn, som ikke du klarer å assosiere deg med?

Jo, jeg klarer å assosiere meg med det, men altså nye og ukjente sykdommer...nordmenn reiser verden over. Hvem som helst om du er etnisk nordmann eller uansett hvem du er og etnisitet du tilhører, så finnes det en risiko for at du kan ta med deg en ukjent sykdom eller et mutert virus tilbake til Norge. På tross av rase eller...nå kan vi ikke bruke ordet rase lengre...eller etnisitet eller tilhørighet. Eller regionalt du er...

Jeg er vel mer redd for nordmenn som kommer tilbake fra Pataya, enn for ghanesere eller nigerianere faktisk. Fordi vi er fullstendig klar over hva mange nordmenn gjør nede i Pataya, som sexturister og hva de kan få tak i.

Landets interesser? Kan du si kort noe om hva det kan være??

Økonomisk. Som egentlig den største maktfaktoren, suverenitetsmessig. Altså vår suverenitet over eget land, og våre kolonier faktisk. Sånn som Bjørnøya og Dronning Mauds land og den type ting. Alt som er den økonomiske interessesfæren er norske interesser. Det kan være norske økonomiske interesser i den tredje verden, ikke minst. Det er vel stort sett der hvor det er et farepotensiale for konflikt. At vi vil erfare problemer. Altså norske økonomiske interesser i utlandet og på pengemarkedet ikke minst.

Hvordan kan innvandrere, utenfor krisetider, ikke sette landets interesser først?

Hvordan de kan true våre interesser? En ting er at folk, utlendinger som bor i Norge, kan tjene militære interesser. Altså ekstremistinteresser, det vi kaller for det. Så kommer terrorceller og den type ting. Jeg holder absolutt øyne og ører åpne for at det finnes såkalte, det kan godt hende det finnes terrorceller her i Norge, men det er mørketall. Det er ikke noe vi vet noe om. Hvertfall ikke allmennheten, det kan godt hende at politiets sikkerhetstjeneste vet noe om det, sannsynligvis gjør de det, men det betegner jo mennesker som har en genuin interesse i å såre vesten og vår vestlige...ja noen vil skade vår, prøve å skade vår vestlige væremåte. Det er jo like intelligente mennesker som hver av oss så de skjønner jo at de ikke kan skade den, så de må skade der det sårer mest. Og det er jo på et økonomisk plan, og der de kan gjøre det på en best mulig måte er å ramme infrastruktur. Ja så selvfølgelig det finnes et trusselbilde.

Problemet er at vi må stole på det media forteller oss. Det kan vi ikke gjøre. Det bildet som blir presentert av media er høyst sannsynlig feil. Vi vet ikke, og er prisgitt vår skjebne i forhold til å ikke vite. Og det er det som representerer problemet for oss vanlige borgere. Og det er det som underbygger fremmedfrykt. Fordi vi ikke vet... vi får antydning hva vi bør være redd for, og stort sett det vi har blitt fortalt skal være redd for er islam, en trosretning. Hvor faktisk vi vet, at brorparten av muslimer, mennesker som tilhører islam, representerer overhodet ingen trussel mot hverken vestlig religioner eller levesett. Det er bitteliten brøkdell. Akkurat som vi har det samme her i vesten. Vi glemmer også det at vi har en enorm religiøs konflikt i Europa som fremdeles pågår, og det er den blodige konflikten som mellom katolikker og protestanter i Nord-Irland. Som fremdeles pågår. Og vi har bare vendt det blinde øyet til fordi det ikke har vært noen bombeattentater, eller de tingene som skjedde gjennom 60, 70 og 80-tallet, så det er en glemt konflikt. Men den er fullt levende.

Er det noe du kan si du frykter litt ved innvandring, er det noe du synes er skummelt?

Ja det er noe jeg synes er skummelt. Fremmedgjøringen synes jeg er skummel. Institusjonalisering i form av det å etablere gettoer, det er noe jeg frykter. Det handler selvfølgelig om at det er, altså hvor med mindre man klarer å integrere ulike etnisiteter til å kunne ha et harmonisk samspill med hverandre. Du er nødt til å gjøre noe aktivt, at folk fra ulike grupperinger utfører aktiviteter med hverandre. Gjør ting sammen. Og ikke minst noe som jeg føler er prekært, er det..det viktigste tror jeg...øhhh...er å integrere kvinner. Det er viktigere å prioritere integreringen av kvinner enn menn. Kvinner har en...hvis kvinner klarer å bli integrert, hvis de er nødt til å integreres, så vil menn følge etter. Det tror jeg er et faktum. Når jeg tenker over det altså, så må det være på det punktet at, i den grad norsk integreringspolitikk feiler, så må det være at de feiler på å integrere kvinner i samfunnet. Kvinner er nøkkelen til å løse integreringspolitikken. Det må det være, når jeg tenker meg om. Får du kvinnene med deg så vil barna følge etter.

Det var noe jeg noterte her, i forhold til til med å påvirke norsk levemåte til det verre...og da kom du inn på et eller annet med mindre toleranse for religiøse og sekulære syn? Kan du utdype hva du mente med det?

Ja, det er en ganske enkel forklaring i forhold til hva jeg sa der. Fordi, altså de fleste innvandrere som kommer fra Asia og fra afrikanske land, de er, mange av dem har med seg sin religion og hvor de har ett ganske fast statement om at Guds lov er hevet over menneskers lov. Det vi har her i Norge, altså selv med statskirke så er Norge et sekulært samfunn. Vi er et samfunn som er basert på i praksis andre lover enn religiøse lover. Når du får et stort påtrykk av mennesker, det er store interessegrupper som ønsker ting annerledes. At de ønsker at et samfunn er mer basert på deres egen moralkodeks, og de føler at de ikke blir imøtekommet i det landet man kommer til, i dette tilfellet Norge. Så vil de, det er et umiskjennelig faktum, det vet vi. At de setter Guds lov, eller sin egen lov over Norges lover. De implementerer ikke Norges grunnlov i deres levesett. Det er definitivt en av nøklene til integrering. Hvis du skal kalle et menneske integrert er at du som en integrert person hvertfall følger de skrevne lover i dette landet.

Tenker du at økt innvandring vil da kunne danne større grupper...

Ja!

Som hevder til sin rett til å...på en måte...

Ja altså, det er jo større interessegrupper som samler seg sammen. Altså vi lever tross alt i et demokrati og hvor vi forfekter demokratiske prinsipper, og i prinsippet vil det si at hvis nok mennesker i dette landet forfekter og krever gjennomført en, for eksempel sharia. For å få det gjennomført, hvis det er flertall for det, så sier Norges lover det at vi skal høre på flertallet. Det vil si at demokratiet kan bli sin egen bane.

Jeg syntes det var litt interessant at du nevnte svensker i forhold til til arbeidet. I den sammenhengen så tenker du svensker som innvandrere. Så når du hører ordet innvandrere så tenker du?

Ja det ikke-etniske nordmenn. Det er like gjerne svensker og finner og danske og engelskmenn som det er et annet folkeslag. Jeg er en utrolig tolerant person! Haha!

Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel. Totalt sterkt uenig. Kan jeg utfordre deg. La oss si du hadde møtt en innvandrer på en mørk bakgate når du går alene, er det noen settinger hvor...

Det må du gjerne gjøre!

Er det noen settinger der...?

Jeg kan komme med et helt konkret eksempel på det. Jeg har jobbet i USA og har bodd downtown Los Angeles en periode hvor jeg ved ankomst ble kjørt til hotellet mitt som lå downtown, etter restauranters stengetid. De som har vært i USA, eller har litt kjennskap til vestkysten, vet det at sentrum LA er gettoland. Du har finanssenter der ja, men så fort du beveger deg litt på utsiden av de skyskraperne så begynner gettoene. Jeg visste det, jeg...

Var du redd for innvandrere da?

Nei, tvert i mot! Kanskje du kan tilskrive det dumhet eller naivitet, men jeg gikk ned i den ene svarte gettoen, sikkert mot bedre viten. Men jeg har jo ikke opplevd den type, jeg har ikke opplevd rasemotsetninger i mitt liv, i det hele tatt. Og jeg har ikke noe i mot mennesker uansett hvor de kommer fra, jeg mener at, altså jeg er ikke redd for å gå blant narkomane eller

gå på plata i Oslo, eller det gjelder andre steder i verden. Selv om jeg er et hvitt menneske. Jeg har en genuin tro på at det er ikke rasehatet som er vesentlig.

Du bruker ikke det som en kategori når du møter noen?

Nei! Jeg har stått sammen med junkier i den svarte gettoen i LA og snakket med dem liksom, og stått der og blir advart mot at dette kan være farlig for deg. Da sier jeg at jeg er interessert i et sted jeg kan få litt mat, og spise mat og møte allrighte folk. Ja men du kan gå dit, men ikke gå lenger en dit og dit. Og det hørte jeg på, ikke sant.

Selvfølgelig, jeg vet jo det atte, det er kun sosiale forskjeller som sender folk ut i kriminalitet og gjengkriminalitet ikke minst. Det er pga at det ting som er urettferdig og folk som ikke får dekt sine primære behov. Og når de først gjør det og får det oppnådd gjennom kriminalitet, så blir det en bane som de ser på som det som de må gjøre for å overleve.

Tenker du at innvandrere kan være en folkegruppe som er mer utsatt for disse sosiale forskjellene som gjør de slik statistisk sett sannsynelig til å være farlige?

Ja! Helt klart fordi at de er stigmatisert av det etablerte samfunnet fra før av.

Jeg tenker at det du nå sier kan bety at du trenger ikke å være en rasehater for å være litt mer redd for å møte en innvandrer enn en etnisk nordmann for eksempel?

Kommer helt ann på hvor du er!

Forstår du det jeg mener? At man kan noen ganger være mer redd for å møte en innvandrer rett og slett fordi de har opplevd veldig mye av...

Som et bytryne er jeg like mye redd for å gå i sentrum av Bø i Telemark for å gå midt i Nairobi på en lørdagskveld. Fordi det er en like stor sjanse for at du kan oppleve å bli antastet eller bli offer for kriminalitet.

Av etniske norske?

Ja! Så klart! Vi har mye elitistisk kultur her i Norge også. Hvis du går med feil skjorte i feil bydel i Manchester, eller London eller hvor som helst. Så, jøss, sender du feil signaler så får du trøbbel i visse miljøer. Sånn er det bare. Det opplevde jeg sammen med min bror i Manchester blant annet. Vi bodde på hotell i i et område som var Manchester United område, ikke sant, og Lasse broder visste jo ikke, hadde ikke peiling, han er jo ikke verdensvant, skjønnte ikke hvor han var. Visste ikke at det var det området, og jeg er jo ikke inne i fotball. Så han hadde kjøpt Manchester city supporter t-skjorter til oss. Så han fikk jo oss til å ta på oss hver vår Manchester City t-skjorte midt i United-land, i faktisk en av de blodigste konfliktområdene i forhold til engels fotball som det går ann å gjøre. Vi overlevde det, vi kom oss gjennom det, vi var til og med innom en United pub for å spise frokost. Vi skjønnte jo ikke det, og de andre trodde det hele var en spøk. Så, det er så mye mer komplekst. Det er ikke svart-hvitt.

Rangering av kortene

Hvordan tenkte du for å ta stilling til denne oppgaven?

Det jeg tenkte var rett og slett hvordan jeg oppfatter den norske populærmentaliteten. Hvordan jeg oppfatter hva nordmenn flest, via de inntrykkene jeg har fått gjennom massemedier. Frykter, er hva som, er på toppen av deres fryktliste, og hva jeg føler ikke har vært en stor del av medieproblematikk. Eller i mindre grad, altså nederst.

Er du noe du synes var problematisk, eller var det en grei oppgave?

Jeg synes den var veldig grei, overraskende grei egentlig. Par små justeringer i forhold til rangeringer underveis, men det er ikke rart når det er ni kort. Men jeg er faktisk ganske overbevist om at den rangeringen jeg har gjort i forhold til disse kortene vil stemme ganske godt altså.

Kunne du gått gjennom de ulike og si hvorfor du har plassert dem som du har? Den første er at jeg frykter at innvandringen vil gå tapt dersom vår egen kultur vil gå tapt dersom innvandringen øker.

Det er ikke et utsagn jeg vill plassert på topp for et år siden, men det har vært en så mye større intensiteten i debatten i media om akkurat dette med norsk egen, altså, vår egen kulturelle arv og dens posisjon i forhold til innvandring i løpet av det siste. Det er her er det jeg føler gjenspeiler er tegnet i folks, i borgernes bevissthet. Ehh, i den senere tid.

Gjennom media?

Selvfølgelig gjennom media. Altså det er media som styrer, som stort sett legger føringer for hva folk skal mene. Det er de som setter dagsorden, det er ikke politikerne, det er media som gjør det. Det er klart det at media høster gevinst på å problematisere ting som de føler er en problematikk som må tas opp, jaaa, selvfølgelig, det er bare spekulasjon, men jeg mener de vet veldig godt hva de gjør. Så ergo, har dette med kulturell identitet blitt satt veldig høyt, om ikke øverst på dagsorden. For få år siden ville det med at vi er redd for at innvandrere ville ta jobber fra oss vært helt øverst. Sånn er det ikke lenger, for vi er i en økonomisk situasjon der den kan ikke stå øverst for vi er ikke så redd for at noen skal ta jobbene fra oss lengre. Så dette bildet som vi ser her vil jo skifte hele tiden. Så det gjenspeiler kun hva jeg oppfatter er den dagsorden som er satt av media. Hva vi skal være opptatt av, hva vi skal være redd for, i den rekkefølgen. Det kommer til å endre seg, så fort verdensbildet endrer seg. Hvis det plutselig kommer en ny sykdom som kommer til å få masse oppmerksomhet, og at den kommer fra et land, altså et utviklingsland der vi tar mot flyktninger fra, så vil denne lappen som står nederst nå – jeg er redd innvandrere kan spre nye ukjente sykdommer, den vil fort, bare i løpet av noen dager, vil den lappen bli plassert øverst. Ikke sant!

Grunnen til at jeg rangerer det på den måten, er massemedia, men jeg kan selv relatere til det. Jeg ser sammenhengen, jeg er nordmann. Og jeg kjenner til, jeg har vokst opp på landet på Våle, Ramnes, i innlandet. Jeg kjenner jo til hva de menneskene som ikke er helt fra de urbane kretser, hva de er opptatt av, hva de er redd for.

I forhold til at jeg frykter at egen kultur vil gå tapt, som står øverst, er helt klart relatert forbundet med at vi har merket til en økt aktivitet i forhold til bygging av nye moskeer. Ikke minst at, øhhhh, at autoritetspersoner fra minoritetsbakgrunner og andre religiøse bakgrunner får mer taletid i media. De blir mer hørt. De dukker oftere opp i media, og blir referert. I lille Norge. Med en liten etnisk norsk befolkning, vi er få nok som vi er. Så føler, vil jeg tro, det er min egen mening og påstand. At folk tror, virkelig føler det at deres eget levesett og tankemønstre, altså de vil bli påvirket i enda større grad dersom det kommer enda flere innvandrere inn til landet.

Du tror altså det er veldig mange som føler det du sier nå?

Ja jeg tror definitivt det. Som igjen fører til at man blir bekymret for at den norske levemåten blir forandret. Altså vi kjenner veldig godt til hvordan demokratiet fungerer. Jo flere mennesker som mener noe, og har en ytring om noe, eller endre på noe. Så fungerer

demokratiet sånn at jo flere stemmer som du sanker, jo større sjansen for at du får gjennomslag for det. Og det er altså, egentlig litt sånn bittersøt hyllest til nordmenns tro på demokratiet. Vi vet at det fungerer på en måte.

Innvandringen er ute av kontroll. Relatert til de to øverste igjen, vi er redd for at det skal bli flere mennesker. Vi tar nok ikke fullt så hensyn til det reelle fall, det er det vi føler. Det er for mange innvandrere, det kommer altfor mange. De tar styringa på levesettet vårt. Ferdig.

Kontakt med innvandrere gjør meg ukomfortabel. Jeg tror veldig mange mennesker, spesielt i de rurale områdene i Norge som føler at rett og slett at innvandrere utgjør en trussel. De føler seg ikke hørt og spørt når flyktninger, eller asylmottak blir etablert osv, de føler seg overkjørt. Ja en stor grad av Norges befolkning, jeg tror det er veldig mange som kjenner seg igjen i det. Det handler om at de ikke har hatt nok kontakt med innvandrere, men jeg tror den er langt oppå der, klar nr 4.

Innvandrere forårsaker økt kriminalitet. Kan definitivt konkurrere med nr 4, eventuelt høyere opp, men den er sterk hos nordmenn. Og veldig sterkt underbygget i media, media har veldig fokus på det. Det er ikke så veldig mye å diskutere i forhold til det, det er... men jeg har valgt å sette det i midten fordi bevisstheten på det er vel jevnt hos. Altså når det var den skyteepisoden, så ville vel den igjen vært på topp. Det skifter, men det er en ting. Jeg føler at jeg bare danner et bilde av hvordan ting er nå.

Jeg tviler på at innvandrere vil sette dette landets interesser først. Den er såpass langt nede nå fordi jeg tror vi har sett oss litt lei på denne krigen om terror. Ja jeg tror vi føler det sånn, men jeg tror ikke det er veldig fremme i bevisstheten vår. Det er bare sånn, OK, sånn kan det vel være. Det er nok sånn, men det er andre ting vi er mer opptatt av.

Innvandrere tar arbeidet fra de som allerede bor her. Det har jeg vel egentlig vært innom. Jeg tror ikke det er så, jeg tror det er en god del mennesker som føler det sånn, men de aller fleste føler det ikke sånn lenger. Fordi vi er i en god økonomisk situasjon der vi har lav arbeidsledighet. Og det er vel flere svensker som invaderer landet vårt og tar servitørjobbene enn det er noen fra andre områder. De fleste nordmenn tenker innvandrere intuitivt fra den tredje verden. Det er vel egentlig en av de spørsmålene som burde ha vært her, hva er en innvandrere for deg?

Men ja, i krisetider er jeg redd en innvandrere vil være mest lojale mot sitt opprinnelsesland. Det er litt sånn som med den med at jeg tviler på at innvandrere vil sette vårt lands interesser før deres eget. Bortsett fra at det er med et krisefor tegn. Det blir mer aktuelt når vi opplever et terrorangrep nær oss for eksempel, da vil det fly opp på lista.

Nederst er at innvandrere vil spre nye sykdommer. Den vil komme på topp når et sånt pandemiscenario, eller en ny aidstype kommer til å dukke opp. Den har veldig lite relevans i forhold til trusselbildet føler jeg. Derfor er den nederst.

Holdning til innvandrere:

Innvandring er en betingelse for at en kultur skal kunne utvikle seg. Uten innvandring, nye impulser, så vil en sivilisasjon stagnere. Du trenger input fra andre kulturer enn din egen for å kunne klare å holde deg konkurransedyktig i det globale markedet. Blant annet. Ikke minst, med globaliseringsamfunnet er det en betingelse at du har en høy andel av integrerte

mennesker fra andre kulturer i samfunnet ditt for å kunne bli og forbli konkurransedyktig. Det er noe de aller fleste mennesker i landet som vi bor i glemmer. Skal vi kunne videreutvikle, tenke ute av boksen, og faktisk bygge videre på de verdiene som oljefondet ga, så blir vi nødt til å innhente kompetanse. Menneskelig kompetanse, fagkompetanse, fra andre kulturer og andre miljøer. Vi er nødt til å ikke gjøre disse kulturene til fiender av samfunnet vårt, men allierte. Dette er stort sett mennesker som vil oss godt.

Politiske flyktninger da, eller flyktinger pga krig? Flyktinger generelt?

Dette er jo også mennesker som har med seg verdifull kunnskap. Vi må også tenke det at vi er nødt til å handle på et humanitært grunnlag. Det er ikke alltid vi kan tjene kroner og øre på andre menneskers bakgrunn. Vi har et humanitært ansvar historisk sett. Og det er noe som egentlig bør ligge i den norske folkesjela. En av de tingene som står ganske høyt på lista over hva vi nordmenn er så redd for å miste. Men da må vi også huske hva vi er redd for å miste, og det er også den humanistiske faktoren.

Selv om den går på bekostning av trygghet, at det vil koste oss ressurser?

Ja, men det er ikke ensbetydende å ta inn politiske flyktninger og humanitære flyktninger da, med å øke trusselbildet. Det er vel snarere tvert i mot

I skolevesenet for eksempel så er det mye ressurser som skal til for å lære de opp i språket, de må ha ekstraundervisning. Det vil koste det norske samfunnet mer penger.

Ja helt klart. Dette er politikk. Det er en humanistisk politikk. Det er ikke alt vi skal gjøre i dette samfunnet som er noe vi gagnar økonomisk på. Vi er nødt til å utvise en stor grad av uselvishet, og det vi nordmenn bør tenke på, er at det er mange mennesker som stiller spørsmålsteget ved at vi ikke har kontroll på hva pengene blir brukt til når vi sender penger til u-hjelp til utlandet. Men her i Norge har vi en veldig stor grad av kontroll. Vi tar inn disse menneskene og vi har kontroll på at pengene faktisk går til å skape et bedre liv til de som faktisk kommer hit..

De som benytter seg av systemet da?

Det vil alltid skje. Vi har en folkevalgt regjering. Vi kan ikke forvente å leve i et folkevalgt samfunn, så vi er nødt til å akseptere at feil forekommer. Det eneste vi kan gjøre er å gjøre vårt beste for å forbedre systemet og tett hullet. Noe mer kan vi ikke forvente eller kreve av politikerne. Og tross alt. Norge er et demokrati, du har sel ved å bruke stemmeretten din så har du et medansvar for hva som skjer i landet. Det er mye mer takknemlig å sitte i opposisjon enn i posisjon.

Men det i forhold til at det forårsaker kriminalitet, at det kommer folk fra Somalia – med overfallsvoldtekter og vinningskriminalitet?

Det er det fullstendig lov til per individ her i Norge å ha sin egen personlige mening om hva som bør skje med disse menneskene, og hvilke tiltak som må iverksettes for å få bukt med problemet. Du har et verktøy for å gjøre noe med det, og det er stemmeseddelen din.

Hva synes du om det?

Hva jeg synes? Jeg mener at, jeg tror nok helt nøkternt at det problemet er et problem som har kommet for å bli. Jeg tror ikke vi kommer til å få bukt med det. Men jeg tror vi kan klare å stagge problemet til en viss grad av hva som kalles akseptabelt. Norge er en del av det internasjonale samfunn, vi er en del av verdenssamfunnet. Vi tar i mot flyktninger vi tar i mot innvandrere, vi er en del av Schengen. Vi er den del av det europeiske fellesskapet og

verdensfellesskapet. Det vil si at vi også importerer en del problemer, men det må vi hankses med. Et problemfritt samfunn er en utopi. Kvaliteten består i hvordan vi hankses med problemene.

Hvordan tenker du at man kan hankses med dette med overfallsvoldtekter og kriminalitet generelt?

Vi kan ikke være noe annet enn et rettssamfunn. Vi er nødt til å stole på vårt politi, og vårt etterretningsvesens kompetanse for å kunne etterforske, og sørge for at det finnes en sikker rettsprosess. Som sikrer alle mennesker, alle parters rettigheter. Vi kan ikke utvikle oss til å bli en politistat der vi innfører unntakstilstand og skaper grobunn for rasisme og menneskeforfølgelse. Hvis du fjerner rettstaten, så vil det være alternative.

Rettstaten er jo ikke forebyggende. Rettstat er vi allerede, og kriminaliteten skjer jo likevel. Og hvis innvandringen øker og du mener at det ikke er et problem som man ikke vil få bukt, så vil jo kriminaliteten bli større og...flere problemer...

Den vil øke med populasjonen, men jeg sitter ikke her og presenterer en løsning.

Hvordan påvirker dette her ditt forhold til innvandring på en måte?

Rett og slett, det er egentlig hvordan jeg har beskrevet det. At jeg er en del av det norske fellesskap som bruker stemmeseddelen min hvert år, til det jeg tror på er gjennomførbart på mange områder. Også i forhold til innvandringsspørsmålet, og hvordan vi håndhever loven. Og jeg sitter ikke med noen fasit på hvordan vi kan løse type, altså, sånn som kriminalitets – hvordan vi kan senke, gjøre praktiske grep for å kunne senke kriminalitetsfrekvensen fra innvandrere. Jeg mener at det sitter, det bør hvertfall sitte, mye mer kompetente mennesker som har gått dypt inn i kildemateriale som har større forutsetninger for å foreslå tiltak enn meg. Og det er den kompetansen som jeg stemmer på og stoler på. Og som jeg må ha tillit til.